Opłata pocztowa uiszczona gotówką!

Katowice, dnia 30 listopada 1938.

GAZETA URZĘDOWA
WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
Dział Administracji Szkolnej

Nr 11.

Poz.: **TREŚĆ:** str.

Poz. TREŚĆ Str.

267.

USTAWA

z dnia 27 października 1938 r.

o rozciągnięciu mocy obowiązującej niektórych przepisów prawnych na odzyskane Ziemie Śląska Cieszyńskiego.

(Przedruk z Dz. U. Śl. Nr 18 z dnia 31 października 1938 r. poz. 34).

Art. 1.

Zakres mocy obowiązującej ustaw, rozporządzeń i innych aktów prawnych, ogłaszanych w Dzienniku Ustaw Śląskich obejmuje Ziemie Odzyskane Śląska Cieszyńskiego.

Art. 2.

Na obszar, określony w art. 1, rozciąga się moc obowiązującą:

1) rozporządzenia Wojewody Śląskiego z dnia 17 czerwca 1922 r. w przedmiocie organizacji Policji Województwa Śląskiego (Dz. U. Śl. Nr 1 poz. 4) w brzmieniu ustawy z dnia 2 marca 1923 r. (Dz. U. Śl. Nr 13 poz. 87) i ustawy z dnia 10 grudnia 1925 r. (Dz. U. Śl. Nr 18, poz. 43),

2) ustawy z dnia 30 marca 1931 r. o prawie funkcjonariuszów Policji Województwa Śląskiego i ich rodzin do odszkodowania w niektórych wypadkach wyjątkowych (Dz. U. Śl. Nr 9, poz. 18).

3) ustawy z dnia 12 grudnia 1933 r. o przepisach porządkowych na drogach publicznych w województwie śląskim (Dz. U. Śl. Nr 28, poz. 54) w brzmieniu ustawy z dnia 21 grudnia 1937 r. (Dz. U. Śl. Nr 21, poz. 47),

4) ustawy z dnia 16 maja 1934 r. o dozorze nad artykułami żywności i przedmiotami użytku (Dz. U. Śl. Nr 14, poz. 27),

5) ustawy z dnia 16 lipca 1937 r. o języku urzędowym władz i urzędów administracyjnych w województwie śląskim (Dz. U. Śl. Nr 14, poz. 32).

6) ustawy z dnia 30 sierpnia 1937 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych (Dz. U. Śl. Nr 17, poz. 39),

7) ustawy z dnia 21 stycznia 1938 r. o mieszkaniach dla nauczycieli publicznych szkół powszechnych (Dz. U. Śl. Nr 2, poz. 3), przy czym przepisy tej ustawy stosuje się do nauczycieli publicznych szkół ludowych i wydziałowych.

Art. 3.

Przepisy, normujące stosunki i stanowisko prawne śląskich funkcjonariuszów wojewódzkich, mają moc obowiązującą na obszarze, określonym w art. 1.

Art. 4.

W sprawie pomocniczego używania języka czeskiego w służbie zewnętrznej władz, urzędów. zakładów i przedsiębiorstw administracji rządowej i samorządowej na obszarze Ziem Odzyskanych Śląska Cieszyńskiego i w sprawie wydawania na tym obszarze przez władze i urzędy na żądanie stron tłumaczeń na język polski dokumentów, wystawionych w języku czeskim, stosuje się analogicznie przepisy art. 2 i 3 ustawy z dnia 16 lipca 1937 r. o języku urzędowym władz i urzędów administracyjnych w województwie śląskim (Dz. U. Śl. Nr 14, poz. 32).

Art. 5.

Wykonanie niniejszej ustawy powierza się Wojewodzie Śląskiemu.

Art. 6.

Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Marszałek:

(—) K. Grzesik.

268.

ROZPORZĄDZENIE RADY MINISTRÓW

z dnia 22 września 1938 r.

o zmianie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1933 r. o zasadach zaszeregowania funkcjonariuszów państwowych do grup uposażenia i automatycznego przechodzenia nauczycieli do wyższych grup uposażenia, o dodatkach lokalnych, funkcyjnych i służbowych oraz o umundurowaniu niższych funkcjonariuszów państwowych.

(Przedruk z Dz. U. R. P. z dnia 30 września 1938 r., Nr 74, poz. 522).

Na podstawie art. 3, 5, ust. 4 i 5 oraz art. 9 ust. 3 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 28 października 1933 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych (Dz. U. R. P. Nr 86, poz. 663) zarządza się co następuje:

§ 1. W rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1933 r. o zasadach zaszeregowania funkcjonariuszów państwowych do grup uposażenia i automatycznego przechodzenia nauczycieli do wyższych grup uposażenia, o dodatkach lokalnych, funkcyjnych i służbowych oraz o umundurowaniu niższych funkcjonariuszów państwowych (Dz. U. R. P. Nr 102, poz. 781), zmienionym rozporządzeniami Rady Ministrów z dnia 12 października 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr 97, poz. 885), z dnia 21 sierpnia 1935 r. (Dz. U. R. P. Nr 65,

poz. 407), z dnia 2 lipca 1936 r. (Dz. U. R. P. Nr 52, poz. 369), z dnia 21 stycznia 1937 r. (Dz. U. R. P. Nr 9, poz. 68), z dnia 29 stycznia 1937 r., (Dz. U. R. P. Nr 9, poz. 69, z dnia 15 maja 1937 r. (Dz. U. R. P. Nr 39, poz. 303), z dnia 12 lipca 1937 r. (Dz. U. R. P. Nr 55, poz. 432), z dnia 1 czerwca 1938 r. (Dz. U. R. P. Nr 43, poz. 355) i z dnia 13 lipca 1938 r. (Dz. U. R. P. Nr 53, poz. 414) wprowadza się zmiany następujące:

1) § 23 nadaje się brzmienie następujące:

„(1) Kwalifikowani nauczyciele niższych szkół zawodowych otrzymują przy mianowaniu uposażenie grupy X, po sześciu latach służby — grupy IX, po piętnastu latach służby — grupy VIII, po dwudziestu czterech latach służby — grupy VII, wreszcie po trzydziestu latach służby mogą awansować według uznania władzy do grupy VI.

(2) Kwalifikowani nauczyciele niższych szkół zawodowych, posiadający ukończony Państwowy Instytut Nauczycielski, Państwowe Pedagogium, Państwowy Instytut Robót Ręcznych, Instytut Wychowania Fizycznego, Konserwatorium Muzyczne (Wydział Nauczycielski), Seminarium Gospodarcze w Snopkowie od 1925 r. do 1936 r. lub Prywatną Szkołę Gospodarczą Żeńską w Snopkowie — Towarzystwa Gospodarczego Wykształcenia Kobiet we Lwowie od 1936 r., otrzymują przy mianowaniu uposażenie grupy X, po trzech latach służby — grupy IX, po dziewięciu latach służby — grupy VIII, po osiemnastu latach — grupy VII, wreszcie po dwudziestu siedmiu latach służby — grupy VI.

(3) Kwalifikowani nauczyciele niższych szkół zawodowych, posiadający ukończone studia wyższe, otrzymują przy mianowaniu uposażenie grupy IX, po trzech latach służby — grupy VIII, po dziewięciu latach służby — grupy VII, po osiemnastu latach służby — grupy VI, wreszcie po dwudziestu siedmiu latach służby mogą być awansowani według uznania władzy do grupy V.";

2) w § 39 w ustępie, wymieniającym stanowiska kierownicze zaliczone do 9 stawki dodatków funkcyjnych, po wyrazach: „Naczelnik Urzędu Probierczego", wstawia się wyrazy: „Wicedyrektor Państwowego Instytutu Meteorologicznego,";

3) w § 40 pkt. 5 lit. d) przed ustępem ostatnim dodaje się przepis o brzmieniu następującym:

„Nauczyciele szkół średnich, sprawujący czynności wychowawców... 10";

4) w § 43 pkt 6) nadaje się brzmienie następujące:

5) kapitanowie statków (pogłębiarek) i pomocniczy kapitanowie statków (pogłębiarek), starsi kierowcy łodzi motorowych (prądówek), kierowcy łodzi motorowych (prądówek) i pomocniczy kierowcy łodzi motorowych (prądówek), starsi kierowcy dźwigów (kopaczek), kierowcy dźwigów (kopaczek) i pomocniczy kierowcy dźwigów (kopaczek), starsi sternicy, sternicy i pomocniczy sternicy, starsi maszyniści, maszyniści i pomocniczy maszyniści, starsi majtkowie, majtkowie i pomocniczy majtkowie, starsi nadzorcy wodni, nadzorcy wodni i pomocniczy nadzorcy wodni, starsi strażnicy wodni, strażnicy wodni i pomocniczy strażnicy wodni, starsi palacze, palacze i pomocniczy palacze oraz w służbie melioracyjnej — niżsi funkcjonariusze zatrudnieni w służbie terenowej";

6) § 53 nadaje się brzmienie następujące:

„(1) Nauczyciele wymienieni w § 23 ust. 1, którzy na skutek zaszeregowania przeszli do grup uposażenia niższych od dotychczas posiadanych, przechodzą do następnych grup na zasadach przewidzianych dla nauczycieli wymienionych w § 50.

(2) Nauczyciele wymienieni w § 23 ust. (2), którzy na skutek zaszeregowania przeszli do grup uposażenia niższych od dotychczas posiadanych, przechodzą do następnych grup na zasadach przewidzianych dla nauczycieli wymienionych w § 52.

(3) Nauczyciele wymienieni w § 23 ust. (3), którzy na skutek zaszeregowania przeszli do grup uposażenia niższych od dotychczas posiadanych, przechodzą do następnych grup na zasadach przewidzianych dla nauczycieli wymienionych w § 51".

§ 2. Przepisy rozporządzenia niniejszego nie dają prawa do uposażenia wyższego za czas przed ich wejściem w życie.

§ 3. Wykonanie rozporządzenia niniejszego porucza się Ministrowi Skarbu oraz innym właściwym ministrom.

§ 4. Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie od dnia 1 września 1938 r., a co do przepisów § 1 pkt 2), 3) i 4) — z dniem 1 października 1938 r.

Prezes Rady Ministrów:
Sławoj Składkowski

Minister Skarbu:
E. Kwiatkowski

269.

ZARZĄDZENIE

Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego

z dnia 30 września 1938 r. (Nr BP-20486/38)

w sprawie wynagrodzenia kontraktowego personelu publicznych szkół dokształcających zawodowych.

Na podstawie art. 1 ustawy z dnia 4 czerwca 1920 r. o tymczasowym ustroju władz szkolnych (Dz. U. R. P. Nr 50, poz. 304) zarządzam co następuje:

§ 1. Zarządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 20 października 1936 r. w sprawie wynagrodzenia kontraktowego personelu publicznych szkół dokształcających zawodowych (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 10, poz. 196) ulega zmianom następującym:

1) § 2 otrzymuje brzmienie:

„Za nauczanie przedmiotów zawodowych i higieny wyznaczam dla nauczycieli (kierowników) posiadających wyższe studia i przynajmniej trzyletnią praktykę zawodową normę wynagrodzenia miesięcznego za jedną godzinę w tygodniu w wysokości 13 zł.

2) § 6 otrzymuje brzmienie:

„Kierownik wydziału (działu) powołany w myśl okólnika Nr 8 z dnia 15 stycznia 1934 r. Nr III TP-217/34, otrzymuje wynagrodzenie w granicach od 20 — do 100 zł miesięcznie".

3) w § 7 dodaje się ustęp drugi o następującym brzmieniu:

„W szkołach, gromadzących ponad 1000 uczniów, maksymalna stawka 40 zł wynagrodzenia za opiekę lekarską i dentystyczną może być zwiększona do 100 zł".

§ 2. Zarządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski

270.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

INSTRUKCJA

z dnia 31 października 1938 r.
w sprawie planów godzin na rok szkolny **1938/39 dla publicznych i państwowych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania na terenie Odzyskanych Ziem Śląska Cieszyńskiego**
(Nr II Pr-9984/38).

Ustalam na rok szkolny 1938/39 zamieszczone poniżej plany godzin dla publicznych i państwowych szkół powszechnych z polskim językiem nauczania na terenie Odzyskanych Ziem Śląska Cieszyńskiego z ważnością od dnia 1 listopada 1938 r.

A. UWAGI OGÓLNE.

1. Każdy „oddział" uczy się według odrębnego programu.

2. Jeżeli liczba godzin nauki jakiegoś przedmiotu jest umieszczona tylko raz dla dwu oddziałów w kolumnie pośredniej lub też jeżeli liczby godzin dla dwu oddziałów kolejnych występują w postaci sum nie oddzielonych linią pionową, to oznacza, że nauka tego przedmiotu w tych dwu oddziałach odbywa się równocześnie w tej samej izbie.

3. Pierwszy składnik sumy oznacza liczbę godzin nauki głośnej, drugi — liczbę godzin nauki cichej. Jeżeli **oprócz** nauki głośnej i cichej każdego oddziału są jeszcze godziny głośnej nauki **wspólnej** obu oddziałów (w zakresie języka polskiego), jest to dla uniknięcia nieporozumień wyraźnie zaznaczone, np. „i 2 wspólne".

4. W określonych przypadkach dwa kolejne oddziały uczą się przeważnie równocześnie w tej samej izbie, mają jednak ponadto pewną liczbę godzin nauki osobnej, bez obecności drugiego oddziału. Jest to zawsze omówione w uwagach do odpowiednich planów.

5. Nauka równoczesna trzech lub czterech oddziałów w jednej izbie występuje wyjątkowo tylko w planach godzin dla szkoły ośmioletniej o 1 i o 2 nauczycielach.

6. Godziny „zajęć praktycznych", wyznaczone dla roczników 1 i 2, są obowiązujące zarówno dla chłopców jak dla dziewcząt. Poczynając od rocznika trzeciego zachowuje się dotychczasowy wymiar czasu na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt, **nie wydatniony w planach,** przy tym:

a) w szkołach koedukacyjnych:
część prac różnego rodzaju, poza gotowaniem, może się odbywać, o ile warunki organizacyjne na to pozwalają, na lekcjach wspólnych z chłopcami;

przy takiej lub innej organizacji prac odrębnych dziewczęta z roczników 3, 4 i 5 muszą uczęszczać wraz z chłopcami na wszystkie godziny zajęć praktycznych, wskazane w poniższych planach, dziewczęta z roczników 6, 7, 8 nie są do tego obowiązane;

b) w szkołach żeńskich zachowuje się w całości dotychczasową organizację pracy **zamiast** godzin, przewidzianych w planie dla roczników 3 — 8 na zajęcia praktyczne.

7. Na tych obszarach, gdzie by to było konieczne ze względu na przygotowanie młodzieży, Inspektor Szkolny może pozwolić na zwiększenie liczb godzin języka polskiego kosztem innych przedmiotów.

B. PLANY GODZIN DLA SZKÓŁ Z OŚMIU ROCZNIKAMI.

1. Szkoła o 1 nauczycielu.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2,3	III 4,5	IV 6,7,8
Religia	2		1+1	1+1
Język polski	3+2 i 1 wspólna	2+3	3+4	3+3
Historia	—	—	—	1+1
Geografia	—	—	2+2 (wspólnie z nauką o przyrodzie)	$1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$
Nauka o przyrodzie	—	—		$1\frac{1}{2}+\frac{1}{2}$
Arytmetyka z geometrią	2+2	2+2	2+2	2+2
Rysunek	1		1c.	1c.
Zajęcia praktyczne	1			
Śpiew	1			
Ćwiczenia cielesne	1			
Liczba godzin ucznia	16	16	22	23

Liczba godzin nauczyciela 34 = 30 et. + 4 nadl., ponadto godziny nadliczbowe na roboty kobiece i naukę gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Wszyscy uczniowie mają razem tylko 4 godziny rysunku, zajęć praktycznych, śpiewu, ćwiczeń cielesnych, poza tym a) komplet złożony z oddziałów I i II oraz b) komplet złożony z oddziałów III i IV — uczą się osobno, z tym jednak wyjątkiem, że 1 godzina nauki cichej rysunku w oddziale IV odbywa się równocześnie z nauką języka polskiego lub arytmetyki w oddziałach I i II.

b. Oddziały I i II mają wspólną naukę religii oraz 1 z godzin języka polskiego; lekcje głośne języka polskiego w oddziale I przypadają jednocześnie z godzinami cichej nauki tego przedmiotu w oddziale II i odwrotnie lekcje głośne w oddziale II — z cichymi w oddziale I; to samo dotyczy arytmetyki.

c. Lekcje głośne religii i arytmetyki w jednym z oddziałów III lub IV przypadają równocześnie z lekcjami cichymi **tego samego przedmiotu** w drugim, to samo dotyczy lekcyj języka polskiego, z wyjątkiem jednej godziny nauki cichej w oddziale III, która się odbywa równocześnie z nauką głośną historii w oddziale IV. Lekcje ciche historii, geografii i nauki o przyrodzie w oddziale IV odbywają się jednocześnie z lekcjami głośnymi geografii i nauki o przyrodzie w oddziale III ($1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 2$), z 3 godzin nauki głośnej geografii i nauki o przyrodzie w oddziale IV 2 odbywają się jednocześnie z nauką cichą geografii i nauki o przyrodzie w oddziale III, 1 — z nauką cichą rysunku w oddziale III.

2. Szkoła o 2 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2,3	III 4	IV 5	V 6,7,8
Religia	2		2		2
Język polski	4+4	4+4	3+4	4+3	6
Historia	—	—	—	—	2
Geografia	—	—	2+2 (wspólnie z nauką o przyrodzie)	2+2 (wspólnie z nauką o przyrodzie)	3
Nauka o przyrodzie	—	—			2
Arytmetyka z geometr.	2+2	2+2	2+2	2+2	4
Rysunek	1		2		
Zajęcia praktyczne	1		2		
Śpiew	1		1		1
Ćwiczenia cielesne	1		1 chł. 1 dz.		
Liczba godzin ucznia	18	18	23	23	25
Liczba godz. nauczyc.	18		44		

Razem godzin 62 = 58 et. + 4 nadl., ponadto godziny nadliczbowe na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt

Uwagi.

a. Oddziały I i II uczą się zawsze równocześnie w tej samej izbie.

b. Oddziały III, IV i V mają 4 godziny nauki jednoczesnej w tej samej izbie rysunku i zajęć praktycznych według różnych programów; poza tym uczą się łącznie tylko oddziały III i IV, które mają równocześnie 18 godzin, oddział V ma 20 godzin nauki osobnej, ćwiczenia cielesne odbywają się w zespołach:

a) chłopców
b) dziewcząt } z oddziałów III, IV i V razem.

3. Szkoła o 3 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6,7,8
Religia	2	2		2		2
Język polski	7	3+3 i 2 wspólne	3+3	4+3	4+3	6
Historia	—	—	—	—	—	3
Geografia	—	—	—	4 (wspólnie z nauką o przyrodzie)	4 (wspólnie z nauką o przyrodzie)	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3
Arytmetyka z geometrią	3	2+2	2+2	3+2	3+2	4
Rysunek	1 (wspólnie z zajęciami praktycznymi)	1		2		2
Zajęcia praktyczne		1		2		2(chł.)
Śpiew	1	1		2		2
Ćwiczenia cielesne	1	1		2		1 chł. 1 dz.
Liczba godzin ucznia	15	18	18	26	26	28
Liczba godzin nauczycieli	15	18		32		29

Razem godzin nauczycieli: 94 = 86 et. + 8 nadl. ponadto godziny nadliczbowe na roboty kobiece i gospodarstwo domowe dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Oddział I uczy się osobno.

b. Oddziały II i III uczą się zawsze równocześnie w tej samej izbie, która służy kolejno do nauki: a) oddziału I, b) kompletu z oddziałów II i III — przy tym zaczynanie dnia szkolnego bądź od kompletu, bądź od oddziału I zależy od warunków miejscowych.

c. Oddziały IV i V mają 20 godzin nauki równoczesnej w jednej izbie, poza tym każdy z nich ma 6 godzin nauki osobnej: 1 godzinę nauki języka polskiego, 4 godziny geografii i nauki o przyrodzie, 1 godzinę arytmetyki z geometrią

d. Oddział VI uczy się zawsze osobno.

4. Szkoła o 4 nauczycielach.

Oddziały Rocznik	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6,7,8
Religia	2	2		2	2	2
Język polski	7	3+3	3+3 i 2 wspólne	7	7	7
Historia	—	—	—	—	—	3
Geografia	—	—	—	4	4	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3
Arytmetyka z geometrią	3	2+2	2+2	4	4	4
Rysunek	1	1		2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	2		2	2	2 (chł.)
Śpiew	1	1		2	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	2		2	2	2 chł. 2 dz.
Liczba godzin ucznia	16	20	20	25	25	30
Liczba godz. nauczycieli	16	20		25	25	32

Razem godzin: 118 = 114 etatow. + 4 nadl. ponadto godziny nadliczbowe na roboty kobiece i gospodarstwo domowe dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Każdy z oddziałów: I, IV, V, VI — uczy się osobno.

b. Oddziały II i III uczą się zawsze równocześnie w jednej izbie, która służy kolejno do nauki a) oddziału I, b) kompletu złożonego z oddziałów II i III — przy tym zaczynanie dnia szkolnego bądź od kompletu, bądź od oddziału I zależy od warunków miejscowych.

5. Szkoła o 5 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6,7,8
Religia	2	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	7	8	8	7
Historia	—	—	—	—	—	3
Geografia	—	—	—	4	5	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	2	2	2	2	2 (chł.)
Śpiew	1	1	2	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	2	2	2	2	2 chł. 2 dz.
Liczba godzin ucznia	16	20	21	26	27	30
Liczba godz. nauczycieli	16	20	21	26	27	32

Razem 142 godziny, ponadto godziny nadliczbowe na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Każdy oddział uczy się osobno.

b. Oddziały I i II uczą się **kolejno** w tej samej izbie, przy tym zaczynanie dnia szkolnego bądź od oddziału I, bądź od oddziału II zależy od warunków miejscowych.

6. Szkoła o 6 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6	VII 7,8
Religia	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	7	8	8	7	7
Historia	—	—	—	—	—	3	3
Geografia	—	—	—	4	5	3	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3	3
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	2	2	2	2	2 (chł.)	2 (chł.)
Śpiew	1	1	2	2	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	2	2	2	2	2 chł.	2 dz.
Liczba godzin ucznia	16	20	21	26	27	30	30
Liczba godzin nauczycieli	16	20	21	26	27	60	

Razem godzin nauczycieli 170, ponadto godziny nadliczbowe na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Każdy oddział uczy się osobno.

b. Oddziały I i II uczą się **kolejno** w tej samej izbie, przy tym zaczynanie dnia szkolnego bądź od oddziału I, bądź od oddziału II zależy od warunków miejscowych.

7. Szkoła o 7 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6	VII 7,8
Religia	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	8	8	8	8	8	7	7
Historia	—	—	—	—	—	3	3
Geografia	—	—	—	4	5	3	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3	3
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	2	3	3	3	3	2 (chł.)	2 (chł.)
Śpiew	1	1	2	2	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2 chł.	2 dz.	2 ch. 2 dz.
Liczba godzin ucznia	19	22	23	27	28	30	30
Liczba godzin nauczycieli	19	22	23	27	58		32

Razem godzin nauczycieli 181,
ponadto pozostałe godziny etatowe — na dodatkowe lub wszystkie (w oddziałach VI i VII) lekcje robót ręcznych i naukę gospodarstwa domowego dla dziewcząt oraz na czynności wychowawcze.

Uwagi.

a. Każdy oddział uczy się osobno.

b. Wyjątek z tej zasady stanowią jedynie ćwiczenia cielesne w oddziałach V i VI, na które należy zasadniczo łączyć w zespoły osobno chłopców, osobno dziewczęta.

8. Szkoła o 8 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5	VI 6	VII 7	VIII 8
Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	8	8	8	8	8	7	7	7
Historia	—	—	—	—	—	3	3	3
Geografia	—	—	—	4	5	3	3	3
Nauka o przyrodzie	—	—	—			3	3	3
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	2	3	3	3	3	2 (chł.)	2 (chł.)	2 (chł.)
Śpiew	1	1	2	2	2	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2 chł.	2 dz.	2 chł.	2 dz.
Liczba godzin ucznia	19	22	23	27	28	30	30	30
Liczba godzin nauczycieli	19	22	23	27	58		60	

Razem godzin 209,
ponadto pozostałe godziny etatowe i ew. godziny nadliczbowe — na dodatkowe lub wszystkie (w oddziałach VI—VIII) lekcje robót kobiecych i naukę gospodarstwa domowego oraz na czynności wychowawcze.

Uwagi.

a. Każdy oddział uczy się osobno.

b. Wyjątek z tej zasady stanowią jedynie ćwiczenia cielesne w oddziałach V—VIII, na które należy zasadniczo łączyć w zespoły osobno chłopców, osobno dziewczęta: a) z oddziałów V i VI, b) z oddziałów VII i VIII.

C. PLANY GODZIN DLA SZKÓŁ Z PIĘCIU ROCZNIKAMI.

1. Szkoła o 3 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5
Religia	2	2		2	2
Język polski	7	3+3	3+3 i 2 wspólne	7	7
Geografia i nauka o przyrodzie	—	—	—	4	4
Arytmetyka z geometrią	3	2+2	2+2	4	4
Rysunek	1	1		2	2
Zajęcia praktyczne	1	2		2	2
Śpiew	1	1		2	2
Ćwiczenia cielesne	1	2		2	2
Liczba godzin ucznia	16	20	20	25	25
Liczba godzin nauczycieli	16	20		25	25

Razem godzin 86,
ponadto godziny nadliczbowe na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Oddział I uczy się zawsze osobno.

b. Oddziały II i III uczą się zawsze równocześnie w jednej izbie.

c. Oddziały IV i V uczą się zawsze osobno.

2. Szkoła o 4 nauczycielach.

Oddziały Roczniki	I 1	II 2	III 3	IV 4	V 5
Religia	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	8	8	8
Geografia i nauka o przyrodzie	—	—	—	4	5
Arytmetyka z geometrią	3	4	4	4	4
Rysunek	1	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	1	2	3	3	3
Śpiew	1	1	2	2	2
Ćwiczenia cielesne	1	2	2	2	2
Liczba godzin ucznia	16	20	23	27	28
„ „ nauczycieli	16	20	23	27	28

Razem godzin nauczycieli 114,
ponadto godziny nadliczbowe na naukę robót kobiecych i gospodarstwa domowego dla dziewcząt.

Uwagi.

a. Każdy oddział uczy się osobno.

b. Oddziały I i II uczą się **kolejno** w tej samej izbie, przy tym zaczynanie dnia szkolnego bądź od oddziału I, bądź od oddziału II zależy od warunków miejscowych.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski

271.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

INSTRUKCJA

z dnia 4 listopada 1938 r.

w sprawie planów godzin na rok szkolny 1938/39 dla publicznych i państwowych szkół wydziałowych z polskim językiem nauczania na terenie Ziem Odzyskanych Śląska Cieszyńskiego
(Nr II Pr-10102/38).

Ustalam na rok szkolny 1938/39 zamieszczony poniżej plan godzin dla klas I i II oraz liczby tygodniowych godzin nauki niektórych przedmiotów w klasach III i IV publicznych i państwowych szkół wydziałowych na terenie Ziem Odzyskanych Śląska Cieszyńskiego, z ważnością od dnia 7 listopada 1938 r.

Plan godzin dla klas I i II.

Klasy	I	II
Religia	2	2
Język polski	7	7
Historia	3	3
Geografia	3	3
Nauka o przyrodzie	3	3
Arytmetyka z geometrią	4	4
Rysunek	2	2
Zajęcia praktyczne	2 chł. 3 dz.	2 chł. 4 dz.
Śpiew	2	2
Ćwiczenia cielesne	2	2
Razem	30 chł. 31 dz.	30 chł. 32 dz.
Język niemiecki jako przedmiot nadobowiązkowy	2	2

Liczby godzin w tygodniu, ustalone dla klas III i IV.

Klasy	III	IV (Kurs jednoroczny)
Religia	2	2
Język polski	6	5
Nauka bywatelstwa	2	2
Historia	2	2
Geografia	2	2
Język niemiecki jako przedmiot nadobowiązkowy	2	2

Liczby godzin nauki obowiązkowej innych przedmiotów w klasach III i IV oraz organizacja i wymiar nauki przedmiotów nadobowiązkowych, poza językiem niemieckim, pozostają zasadniczo bez zmiany, z tym jednak wyjątkiem, że znosi się naukę obowiązkową języka czeskiego, i z zastrzeżeniem, że na każdego ucznia lub uczennicę nie może przypaść w żadnym razie więcej niż 36 godzin nauki obowiązkowej i nadobowiązkowej łącznie.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski

272.

INSTRUKCJA

z dnia 3 listopada 1938 r.

o realizacji w roku szkolnym 1938/39 programu nauki w państwowych szkołach średnich ogólnokształcących z polskim językiem nauczania na terenie Odzyskanych Ziem Śląska Cieszyńskiego
(Nr II Pr-9715/38).

Instrukcja niniejsza podaje ogólne wytyczne programowe na rok szkolny 1938/39 i zawiera wskazówki, dotyczące dostosowania programu dawnych szkół czeskich do nowych wymagań.

Realizacja programu przejściowego ma ułatwić stopniowe wprowadzenie w latach następnych programów obowiązujących na terenie Rzeczypospolitej.

Ze względu na różnorodność warunków na terenie poszczególnych szkół każdy z nauczycieli ma pozostawioną swobodę w układaniu planu pracy w ramach ogólnych wytkniętych przez niniejszą instrukcję. W szczególności zaś każdy nauczyciel winien dbać o uwzględnienie w jak najszerszym zakresie wiadomości nabytych przez młodzież w poprzednich latach pracy, zwracając

jednak uwagę na konieczność pewnych uzupełnień (np. w nawiązywaniu do dorobku kulturalnego i gospodarczego Polski) oraz sprostowań. W tym drugim przypadku jest rzeczą bardzo doniosłej wagi zachowanie taktu i umiaru.

Przy opracowywaniu szczegółowo programu dla danej klasy należy wziąć pod uwagę trudności, które młodzież będzie musiała pokonać, zwłaszcza w dziedzinie językowej. Terminologię polską należy podawać młodzieży powoli ale stale i systematycznie.

Specjalne trudności napotka nauczyciel w klasach wyższych, których uczniowie w ciągu krótkiego stosunkowo czasu będą musieli uzupełnić swą wiedzę w zakresie „poloników". W tym przypadku nauczyciel musi dbać o to, aby zbyt wielkimi wymaganiami nie zniechęcić młodzieży do pracy. Rezygnując w wielu razach z większej ilości wiedzy faktycznej należy starać się o to, aby młodzieży dać pogląd ogólny na daną kwestię i aby ją zachęcić do dalszej, samodzielnej pracy w tym kierunku.

W klasach młodszych (I—V), których program przejściowy jest oparty w zasadzie na programach polskich, należy używać podręczników polskich, w klasach starszych natomiast, których program przejściowy oparty jest o program czeski, może nauczyciel o ile to uzna za możliwe po dokładnym zapoznaniu się z podręcznikami zezwolić na używanie dawnych podręczników czeskich, posiadanych już przez młodzież. W razie skomasowania w programie przejściowym w jednym roku polskiego programu dwuletniego może się nasunąć konieczność stosowania w jednej klasie 2 lub 3 podręczników do tego samego przedmiotu. W tych przypadkach należy bardzo ściśle rozważyć czy kupienie przez młodzież drugiego (i ew. trzeciego) podręcznika jest istotnie niezbędne i czy nie można danej części programu opracować w inny sposób. Wymienienie w niniejszej instrukcji kilku podręczników dla danego przedmiotu w jednej klasie należy traktować jedynie **jako wskazówkę informacyjną, a nie zobowiązanie dla nauczyciela** do korzystania z nich wszystkich.

W ogóle sprawy podręczników nie należy traktować zbyt rygorystycznie i uwzględniać wypadki, gdy uczniowie, ze względów materialnych, nie mogą się na czas zaopatrzyć w nowe podręczniki. W tych jednak przypadkach należy starać się o zorganizowanie wypożyczalni, wymiany książek między uczniami itp.

Podane w instrukcji podręczniki mogą być przez nauczyciela, o ile to uzna za konieczne ze względu na miejscowe warunki, zmienione na inne przez niego wybrane.

Ministerstwo zwraca szczególniejszą uwagę na konieczność porozumienia całego grona nauczycielskiego danej szkoły w sprawach realizacji programu, aby uniknąć rozbieżności i wielotorowości pracy.

Programy przedmiotów nadobowiązkowych podane będą później.

GIMNAZJA REALNE CZESKIEGO USTROJU

Plan godzin na okres przejściowy 1938/39.

Przedmioty	Ilość godzin tyg. w klasach							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	6/5	5	6	6	6	6
„ niemiecki	2*	2*	6/4	3	3	3	3	2
„ łaciński	—	—	0/5	3	3	4	3	3
„ francuski	—	—	—	—	—	—	3	2
Historia	3	3	3	4	4	5	5	4
Geografia	3	3	3	3	3	2	2	2
Matematyka	4	4	3	3	3	3	2	2
Przyrodoznawstwo	3	3	3	5	3	3	2	2
Chemia	—	—	—	—	3	2	—	—
Fizyka	—	—	—	—		—	3	3
Propedeutyka filozofii	—	—	—	—	—	—	—	3
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	2	2	2	2	—	—	—	—
Przysposob. wojskowe	—	—	—	—	—	2	2	2
Gry i zabawy (przysp. sportowe)	—	—	2	2	2	—	—	—
Rysunek	2	2	—	—	—	—	—	—
Śpiew	2	2	—	—	—	—	—	—
Razem	32	32	32 34	34	34	34	35	35

*) Język niemiecki w kl. I i II jako przedmiot nadobowiązkowy.

GIMNAZJUM ZREFORMOWANE REALNE CZESKIEGO USTROJU.

Plan godzin na okres przejściowy 1938/39.

Przedmioty	Ilość godz. tygodn. w klasach							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
Język polski	7	7	6/5	5	6	6	6	6
Język niemiecki	2*)	2*)	6/4	3	3	3	3	2
Język łaciński	—	—	0/5	4	—	3	3	3
Język francuski	—	—	—	—	3	2	2	2
Historia	3	3	3	4	4	5	5	4
Geografia	3	3	3	3	3	2	2	2
Matematyka	4	4	3	3	3	3	3	2
Przyrodoznawstwo	3	3	3	5	3	3	2	2
Chemia	—	—	—	—	3	2	—	—
Fizyka	—	—	—	—		—	3	3
Propedeutyka filozofii	—	—	—	—	—	—	—	3
Ćwiczenia cielesne	2	2	2	2	2	2	2	2
Zajęcia praktyczne	2	2	2	2	—	—	—	—
Przysposobienie wojskowe	—	—	—	—	—	2	2	2
Gry i zabawy (przysposobienie sportowe)	—	—	2	2	2	—	—	—
Rysunek	2	2	—	—	—	—	—	—
Śpiew	2	2	—	—	—	—	—	—
Razem	32	32	32/34	35	34	35	35	35

*) W klasach I i II język nadobowiązkowy niemiecki.

Język Polski.

Pierwszy rok wejścia w ramy szkoły języka polskiego jako państwowego nakłada na ten przedmiot obowiązek państwowo - wychowawczy dużej wagi, który winien się wyrazić w dążeniu do podciągnięcia do odpowiedniego poziomu języka polskiego na tym terenie i wprowadzenia młodzieży w świat polskiej kultury i współczesności.

Do najtrudniejszych klas pod względem doboru materiału programowego i metod pracy należą **klasy najwyższe,** które w ciągu krótkiego stosunkowo czasu oprócz opracowania materiału literackiego mają do pokonania i wyrównania błędy w zakresie mówienia i pisania oraz braki w materiale gramatycznym. Dlatego też jeśli chodzi o klasę ósmą materiał literacki winien iść równolegle z pracą nad opanowaniem języka w słowie i piśmie. Wysunięte zagadnienia językowe i literackie mają głównie charakter syntetyczny i zostały tak wybrane, aby na ich podstawie uczeń mógł odtworzyć sobie proces rozwoju kultury i literatury polskiej w ciągu dziejów i uświadomić sobie ich wartości moralne i ideowe oraz dorobek artystyczny. Niektóre z zagadnień wypadnie ująć w formie wykładu nauczyciela z ewentualną ilustracją wyjątków z dzieł lub odpowiednią lekturą naukową dla dania możliwie pełnego obrazu. Wobec ogromnego zakresu materiału jaki młodzież ma przed sobą, należy **unikać przeładowania szczegółami,** dążyć do jasnych syntez i utrwalania koniecznych wiadomości. Nie mniej lektura literacka winna dać nie tylko materiał do omówienia problemu czy poznania pisarza, lecz również nauczyć młodzież rozumienia i odczuwania dzieła, do czego jest niewątpliwie przygotowana ze względu na wiek i pod wpływem studium literatury obcej. Jeżeli chodzi o literaturę powszechną wypadnie tylko niekiedy rozszerzyć zakres lektury, znanej już młodzieży niewątpliwie z nauki języków obcych.

Wychodząc z założenia, że pierwsze lata nauczania języka polskiego mają wyrównać **braki i niedociągnięcia** w poziomie językowym młodzieży należy położyć nacisk zwłaszcza w bież. roku szkolnym na pracę nad poprawnością językową w słowie i piśmie, poświęcając tej kwestii tyle czasu ile wymagają warunki danej szkoły. Rozbudować zatem należy dział **ćwiczeń w mówieniu i pisaniu,** zwracając szczególną uwagę na **ćwiczenia poprawcze** w oparciu o żywy język: a) w zakresie wymowy (akcent wyrazowy, zdaniowy, wymowa nosówek, zmiękczeń i inne): b) zakresie form koniugacyjnych i deklinacyjnych oraz składni — poza systematyczną nauką gramatyki; c) na przyswojenie młodzieży polskiej terminologii gramatycznej; d) na ćwiczenia słownikowo-gramatyczne (utrwalenie form polskiego zaimka, przyimka, spójnika, ze względu na podobieństwo i różnice w języku czeskim); e) na ćwiczenia słownikowo-znaczeniowe lub stylistyczne dla rozbudowy języka (wyjście od języka gwarowego do ogólno-polskiego). W zwiazku z tym należy położyć nacisk na ćwiczenia w wygłaszaniu (czytaniu) poezji i prozy, w klasach niższych na deklamacje chóralne i inscenizacje, które utrwalą słownictwo i dykcję polską.

Również prace pisemne organizowane na różnych stopniach nauczania powinny w pierwszym rzędzie służyć do zaprawy w poprawnych formach językowo-stylistycznych (ćwiczenia redakcyjne) jak również stanowić powinny punkt wyjścia do ćwiczeń gramatycznych, stylistycznych i ortograficznych — poza systematyczną pracą w tej dziedzinie. Żywe słowo nauczyciela i głośne estetyczne czytanie wybranych utworów będzie jedną z form wyrobienia wprawy słuchowej i należytej dykcji u młodzieży. Należy przy tym zaakcentować wartość interesującej i przystępnej **lektury** w rękach młodzieży, która tą drogą najłatwiej przybliży się do języka i kultury polskiej. Podobną rolę spełnią poza wpływem nauczyciela i materiałem programowym **pomoce naukowe** jak przeźrocza, albumy, obrazy, płyty patefonowe, radio, teatr i wycieczki do najważniejszych punktów Polski.

Klasa I.

Według programu nauki dla 5 klasy publicznych szkół powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Balicki i Maykowski: Pieśń o ziemi naszej. Podręcznik do nauki języka polskiego dla V klasy szkół powszechnych.

Dańcewiczowa J. Ćwiczenia i wiadomości gramatyczne dla V klasy szkół powszechnych 3 i 2 stopnia.

Bakkowa M. i Perkowska Z. Pisownia polska w ćwiczeniach dla klasy piątej szkół powszechnych.

Klasa II.

Według programu nauki dla 6 klasy publicznych szkół powszechnych trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Zaremba i Ostrowski: Pięknie być człowiekiem.

Dańcewiczowa J. Ćwiczenia i wiadomości gramatyczne dla VI klasy szkoły powszechnej.

Bakkowa M. i Perkowska Z. Pisownia polska w ćwiczeniach dla klasy VI szkół powszechnych.

Klasa III.

Materiał nauczania objąć winien zasadniczo kurs klasy pierwszej gimnazjum polskiego z tym, że dwa do trzech miesięcy na początku roku szkolnego poświęcone będą pracy nad wyrównaniem poziomu językowego i materiału gramatycznego z klas poprzednich. Ponadto, w miarę potrzeby należy przeznaczyć w drugim półroczu na tego rodzaju ćwiczenia około dwóch godzin tygodniowo. Punkt wyjścia stanowić winna żywa mowa i prace pisemne oparte o próby samodzielnego wypowiadania się na tle przeżyć, oglądanych obrazów i rzeczy czytanych. Na tle typowych błędów nauczyciel zorganizuje ćwiczenia poprawcze i zaprawi do właściwych form wypowiadania się w ćwiczeniach redakcyjnych. Programową formą ćwiczeń dla tej klasy są sprawozdania, streszczenia i opowiadania. Podstawę stanowić winien podręcznik dla klas gimnazjalnych z tym, że w pierwszym półroczu ze względu na trudności językowe i odległość tematu, tematy ze świata starożytnego winny wystąpić na planie drugim (głównie drugie półrocze). Lekturę uzupełniającą zestawić należy w sposób rozwojowy zaczynając od rzeczy najłatwiejszych i bliskich zainteresowaniom młodzieży (na podstawie listy lektury dla szkół powszechnych i pierwszej gimnazjalnej).

Przy opracowywaniu planu prac nauczyciel winien sobie zdać sprawę, że w roku bieżącym rozporządzając większą niż w następnych latach liczbą godzin, winien doprowadzić młodzież do odpowiedniego poziomu i dać jej przygotowanie do normalnego toku prac w latach następnych. Ze względu wszakże na wiek młodzieży i rolę języka polskiego pracę należy tak zorganizować, aby czynnik zainteresowania i emocjonalny stosunek do języka polskiego mógł znaleźć pełny wyraz. W tej klasie zwłaszcza należy położyć nacisk na pomoce naukowe jak obrazy, przeźrocza, wycieczki.

Materiał nauczania.

I. lektura — uwagi i jak program klasy pierwszej gimnazjum polskiego,

II. nauka o języku: praktyczne rozróżnianie zdań: oznajmujących, rozkazujących, pytających i wykrzyknikowych. Praktyczne rozróżnianie podmiotu i orzeczenia rozwiniętego i zasadniczego. Rozróżnianie na tle zdania części mowy odmiennych i nieodmiennych, przypadków, liczb, rodzajów, czasów, trybów, stron i stopniowania. Zdanie złożone współrzędnie i podrzędnie.

Dalszy ciąg w programie klasy pierwszej — nauka o języku.

U w a g a: w związku z nauką o głosce wypadnie niewątpliwie zwrócić większą uwagę na pewne różnice w systemie głosek języka polskiego i czeskiego. Przy materiale gramatycznym należy uwzględnić również odpowiedni dział z zakresu ortografii.

III. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu — jak program klasy I gimnazjum.

Podręcznik: Kosiński i Rygier — Przemiany. Książka polska dla klasy I gimnazjalnej.

Gaertner H. Mowa polska. Podręcznik do nauki o języku dla I klasy gimnazjalnej.

Klasa IV.

Klasa ta realizuje zasadniczo materiał klasy II gimnazjum polskiego w zakresie materiału lekturowego. W pierwszym półroczu wszakże nauczyciel poświęci więcej czasu na ćwiczenia wyrównawcze w oparciu o żywą mowę czytanki czy lekturę większych całości o temacie zaczerpniętym z życia Polski współczesnej lub spraw bliskich zainteresowaniom młodzieży (porównaj klasę III). W miarę możności nauczyciel wprowadzi lekturę związaną z życiem starożytnych Greków i Rzymian lub wczesnym średniowieczem pióra polskich pisarzy. (Prus, Sienkiewicz, Rydel). W drugim półroczu przystąpi do lektury programowej dla kl. II kładąc nacisk na poznanie pieśni Bogurodzica i wybranych szczegółów z życia i twórczości Reja, Kochanowskiego i Skargi. Lekturę uzupełniającą dobierze nauczyciel według poziomu językowego z listy dla szkoły powszechnej i dla klasy I i II gimnazjum.

Materiał nauczania:

I. lektura — uwagi i jak program kl. II gimnazjum polskiego,

II. nauka o języku, polski akcent wyrazowy i zdaniowy. Praktyczne rozróżnianie zdań oznajmujących, pytających, rozkazujących i wykrzyknikowych. Zdanie złożone współrzędnie i podrzędnie, rozróżnianie związków czasowych, przyczynowych, celowych, skutkowych i warunkowych

w zdaniu złożonym. Praktyczne rozróżnianie podmiotu i orzeczenia rozwiniętego i zasadniczego. Rozróżnianie na tle zdania części mowy odmiennych i nieodmiennych, przypadków, liczb, rodzajów, czasów, trybów, stron, stopniowanie. Nauka o głosce jak w kl. I i II gimnazjum polskiego (wybrane wiadomości). Odmiana rzeczownika, podział na formy fleksyjne: temat i końcówka; osobliwości odmiany rzeczownika — jak materiał klasy I gimnazjum polskiego.

W związku z nauką gramatyki równoległe ćwiczenia z zakresu ortografii. np. zmiękczenia, łączne i rozłączne pisanie i inne.

III. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu — uwagi i program klasy I gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Kosiński Rygier — Przemiany (dla klasy II).

Gaertner H. Mowa polska. Podręcznik do nauki o języku dla klasy II gimnazjalnej.

Klasa V.

I. Lektura: klasa ta realizuje materiał lekturowy kl. II i III gimnazjum polskiego do Krasickiego włącznie, z położeniem nacisku na pieśń Bogurodzica, wybrane szczegóły z życia i twórczości Reja, Kochanowskiego, Krasickiego; lektura Zemsty Fredry.

W pierwszym półroczu poświęci nauczyciel więcej czasu na wyrównanie poziomu w zakresie słowa mówionego i pisanego na utworach łatwych pod względem językowym i bliskich zainteresowaniom młodzieży. **W miarę możności** można wpleść w ramy lektury utwory związane ze starożytnością, pióra pisarzy polskich (Prus, Sienkiewicz, Rydel). Poza tym z listy lektury uzupełniającej dla szkoły powszechnej i gimnazjum wybierze nauczyciel w pierwszym rzędzie utwory wprowadzające młodzież w życie współczesne Polski i jej przeszłość. Zestawienie lektury powinno być stopniowane ze względu na trudności językowe i dobór tematów.

Opracowanie — jak w kl. II i III gimnazjum polskiego.

II. Nauka o języku: polski akcent wyrazowy i zdaniowy. Praktyczne rozróżnianie rodzajów zdań oznajmujących, pytających, wykrzyknikowych i rozkazujących, zdanie złożone, rozróżnianie związków czasowych, celowych, skutkowych i warunkowych. Praktyczne rozróżnianie na tle zdania części mowy odmiennych i nieodmiennych, przypadków, liczb, rodzajów, czasów, trybów i stron. Nauka o głosce. Deklinacja rzeczownika, przymiotnika, zaimka, główne odmiany liczebnika. W związku z materiałem gramatycznym ćwiczenia ortograficzne.

III. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu — jak w kl. I gimnazjum polskiego (streszczenia, sprawozdania, opowiadania).

Podręczniki: Bielak i Bystroń. Życie polskie. Wypisy polskie dla III klasy gimnazjum.

Gaertner H. Mowa polska. Podręcznik do nauki o języku dla III klasy gimnazjalnej.

Klasa VI.

I. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu. Praktyczne uzupełnianie form poprawnego języka w słowie i piśmie na podstawie doraźnie organizowanych ćwiczeń poprawczych w zakresie gramatyki, ortografii, stylistyki i ortoepii, o charakterze prac pisemnych, ćwiczeń ustnych i recytacyj. Kształcenie formy sprawozdania, streszczenia, opisu, charakterystyki i przemówień. Opracowywanie formy rozprawki; notatki i syntezy lekcyjne, dyskusje.

II. Nauka o języku — pochodzenie polskiego języka literackiego, zmienność znaczeń i form języka w czasie. Obce wpływy kulturalne w świetle wyrazów zapożyczonych.

III. Literatura: tematy i zagadnienia według programu kl. I liceum polskiego z odpowiednim przystosowaniem do poziomu młodzieży oraz posiadanych przez nią wiadomości.

1.

Ideały średniowiecza. Kształtowanie się polskiej kultury duchowej. Początki piśmiennictwa. Lektura kilku charakterystycznych utworów (fragmentów) piśmiennictwa polskiego do początków wieku XVI.

2.

Rozkwit nowych sił kulturalnych w epoce odrodzenia. (Walka ze średniowiecznym poglądem na świat). Humanizm. Rozwój życia umysłowego i rozkwit literatury narodowej w Polsce wieku XVI. Powstawanie języka literackiego. Lektura najwybitniejszych utworów (fragmentów) tej epoki z szerszym uwzględnieniem twórczości Jana Kochanowskiego.

Rola wieku złotego w dziejowym procesie formowania się polskiej kultury duchowej.

Literatura wieku XVII jako odbicie polskiego życia obyczajowego i kulturalnego.

3.

(Główne problematy ideowe wieku oświecenia i ich wpływ na życie umysłowe w Polsce). Literatura okresu stanisławowskiego w walce i pracy nad uratowaniem upadającego państwa. Walka o czystość języka. Lektura wybranych utworów piśmiennictwa polskiego tego okresu oraz kilku charakterystycznych fragmentów literatury obcej.

Znaczenie epoki oświecenia w rozwoju umysłowości polskiej.

4.

Rola legionów w tworzeniu się polskiej myśli niepodległościowej i demokratycznej. Główne ośrodki życia umysłowego i literackiego w kraju po upadku państwa.

Podręcznik: K. Górski — Literatura polska, cz. I i II. Podręcznik dla I klasy liceum.

Klasa VII.

I. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu — jak w kl. VI.

II. Nauka o języku: zmienność znaczeń i form języka w czasie, obce wpływy kulturalne w świetle wyrazów zapożyczonych. Odbicie w języku prądów kulturalnych, społecznych i przemian gospodarczych.

III. Literatura: 1) początki języka i piśmiennictwa polskiego: Bogurodzica, 2) rozkwit literatury i życia umysłowego w wieku złotym. Powstawanie i doskonalenie się języka literackiego w wierszu i w prozie. Rej — Krótka rozprawa, Kochanowski — Treny (wybór), Fraszki, Pieśni, Pieśń świętojańska o sobótce; Skarga — Kazania (wyj.), Szymonowicz — Żeńcy, 3) Barok w sztuce, w życiu i literaturze — w formie syntetycznego wykładu ilustrowanego wybranymi tekstami np. Morsztyna, Potockiego; 4) życie umysłowe i artystyczne w epoce Stanisławowskiej; ruch odrodzeńczy w dziedzinie literatury, życia społecznego, politycznego, różnorodność kierunków literackich. Wyjątki z dzieł Kołłątaja; Krasicki — wybór Satyr i Bajek; Niemcewicz — Powrót posła, Karpiński — wybór liryk. Zabłocki — komedia. 5) Rola legionów Dąbrowskiego w tworzeniu się polskiej myśli niepodległościowej i demokratycznej — w formie syntetycznego wykładu, Mazurek Dąbrowskiego — Wybickiego.

Podręcznik: K. Górski — Literatura polska. Część I i II. Podręcznik dla I klasy liceum.

Klasa VIII.

Celem nauki języka polskiego w tej klasie jest w pierwszym rzędzie pogłębienie języka i opanowanie w słowie i piśmie form kulturalnej mowy w zastosowaniu do potrzeb dalszych studiów i życia jako obywateli państwa polskiego oraz danie zarysu rozwoju literatury polskiej w ciągu wieków z podkreśleniem jej wartości artystycznych i ideowych. Ze względu na obszerność materiału nauczyciel zwęża, lub rozbudowuje zagadnienia w miarę poznania potrzeb i zainteresowań młodzieży. W związku z nauczaniem literatury wypadnie równolegle prowadzić ćwiczenia w mówieniu i pisaniu po ewentualnie kilkunastodniowym okresie przygotowawczym.

I. Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu — jak w klasie VI.

II. Nauka o języku: uświadomienie **wybranych** zagadnień językowych jak np. zmienność znaczeń i form języka w czasie. Obce wpływy kulturalne w świetle wyrazów zapożyczonych. Różnicowanie się języka. Język ogólnopolski, gwary ludowe, znaczenie i rola języka w życiu duchowym jednostki i zbiorowości. Cechy charakterystyczne prozy artystycznej, naukowej i potocznej. Styl poezji i prozy.

III. Literatura: 1) początki języka i piśmiennictwa polskiego — w formie wykładu. Bogurodzica, 2) rozkwit literatury narodowej w Polsce w wieku złotym; Rej — Krótka rozprawa; Kochanowski — Treny (wyb.), Pieśni (wybór), Fraszki (wybór), Pieśń świętojańska o sobótce, (Pańca XII); 3) Barok w sztuce i literaturze polskiej — w formie wykładu ilustrowanego tekstami z dzieł (np. Morsztyn, Potocki), 4) Życie umysłowe i artystyczne w epoce Stanisławowskiej, rozwój literatury. Krasicki — wybrana satyra, bajka. Zabłocki — wybrana komedia, 5) Rola legionów Dąbrowskiego w tworzeniu się polskiej myśli niepodległościowej, demokratycznej — w formie wykładu. Mazurek Dąbrowskiego; 6) Kształtowanie się nowej ideologii narodowej w polskiej poezji romantycznej: ideały demokratyczne, stosunek do tradycji, idee posłannictwa narodu i jednostki. Dorobek artystyczny poezji romantycznej. Jej rola w życiu narodu: Mickiewicz — Oda do młodości, Romantyczność, Dziady część III (wyj.), Stepy akermańskie, Pan Tadeusz; Słowacki — Hymn o zachodzie słońca, Testament mój, i ew. jeden z większych utworów. 7) Hasła polskiego pozytywizmu w związku z warunkami życia narodu i ich odbicie w literaturze. Artyzm prozy powieściowej: Prus — jeden z większych utworów; Sienkiewicz — wybór nowel, jeden z większych utworów, 8) Romantyczna postawa buntu i walki w piśmiennictwie polskim od końca 19 wieku do czasu wielkiej wojny. Tworzenie się nowej ideologii narodu i państwa: Żeromski — jeden z utworów, Kasprowicz — wybór liryk. Wyspiański — Wesele, Modlitwa Konrada z Wyzwolenia. 9) Wielkość i bohaterstwo w życiu i pismach J. Marszałka Piłsudskiego. Wybór pism (np. na pogrzeb J. Słowackiego), Poezja legionowa: Mączka — Rotmistrzowej sławie. Literatura regionalna.

JĘZYK ŁACIŃSKI.

I. (Gimnazjum realne).

Klasa III.

Według programu nauki dla I klasy w państwowym gimnazjum ogólnokształcącym z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Auerbach M. i Dąbrowski K. Disce latine. Podręcznik do nauki łaciny dla I klasy gimnazjum.

Klasa IV.

Realizacja materiału nauczania na podstawie programu nauki języka łacińskiego dla kl. II państwowego gimnazjum polskiego.

Część czasu należy poświęcić na powtórzenie i pogłębienie historii Grecji i Rzymu oraz zapoznanie młodzieży z Iliadą i Odysseją.

Podręcznik: Auerbach i Dąbrowski. Disce Latine, część II.

Klasa V.

Realizacja programu nauki dla klasy III państwowego gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Auerbach i Dąbrowski, Disce Latine, część III.

Klasa VI.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich.

Podręczniki: Wybór z Liwiusza Dziejów rzymskich w opracowaniu A. Rapaporta, ewentualnie na podstawie Tekstów łacińskich Filomaty. Jedna mowa Cycerona w opracowaniu Szczepańskiego lub Tekstów Filomaty. Z Wergiliusza w wydaniu Sinki, jedna sielanka, wstęp do Georgik, z Eneidy księgi I i II wybrane urywki.

Klasa VII.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich.

Wybór z pism filozoficznych Cicerona w opracowaniu Szczepańskiego albo Tekstów Filomaty. Listy Cicerona w wydaniu Szczepańskiego (Wybór), Listy Pliniusza w opracowaniu Nagórzańskiego albo Liskowicza ewentualnie Tekstów Filomaty. Z Wergiliusza Eneidy księgi VI i XII wybrane urywki w wydaniu Sinki.

Klasa VIII.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich.

Poezje Horacjusza z dodatkiem Horacjanistów polsko-łacińskich w opracowaniu Sinki. Jedna Satyra, jedna epoda, wybór z pieśni. Uzupełniająca lektura Horacego w literackim przekładzie polskim. Lektura liryków greckich w tłumaczeniu Czubka. Lektura kilku pieśni Katulla na podstawie Tekstów Filomaty lub wydania Ks. Karchuta. Wybór z dzieł Tacyta w opracowaniu Stanisława Pilcha.

II. (Gimnazjum realne reformowane).

Klasa III.

Według programu nauki dla I klasy gimnazjum ogólnokształcącego z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Auerbach i Dąbrowski: Disce Latine. Część I.

Klasa IV.

Realizacja programu nauczania według programu polskiego dla klasy I i częściowo dla klasy II państwowego gimnazjum. Przerobić podręcznik Auerbacha i Dąbrowskiego, Disce Latine część I oraz w miarę możności połowę części II. Wobec skondensowanego studium łacińskiego w tej klasie nacisk położyć na język, na zapas leksykalny i na wyćwiczenie gramatyczne. Momenty kulturalne, o ile możności winny być również respektowane.

Klasa VI.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich. Wybór z Pamiętników Cezara o wojnie z Gallami na podstawie podręcznika: Auerbach i Dąbrowski: Disce Latine cz. III.

Wybór z pism Owidiusza w opracowaniu Sinki.

Klasa VII.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich.

Wybór z Liwiusza, Dziejów rzymskich w opracowaniu A. Rapaporta lub na podstawie Auerbacha i Dąbrowskiego: Disce Latine, cz. IV. Wybór z Wergiliusza Eneidy z księgi II i VI, jedna sielanka w opracowaniu Sinki.

Klasa VIII.

Realizacja programu czeskiego na podstawie podręczników polskich.

Wybór z pism filozoficznych oraz jedna mowa Cicerona w opracowaniu Szczepańskiego. Poezje Horacjusza w opracowaniu Sinki.

JĘZYK NIEMIECKI.

Klasa III.

Według programu dla klasy I gimnazjum polskiego ze specjalnym uwzględnieniem środowiska obcego.

Podręcznik: Dewitzowa i Żółtkowska: Wir lernen deutsch. Podręcznik do nauki języka niemieckiego dla klasy I gimnazjum.

Lektury uzupełniające (do wyboru): Tetzner, Der Fussball, Kästner, Emil und die Detektive. Hansen, Chauffeur Weber und sein Freund.

Uczniowie posiadają podbudowę językową z poprzednich lat, nie opracowali jednak materiału rzeczowego przewidzianego programem polskim dla klasy I. Braki te uzupełni obszerniejszy podręcznik polski na klasę I gimnazjum. Pewne zaawansowanie w języku pozwoliło by w zasadzie na przyspieszenie tempa pracy. Wobec dostosowania czytanek polskiego podręcznika do poszczególnych pór roku należy utrzymać porządek chronologiczny a mogące powstać luki uzupełnić lekturami. Przy wyborze lektur uwzględnić należy wydawnictwa polskie (biblioteczki niemieckie Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych i Książnicy Atlas). O wyborze lektury decyduje nauczyciel, wprowadzając ją względnie dokonując wyboru w zależności od poziomu klasy.

Klasa IV.

Według programu dla klasy II gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Dewitzowa, Kern i Żółtkowska: Wir sprechen deutsch.

Lektura uzupełniająca: Diebold: Buch der guten Werke, Gerstäcker: Schiffszimmermann, Schnitzler: Der blinde Geronimo, Kästner: Pünktchen und Anton, Emil und die Detektive, Emil und die drei Zwillinge (do wyboru).

Klasa III czeska nie dała uczniom podstawy do realizacji programów polskich w następnych latach. Występują poważne różnice w materiale kulturoznawczym. Ze względu na zaawansowanie klasy w materiale gramatycznym mniejsza liczba

godzin w roku szkolnym 1938/39 (3) w porównaniu z klasą polską (4) przy przerabianiu materiału rzeczowego podręcznika nie będzie powodowała trudności. O ile poziom klasy na to pozwoli, przewiduje się uzupełnianie materiału lekturami. O potrzebie i możliwości wprowadzenia lektur decyduje nauczyciel.

Klasa V.

Według programu klasy III gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Dewitzowa i Żółtkowska: Zum schaffenden Menschen in deutschen Landen.

Lektura jak w programie polskim.

W klasie IV czeskiej uczniowie nie zapoznali się ze środowiskiem niemieckim. Powstałe braki w dziedzinie kulturoznawstwa usuwa się, wprowadzając w klasie V-tej program klasy III-ej polskiej i podręcznik polski. Różnica w liczbie godzin w klasie V nie będzie utrudniała realizacji programów polskich ze względu na ogólne zaawansowanie w języku oraz pewne wyprzedzenie w materiale gramatycznym w stosunku do programów polskich.

Klasa VI.

Według programu klasy IV gimnazjum polskiego ze specjalnym uwzględnieniem epoki klasycyzmu.

Podręcznik: Dewitzowa i Żółtkowska: Menschen und Staaten, Schaffen und Wirken.

Lektura: Wybór z epoki klasycyzmu według spisu programu licealnego.

Program klasy VI w roku szkolnym 1938/39 będzie programem pośrednim pomiędzy czeskim programem klasy VI a polskim programem klasy IV. Podręczniki czeskie od klasy I — VIII, opierają się głównie o środowisko czeskie, nie dają uczniom obrazu współczesnych Niemiec. Pozostaje również bez uwzględnienia bardzo ważne zagadnienie stosunków polsko-niemieckich. Przez wprowadzenie w klasie VI podręcznika polskiego nastąpi zbliżenie do programów polskich. Uczniowie częściowo nadrobią braki z zakresu kulturoznawstwa ze specjalnym uwzględnieniem współczesności Niemiec i Szwajcarii. Podręcznik ten umożliwi również kontynuowanie zapoczątkowanego w klasie V-tej materiału rzeczowego. Może on być punktem wyjścia do szerszego omówienia klasycyzmu niemieckiego przewidzianego programem klasy VI-tej czeskiej. Zgłębienie tego zagadnienia nastąpi przez wprowadzenie lektur z epoki klasycyzmu na podstawie spisu lektur, przewidzianego programem liceum. W ten sposób zwęża się program czeski klasy VI-tej do epoki klasycyzmu na rzecz zaniedbanego dotąd materiału a mianowicie współczesności obcego narodu.

Klasa VII.

Klasa ukończyła materiał kulturoznawczy do epoki romantyzmu i w zasadzie kończy naukę według czeskich programów na klasę VII. Zmianie ulega podejście do programu. Należy dążyć do zapoznania młodzieży ze współczesnością niemiecką czego nie uwzględniały w dostatecznej mierze podręczniki czeskie.

Program: Wybrane momenty z życia i kultury niemieckiej, począwszy od wieku XIX do czasów obecnych (z uwzględnieniem Austrii i Szwajcarii).

1.

a. Romantyzm niemiecki, jego powstanie, teoria, pogląd na życie i sztukę, stosunek do klasycyzmu. (Styl poezji romantycznej w stosunku do stylu poezji klasycyzmu niemieckiego). Polityczne i społeczne poglądy romantyków. (Kult przeszłości i rozwój nauk historycznych). Zagadnienie stosunku poezji do życia w romantyzmie niemieckim. (Poglądy romantyków na przyrodę). (R. Wagner — romantyzm i dynamizm.) Zjednoczenie Niemiec.

b. Typ tzw. romantycznego człowieka jako przejaw jednej z cech charakteru narodowego niemieckiego i jego odbicie w literaturze. (Przypływy i odpływy fali romantycznej w Niemczech w wieku XIX i ich zmaganie się z realnym i racjonalnym ujmowaniem zagadnień życia zbiorowego i jednostkowego). Kult przeszłości w Niemczech i różne fazy jej idealizowania w stosunku do panującego poglądu na świat. (Stosunek niemieckiego idealizmu do imperializmu).

2.

a. Początki demokracji niemieckiej. Typ niemieckiego literata; początki felietonu i rozwój prasy niemieckiej w związku z kształtowaniem się partii politycznych. Przemysł niemiecki jako ośrodek nowych ruchów społecznych. (Wzmożona rola junkierstwa pruskiego). Stosunek politycznych prądów i literackich kierunków do sprawy polskiej w Niemczech. (Ucieczka od życia i kultura biedermeieru). Rola Austrii w życiu literackim Niemiec w wieku XIX.

b. Rola i wpływ polityki na życie przeciętnego Niemca. (Problemat stosunku jednostki do zbiorowości i państwowości w Niemczech i jego przeobrażenia na tle nowokształtujących się od połowy XIX wieku aż po dzień dzisiejszy stosunków gospodarczych i społecznych.) Typ i charakter demokracji niemieckiej. Prasa w Niemczech dawniej i dziś.

3.

a. Cesarstwo niemieckie. Imperializm niemiecki. (Nauka niemiecka na usługach imperializmu niemieckiego). Kultura wilhelmińska, jej przedstawiciele i jej główni krytycy. (Walka z kulturą wilhelmińska w świetle ówczesnych czasopism i pamiętników). Rozkwit realizmu niemieckiego w literaturze i sztuce z uwzględnieniem Szwajcarii i Austrii. (Teatr niemiecki).

b. Rola Prus w życiu politycznym i kulturalnym Niemiec z uwzględnieniem stosunków polsko-niemieckich. (Znaczenie Szwajcarii dla rozwoju li-

teratury niemieckiej). (Kosmopolityzm i kantonalizm jako cechy kultury szwajcarskiej). Niektóre rysy znamienne kultury austriackiej. (Rola Wiednia). Uwypuklenie cech Niemca południowego i Niemca północnego.

Podręcznik: Jakóbiec: Deutschtum. II.

Lektura: Według spisu lektur programu liceum.

Klasa VIII.

Nauka według czeskiego programu na klasę VIII. O ile uczniowie danej klasy posiadają już podręcznik czeski pt. „Ježek i Kašik: Deutsches Lese- und Übungsbuch" mogą go używać, o ile zaś nie — wówczas należy się oprzeć na lekturze, według spisu dla I i II klasy liceum.

Program klasy VIII czeskiej przewiduje w zasadzie rekapitulację materiału naukowego klas V — VII. Przy rekapitulacji należy uwzględnić zagadnienie stosunków polsko-niemieckich w ciągu wieków jak: Drang nach Osten, Krzyżacy i ich stosunek do Polski, stosunki humanistów niemieckich z Polską, stosunki miast niemieckich z Polską i mieszczaństwa niemieckiego z polskim dawniej i dziś, oraz zagadnienie współczesności niemieckiej: wojna światowa, Weimar, narodowy socjalizm.

Język niemiecki dla grupy uczniów z gimnazjum polskiego w Orłowej.

Klasa IV.

W roku szkolnym 1938/39 przewiduje się istnienie w 4 klasie grupy uczniów rozpoczynających naukę języka niemieckiego i uczących się w ciągu 5-godzin tygodniowo. (3 godziny według planu godzin + 1 godzina z gier i zabaw + 1 godzina dodatkowa. Dla tej grupy suma godzin w tygodniu wynosić będzie 35).

Grupa ta powinna zrealizować w przeciągu trzech lat program gimnazjum polskiego. Przy przerabianiu materiału kulturoznawczego należy ograniczać się do ustępów związanych z nowymi zjawiskami językowymi. W roku szkoln. 1938/39 oraz 1939/40 ukończyć należy kurs klasy I, II i III gimnazjum polskiego. O terminach wprowadzenia podręczników na poszczególne klasy zadecyduje nauczyciel. Dopuszczalne są dla tej grupy pewne przesunięcia w układzie chronologicznym podręcznika.

Podręcznik: jak wyżej dla odpowiednich klas.

Klasa V.

W roku szkolnym 1938/39 przewiduje się istnienie w 5 klasie grupy uczniów rozpoczynających naukę języka niemieckiego w wymiarze 5 godzin tygodniowo (3 godz. według planu godzin + 1 godzina z gier i zabaw + 1 godz. z liczby godzin języka polskiego. Zmniejszenie liczby godzin jęz. polskiego jest dopuszczalne, gdyż będą to uczniowie z dawnego gimnazjum polskiego w Orłowej).

Dla młodzieży słabszej przewiduje się wprowadzenie dodatkowych kompletów z języka niemieckiego do czasu wyrównania poziomu.

W roku szkolnym 1938/39 przerobić należy kurs klasy I i II gimnazjum polskiego, ograniczając się do materiału, związanego z nowymi zjawiskami językowymi. Przesunięcia w układach chronologicznych podręczników są możliwe. Specjalny nacisk w tej klasie położyć należy na stronę praktyczną języka.

Podręczniki: Dewitzowa i Żółtkowska — na kl. I i II.

JĘZYK FRANCUSKI.

(Gimnazjum realne).

Klasa VII.

I półrocze.

Epoka napoleońska. Chateaubriand. M-me de Staël. Romantyzm: Hugo, Vigny, Lamartine, Musset, Gauthier. Powieść realistyczna: Balzac, Sand. Pozytywizm. Teksty dobrane z podręcznika.

Lektura: klas. ob.: Hugo (jeden z dramatów lub Les Misérables według wydania Książnicy Atlas).

Lektura domowa obowiązkowa: Podręcznik dla klasy IV — ustępy wybrane dla poznania wymaganych programem czeskim stosunków politycznych, ekonomicznych i socjalnych współczesnej Francji. Lektura ta stanowić będzie podstawę do ćwiczeń konwersacyjnych.

Gramatyka: Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o zdaniu i używaniu czasów. Subjonctif. Mowa zawisła. Słowotwórstwo — ogólne zasady.

Elementarne wiadomości z wersyfikacji na podstawie poezji romantycznej. Lektura kilku dzienników francuskich.

II półrocze.

Powieść realistyczna: Flaubert-Daudet. Maupassant. Powieść naturalistyczna: Zola. Nauka w wieku XIX. Parnasiści, Symboliści, Impresjoniści. (Baudelaire, Leconte de Lisle, Heredia, Verlaine, Mallarmé).

Powieść współczesna (psychologiczna i obyczajowa (Bourget, France, Rolland, Gide, Mauriac, Duhamel, Giono).

Lektura klas. ob.: Giono: Regain (Tekst Książnicy-Atlas) — Flaubert - Légende de St. Julien L'Hospitalier (Tekst Eos - Poznań).

Lektura domowa ob.: Jak w pierwszym półroczu. Przy dobrym poziomie młodzieży ew. Rolland: Le jeu de l'amour et de la mort.

Lektura dzienników i tygodników francuskich.

Gramatyka jak w I półroczu.

Podręcznik: dawny czeski lub Cieśliński J. i Szarota J. — Lectures sur la civilisation française. Część II.

Klasa VIII.

I półrocze.

Wiek XVII — Teksty wybrane z podręcznika obejmujące historię kultury i literatury XVII wieku.

Lektura klasowa ob.: Jeden utwór Molière'a lub Racine'a lub Corneille'a w całości.

Lektura domowa ob.: La Chanson de Roland (wydanie Eos - Poznań) lub Michelet: Jeanne d'Arc (wyd. Eos - Poznań) lub wybór bajek Lafontaine'a (Wyd. Eos - Poznań).

Kulturoznawstwo: zamiast — stosunków czesko-francuskich dać stosunki polsko-francuskie na przestrzeni wieków (w skrócie). Temat ten będzie również służył do ćwiczeń konwersacyjnych.

Gramatyka: Powtórzenie wiadomości o zdaniu i używaniu czasów.

II półrocze.

Wiek XVIII — Teksty wybrane z podręcznika obejmujące historię kultury i literatury francuskiej tego wieku.

Lektura klas. ob.: Beaumarchais: Le mariage de Figaro (tekst Książnicy Atlas).

Lektura domowa obowiązkowa (o ile poziom wprawy zrozumienia tekstów i konwersacji pozwoli na łatwe przerobienie tekstu z I półrocza).

Bernardin de St. Pierre: Paul et Virginie (Tekst Eos - Poznań).

Kulturoznawstwo: Poznanie czasopiśmiennictwa francuskiego.

Lektura kilku dzienników.

Stylistyka i wersyfikacja: Potwórzenie dotąd nabytych wiadomości, wersyfikacja klasyczna. Synonimika. Słowotwórstwo.

Podręcznik: czeski ew. Cieśliński i Cieślińska: A travers les siècles.

Przy układzie materiału naukowego dla obu klas zachowano postulaty programu czeskiego, który przewiduje (przeciwnie do naszego) literaturę XVII i XVIII wieku w klakie VIII, natomiast literaturę XIX i XX wieku w klasie VII. Program obecny przerabiać się będzie na podręcznikach polskich, ponieważ są zwięźlejsze i pozwalają łatwiej wyczerpać przewidziany materiał. W klasie VII tegorocznej przewidziano jako lekturę domową obowiązkową podręcznik polski na klasę IV, gdyż zawiera materiały z dziedziny spraw społecznych, politycznych i ekonomicznych współczesnej Francji (przewidziane programem czeskim). Lektura ta służyć będzie jako podstawa do codziennych ćwiczeń konwersacyjnych. Lektur przewidziano stosunkowo niewiele. Gdyby poziom klas utrudniał przerobienie tych lektur — należy ograniczyć lektury domowe. Nie należy przesadnie traktować lektury czasopiśmiennictwa, idzie jedynie o zapoznanie w bardzo ogólnych zarysach młodzieży z dwoma, trzema najważniejszymi dziennikami, tygodnikami i ew. miesięcznikiem jakimś. Co do przeróbki gramatyki należy się zorientować, w jakiej mierze zostały przyswojone elementy gramatyki. Gdyby te były słabo przepracowane, należałoby zmniejszyć wymagania wskazanego programu na rzecz powtórzenia elementów. W klasie VIII ograniczono wiadomości historyczno-literackie XX wieku do kilku przedstawicieli powieści eliminując całkowicie poezję i dramat ze względu na ograniczoną ilość godzin.

Gimnazjum reformowane.

Klasa V.

Klasa ta będzie prowadzona w zasadzie według programu gimnazjum polskiego dla klasy III, z zastosowaniem pewnych skrótów ze względu na mniejszą, w porównaniu z gimnazjum polskim, liczbę godzin. W metodzie należy przechodzić na metodę bezpośrednią.

Podręcznik: Cieślińska-Nieniewska: Aux quatre coins de la France.

Przerobienie podręcznika w skrócie proporcjonalnym do zmniejszonego czasu nauki. Należy uwzględnić wszystkie działy, ale nie wszystkie ustępy. Gramatyka, ćwiczenia konwersacyjne i pisemne, opracowanie materiału rzeczowego według obecnego programu dla gimnazjów polskich, z tym, że uwzględnić należy skrócony czas nauki.

Lektura klasowa: Jeden ze zbiorów nowel Daudeta (Książnica-Atlas) oraz Vildrac: Découvertes.

Klasa VI.

Klasę tę należy się starać podciągnąć do polskich programów oczywiście w zakresie zwężonym przy stosowaniu metody mieszanej z przewagą metody bezpośredniej, a nie filologicznej, jak to przewiduje program czeski. Należy więc tłómaczenia ograniczyć do minimum a całkowicie zaniechać tłómaczeń z polskiego na francuski.

Aby osiągnąć w przybliżeniu wyniki końcowe przewidziane naszymi programami, można stosować w pierwszym półroczu klasy VI podręcznik naszej klasy IV, przepracowując go w odpowiednim skrócie. W drugim półroczu już rozpocząć należy program licealny (znów w skrócie): materiał literacki i kulturalny od początków do średniowiecza włącznie.

Podręcznik: czeski ewentualnie Cieślińska-Nieniewska: Les Français de nos jours, oraz w II półroczu: podręcznik czeski lub Jungman-Czerny: Le génie de la France. Część I.

I półrocze.

Wybór tekstów z podręcznika dla poznania Francji współczesnej. Należy ograniczyć się do najważniejszych zagadnień.

Lektura klas.: Romains: Le trésor de Louis Bastide.

Lektura domowa: La Farce du Maître Pathelin.

Gramatyka według programu gimnazjów polskich dla klasy IV, według tegoż ćwiczenia w mówieniu i pisaniu.

II półrocze.

Jungman-Czerny: Le génie de la France: literatura i kultura Francji od jej początków do średniowiecza włącznie.

Lektura klasowa: Michelet: Jeanne d'Arc.

Lektura domowa: La Chanson de Roland.

Gramatyka, ćwiczenia konwersacyjne i pisemne jak w I półroczu.

Lektura dwutygodnika „Le Courrier de France".

Klasa VII.

Układ materiału według programu czeskiego, a więc literatura XIX i XX wieku w klasie VII, a wcześniejsze dzieje literatury i kultury w klasie VIII. Uwzględniono tu lekturę czasopism i dzienników oraz stosunki polsko-francuskie jako materiał konwersacyjny i kulturoznawczy współczesny. Nauczyciel winien jednak zwrócić uwagę na przerobienie materiału nie tylko z punktu widzenia czysto estetycznego, ale na poznanie obcej kultury i charakteru narodowego francuskiego. (Wyjaśnienia do naszego programu licealnego, jakkolwiek jest rzeczą niemożliwą integralne uwzględnienie naszego programu).

Podręcznik: Cieśliński i Szarota. Lectures sur la civilisation française. Część II.

Opracowanie całej pierwszej części wypisów obejmujących literaturę XIX i XX w. W związku z tekstami wykład o literaturze i kulturze francuskiej tych czasów, przy czym współczesność należy potraktować pobieżnie lub zgoła pominąć, rezerwując sobie tę partię na rok przyszły (kl. VIII — rok szkolny 1939/40).

Lektura klasowa: Hugo: Hermani lub wybór poezyj, nadto Flaubert: Légende de St. Julien l'Hospitalier — lub Rolland: Le jeu de l'amour et de la mort.

Lektura domowa obowiązkowa: opowiadania Daudeta i Romains'a: Le trésor de Louis Bastide.

Wersyfikacja: powtórzenie dawniejszego materiału i uzupełnienia w związku z poezją romantyczną. Gramatyka: Powtórzenie składni, użycie czasów. Słowotwórstwo. Przygodnie lektura dzienników i czasopism francuskich. Konwersacja na tle życia politycznego, ekonomicznego i socjalnego współczesnej Francji. Stosunki polsko-francuskie.

Klasa VIII.

Wobec tego, że klasa ta kończy naukę, należy stosować program czeski (i ew. nawet podręcznik czeski), dokonując jedynie pewnych skrótów w materiale wobec zmniejszonej liczby godzin. Dokładniej opracować należy materiał odnośnie wieku XX, poprzednie zaś okresy opracować powtórkowo i syntetyzująco. W doborze lektury należy uwzględnić teksty wydania polskiego (Książnicy-Atlas i Eos w Poznaniu). Lektury zależnie od uznania nauczyciela i zgodnie z potrzebami mogą ulec zamianie na inne, gdyby już czytane były w latach poprzednich. Program czeski przewiduje także gramatykę, należy ją jednak traktować tylko przygodnie w związku z zadaniami klasowymi lub według nastręczającej się potrzeby. Ponieważ materiału rzeczowego jest bardzo dużo, zrezygnować należy z lektury czasopism i dzienników oraz obszerniejszych lektur domowych.

Przegląd literatury francuskiej od jej początków do czasów najnowszych.

I półrocze.

La littérature française avant la Renaissance — Seizième siècle, Dix-septième siècle — Dix-huitième siècle. Wybór tekstów ilustrujących wykład o kulturze i literaturze tych wieków. (Należy część tą wobec charakteru powtórkowego i pogłębiającego materiału potraktować zwięźle).

Lektura klas: Beaumarchais: Le mariage de Figaro.

Lektura obow. domow.: Jedna z komedyj Moliere'a lub wybór listów M-me de Sévignée wzgl. dla poznania współczesności i jako podstawa do ćwiczeń konwersacyjnych Romains'a: Le trésor de Louis Bastide.

II półrocze.

Précurseurs du romantisme. La poésie et le drame à l'époque romantique. Le roman et la nouvelle romantique. Le roman réaliste et naturaliste. La poésie du XIX-e siècle. Le roman d'analyse. Le roman contemporain. Przy wyborze tekstów położyć nacisk na tekstach współczesnych wobec przepracowania dawniejszych epok w klasach poprzednich. Lektura klasowa: Giono: Regain. Hugo: Les Misérables.

Lektura domowa obow.: Vigny: Laurette. Rouquette: Le grand silence blanc. (Lektury domowe w miarę możności).

Przy sposobności zadań klasowych powtórzenie gramatyki (użycie czasów, zdania główne i zawisłe, subjonctif). Słowotwórstwo.

Gdyby podręcznik czeski okazał się nieodpowiedni można zastosować podręcznik: Cieśliński i Cieślińska: A travers les siècles.

(Dla uczniów gimnazjum polskiego w Orłowej).

W roku szkolnym 1938/39 przewiduje się istnienie grupy uczniów (z gimnazjum polskiego w Orłowej) w kasie VI, VII i VIII kontynuujących naukę języka francuskiego rozpoczętą w klasie V.

Klasa VI.

Nauka w wymiarze 4 godzin tygodniowo (3 godz. według planu godzin + 1 godz. dodana. Suma godzin tygodniowo dla tej grupy będzie wynosić 35).

Jeżeli młodzież bedzie słabo przygotowana, należy opracować normalny program klasy II gimnazjum polskiego w materiale rzeczowym i gramatycznym, stosując możliwie szybkie przejście od metody filologicznej do bezpośredniej. Ponieważ klasa miała w poprzednim roku 6 godzin tygodniowo możliwą będzie rzeczą przerobienie lektury większej całości.

Jeżeli jednak młodzież będzie dobrze przygotowana można będzie opracować materiał nauczania według podręcznika na klasę III gimnazjum

polskiego z uzupełnieniem materiału gramatycznego klasy II. W metodzie należy uwzględnić początkowo (w pierwszym półroczu) metodę mieszaną (filologiczną i bezpośrednią), później zaś przejść na metodę bezpośrednią. Dużą wagę należy położyć na ćwiczenia gramatyczne i fonetyczne oraz na wyrobienie w młodzieży wprawy konwersacyjnej. W tym roku lektur dodatkowych stosować nie należy.

Klasa VII.

Nauka w wymiarze 6 godzin tygodniowo (3 godz. według planu przeznaczone na język niemiecki + 2 godziny przeznaczone na francuski). Suma godzin tygodniowo dla tej grupy wynosić będzie 34).

Nauczanie według programu czeskiego.

Klasa VIII.

Nauka w wymiarze 3 godz. tygodniowo według programu czeskiego.

HISTORIA.

Klasa I.

Według programu dla V klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: W. Martynowiczówna: Historia. Podręcznik dla V kl. szkół powsz. 2 i 3 stopnia.

Klasa II.

Historia Polski według skróconego programu dla 5 i 6 klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania. Ze względu na niewielką liczbę godzin nauczyciel winien dokonać wyboru tematów, pomijając okresy mniej ważne (zwłaszcza z kursu klasy 5 szkoły powszechnej) i rezygnując z dużej ilości wiadomości faktycznych. Kurs klasy 5 można opracować w postaci łatwych opowiadań (bez podręcznika).

Podręcznik: J. Schönbrenner. Dzisiaj i dawniej na ziemiach polskich. Historia Polski dla VI klasy szkoły powszechnej.

Klasa III.

Według programu nauki dla klasy I gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Moszczeńska i Mrozowska. Podręcznik do nauki historii na I klasę gimnazjum.

Klasa IV.

W klasie IV młodzież winna opracować końcowe partie kursu I klasy gimnazjum polskiego bez podręcznika) oraz kurs klasy II gimnazjum. Dopuszczalną jest rzeczą przełożenie końcowych tematów klasy II na początek roku 1939/40. Materiał z historii starożytnej jest młodzieży znany z poprzednich lat nauki, ze względu jednak na konieczność rozszerzenia i pogłębienia, tematy z historii Grecji i Rzymu będą uwzględnione przez nauczyciela języka łacińskiego.

a) p. 4 polskiego programu klasy I: Obrazy z dziejów wczesnego średniowiecza. Zwycięstwo Kościoła. Tworzenie się nowych państw. Kultura wczesnego średniowiecza. Co zawdzięcza świat tej epoce?

b) kurs klasy II gimnazjum polskiego.

Podręcznik: Moszczeńska i Mrozowska: Podręcznik do nauki historii na II kl. gimn.

Klasa V.

Naukę należy prowadzić zasadniczo według programu polskiego III klasy. Ponieważ jednak młodzież zapoznała się już częściowo z historią tych okresów w poprzednich latach, należy główną uwagę zwrócić na uzupełnienie i pogłębienie materiału w zakresie historii Polski. Tematy z historii powszechnej należy traktować powtórkowo, a niektóre nawet, według uznania nauczyciela, opuścić.

Z kursu III klasy gimnazjum polskiego należy opracować do okresu napoleońskiego w Polsce i Europie (włącznie).

Podręcznik: Moszczeńska i Mrozowska: Podręcznik do nauki historii na III kl. gimn.

Klasa VI.

Historia powszechna i polska od początku wieku X do roku 1740 (według programu kl. V i części VI dawnego polskiego gimnazjum ośmioklasowego wydziału klasycznego), a mianowicie: Prehistoria Polski. Słowianie w okresie wytwarzania się 3 średniowiecznych ognisk kulturalnych (Rzym, Bizancjum, Mekka).

Cesarstwo a papiestwo. Budowa państwa polskiego.

Rozbicie polityczne Polski w czasie walk cesarstwa z papiestwem.

Odbudowa Państwa Polskiego w oparciu o papiestwo.

Unie Polski z Litwą. Schizma zachodnia i udział Polski w ruchu soborowym. Podboje tureckie.

Przewaga domu Jagiellońskiego w Europie środkowej. Utrwalenie się ustroju stanowego w Polsce.

Wielkie odkrycia geograficzne; odrodzenie i reformacja w Europie i Polsce; okres polityki narodowej w Polsce.

Ustalenie się stosunków religijnych w Europie i Polsce. Załamanie się potęgi Polski.

Polska w czasie przewagi Francji na zachodzie a Turków na wschodzie.

Uwaga: uczniowie tej klasy przerobili już w roku poprzednim w klasie V historię powszechną od starożytności do Karola W. włącznie.

Klasa VII.

a) Historia Polski od początku do roku 1740 w następującym wyborze: Walki Polski z cesar-

stwem o niezależność do roku 1138. Walki o Śląsk i Pomorze. Ruś Czerwona. Polska dzielnicowa: Krzyżacy, Tatarzy, osadnictwo czynszowe, zakładanie miast, utrata Śląska, Łokietek i Kazimierz Wielki jako reorganizatorzy państwa. Połączenie Polski z Litwą, walki z Krzyżakami do r. 1466. Powstanie sejmików i sejmu. Jagiellonowie w Czechach i na Węgrzech. Humanizm i odrodzenie w Polsce. Reformacja w Polsce; sekularyzacja Prus, Przyłączenie Inflant, Unia lubelska. Życie gospodarcze Polski wieku XVI. Ustrój państwa polskiego pod koniec wieku XVI. Oddziaływanie kulturalne Polski na Wschód. Pierwsza wolna elekcja. Stefan Batory, rządy wewnętrzne, zwycięskie wojny z Moskwą. Walki ze Szwecją, Moskwą i Turcją w pierwszej połowie w. XVII. Najazd Szwedów na Polskę za Jana Kazimierza, obudzenie się ducha narodowego. Początki rozstroju wewnętrznego. Złamanie potęgi tureckiej przez Sobieskiego. Rządy szlachty i magnatów. Kultura baroku w Polsce. Czasy saskie. Stosunek Prus, Rosji i Austrii do Polski.

b) Historia powszechna i polska od r. 1740 do 1914 w następującym wyborze: Leszczyński i Konarski. Wojna siedmioletnia i stanowisko wobec niej Polski. Wzrost potęgi Prus i Rosji. Idee oświecenia. Prace nad odrodzeniem narodowym i ocaleniem bytu państwowego za St. Augusta, Sejm Wielki. Powstanie St. Zjednoczonych. Wybuch rewolucji francuskiej i jej przebieg. Upadek niepodległości Polski. Legiony Dąbrowskiego. Napoleon. Kongres wiedeński. Królestwo Polskie. Dążenia wolnościowe w Europie po kongresie wiedeńskim. Powstanie listopadowe. Rewolucja roku 1848 i udział w niej Polaków. Powstawanie państw narodowych w w. XIX (Bałkany, Włochy, Niemcy). Powstanie styczniowe. Rozwój gospodarczy Europy w w. XIX, kwestia kolonialna. Stosunki kulturalne i gospodarcze na ziemiach polskich pod zaborami. Przygotowywanie polskiego ruchu zbrojnego pod zaborami, J. Piłsudski.

Przy opracowywaniu programu należy silniej rozwinąć tematy związane z czasami najnowszymi, zwłaszcza ostatni temat z historii Polski.

(Uwaga: uczniowie tej klasy przerobili w latach poprzednich, w kl. V i VI historię powszechną do roku 1740).

Klasa VIII.

a) Historia Polski w następującym wyborze: Walki Polski o niezależność z cesarstwem do r. 1138. Walki o Śląsk i Pomorze. Polska dzielnicowa: Krzyżacy, Kazimierz Wielki. Połączenie Litwy z Polską, walki z Krzyżakami do 1466. Humanizm i odrodzenie w Polsce. Pozyskanie Inflant. Unia lubelska. Życie gospodarcze Polski w wieku XVI. Pierwsza wolna elekcja. Stefan Batory, walki z Moskwą. Walki z Moskwą, Szwecją i Turcją w pierwszej połowie w XVII. Złamanie potęgi tureckiej przez Sobieskiego. Rządy szlachty i magnatów. Czasy saskie. Leszczyński i Konarski. Praca nad odrodzeniem narodu i ocaleniem bytu państwowego za St. Augusta, Sejm Wielki. Upadek niepodległości Polski. Legiony Dąbrowskiego. Kongres wiedeński, rozwój Królestwa. Powstanie listopadowe. Polacy i ziemie polskie w r. 1848. Powstanie styczniowe. Era konstytucyjna w Austrii. Stosunki narodowe, kulturalne i gospodarcze na ziemiach polskich pod zaborami. Przygotowywanie polskiego ruchu zbrojnego. J. Piłsudski. Udział Polaków w wojnie światowej. Powstanie i odbudowa Polski.

b) Wiadomości o Polsce Współczesnej w następującym wyborze: Ogólne zasady ustroju państwowego Polski Współczesnej (konstytucja kwietniowa). Główne organy władzy państwowej: prezydent, rząd, sejm i senat, siła zbrojna, sądy. Administracja rządowa i samorządowa. Autonomia śląska. Dochody i wydatki skarbu państwa. Obowiązki i prawa obywatelskie. Szkolnictwo w Polsce. Stosunki z innymi państwami.

(Uwaga: uczniowie tej klasy znają już historię powszechną z klas poprzednich V, VI i VII).

Przy opracowywaniu programu należy szerzej potraktować tematy z dziejów Polski Odrodzonej.

GEOGRAFIA.

Klasa I.

Według programu nauki dla V klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: J. Michałowska i W. Domaniewska: Wiadomości z geografii dla V klasy szkół powszechnych 3 i 2 stopnia.

Klasa II.

Według programu nauki dla VI klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Niemcówna i Pawłowski. Geografia dla VI kasy szkoły powszechnej.

Klasa III.

Według programu nauki dla I klasy gimnazjum polskiego. Ponieważ jednak młodzież w poprzednich latach uczyła się tylko po 2 godz. tyg. geografii należy uprościć pewne ustępy, względnie je nawet opuścić, np. „Znaczenie dróg dla człowieka....". Następnie trzeba skrócić opis poszczególnych krain Polski, zwłaszcza Podola, Wołynia, Polesia i Wileńszczyzny. Natomiast powinno się rozszerzyć opis Śląska, uzupełniając opisem Śląska Zaolzańskiego.

Podręcznik: Karczewski. Geografia Polski dla I klasy Gimnazjalnej.

Klasa IV.

Młodzież uczyła się poprzednio geografii Europy. Obecnie winna przerabiać geografię Polski w/g programu polskiego dla I klasy gimnazjum, rozszerzając ustęp o granicach Polski i poprawiając wiadomości uczniów o naszych sąsia-

dach. W poprzednim roku młodzież uczyła się o Czechosłowacji, albowiem miała się o niej uczyć obecnie przez cały rok, dlatego musi się to państwo opracować (przynajmniej na 2 lekcjach) uwzględniając jego nowe granice i nowe warunki gospodarcze i polityczne.

Przy opisie Śląska trzeba pogłębić materiał i uzupełnić podręcznik wiadomościami o Śląsku Cieszyńskim.

Podręcznik: Karczewski. Geografia Polski dla I klasy gimnazjalnej.

Klasa V.

Geografia krajów i mórz pozaeuropejskich według programu polskiego dla klasy III gimnazjum oraz geografii Polski.

Położenie i granice Polski, sąsiedzi Polski. Zarys rzeźby ziem polskich. Podział na krainy, ich charakterystyka i znaczenie dla całości Państwa (uwzględniając tylko najważniejsze). Klimat Polski i jego główne cechy. Sieć rzeczna. Bogactwa mineralne, źródła mineralne i gleby Polski. Drogi lądowe i wodne w Polsce. Koleje, kanały, drogi powietrzne. Typy wsi i miast w Polsce i ich zależność od terenu. Podział administracyjny Polski. Zawody ludności, jej skład narodowościowy i wyznaniowy. Gęstość zaludnienia. Polacy poza granicami Polski.

Podręcznik: Pawłowski. Kraje i morza pozaeuropejskie. Podręcznik geografii dla III klasy gimnazjalnej. Karczewski. Geografia Polski dla I klasy gimn.

Klasa VI.

Geografia Europy. Geografia krajów i mórz pozaeuropejskich. Młodzież zna materiał na niższym poziomie propedeutycznie i obecnie ma te wiadomości rozszerzyć i pogłębić. Przy tej sposobności ma otrzymać nowe wiadomości z geografii Polski. Położenie Europy na ziemi. Jej znaczenie polityczne i gospodarcze. Bogactwo ukształtowania poziomego i pionowego Europy. Różnorodność klimatu. Drogi wodne. Ludność, gęstość zaludnienia, narodowości i wyznania. Typy państw ze względu na położenie. Niemcy. Ich rozwój gospodarczy, stosunki z Polską. Polacy w Niemczech. Czechosłowacja. Jej nowe granice i trudności gospodarcze. Ludność. Nowe stosunki polityczne z sąsiadami (ewent. opuścić). Rumunia. Przeciwieństwa fizjograficzne, bogactwa naturalne. Stosunki z Polską. Znaczenie bramy czarnomorskiej, Dunaju i Morza Czarnego. Rosja Sowiecka: położenie kontynentalne, rzeźba terenu, kraj rolniczo - leśny, stosunki gospodarcze i stosunki z Polską. Rzut oka na państwa nadbałtyckie: Litwę, Łotwę, Estonię i Finlandię. Półwysep Skandynawski (Szwecja i Norwegia). Dania i jej gospodarka rolna. Wielka Brytania: źródła potęgi, kolebka i ognisko wielkiego przemysłu i handlu. Anglia jako potęga kolonialna. Francja: podział na krainy naturalne i ich opis. Ludność. Komunikacja. Rozwój stosunków gospodarczych. Francja a Polska, dziś a dawniej. Alpy. Szwajcaria. Węgry. Kraje śródziemnomorskie. Włochy. Atlantyk jako łącznik między lądami. Szlaki handlowe na świecie. Japonia i rozwój jej potęgi, ekspansja w Chinach.

Stany Zjednoczone: mocarstwowe stanowisko na świecie. Stosunki gospodarcze i wpływ St. Zjednoczonych na inne państwa. Amerykańska cywilizacja i jej właściwości. Polacy w St. Zjednoczonych i w innych państwach amerykańkich. Znaczenie kolonii dla państwa współczesnego.

Podręcznik: Pawłowski. Geografia dla II kl. gimnazjum. Pawłowski: Kraje i morza pozaeuropejskie i ew. tegoż podręcznik geografii dla III kl. gimnazjalnej.

Klasa VII.

Geografia Polski. Tematy według polskiego programu dla kl. I gimnazjum.

Mimo szczupłego czasu należy przerobić mapę topograficzną i szczegółowo opis Śląska. Przy granicach Polski poruszyć dzisiejsze stosunki polityczne i gospodarcze Czechosłowacji i Niemiec.

Podręcznik: jeden z podręczników zatwierdzonych dla wyższych klas gimnazjum dawnego ustroju.

Klasa VIII.

Geografia gospodarcza Polski. Tematy według polskiego programu dla kl. IV gimnazjum polskiego.

Przy opisie granic musimy omówić krótko dzisiejsze stosunki polityczne i gospodarcze Czechosłowacji i Niemiec. Po omówieniu ludności polskiej trzeba pokrótce przejść opis poszczególnych krain polskich, których młodzież nie miała możności poznać. Po tym dopiero przejść do opisu stosunków gospodarczych Polski, rolnictwa itd.

Podręcznik: Pawłowski. Geografia dla klasy IV gimnazjum.

PRZYRODOZNAWSTWO.

Klasa I.

Według programu nauki o przyrodzie dla 5 klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Gayówna D. Podręcznik do nauki o przyrodzie żywej dla kasy V szkoły powszechnej.

Cieślak: Przyroda martwa dla klasy V szkół powszechnych.

Klasa II.

Według programu nauki o przyrodzie dla 6 klasy szkoły powszechnej trzeciego stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Gayówna, Złobicki i Adwentowski. Podręcznik do nauki o przyrodzie żywej i martwej. Dla klasy VI szkoły powszechnej.

Klasa III.

Według programu biologii dla I klasy gimnazjów ogólnokształcących z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Gemborek E. Zoologia. Podręcznik dla klasy I gimnazjalnej.

Klasa IV.

Program przejściowy dla kl. IV. w roku szk. 1938/39 oparty jest na programie nauki w kl. I i II gimn. polskiego z uwzględnieniem materiału przerobionego w kl. I i II gimn. czeskiego. Kurs zoologii i botaniki skrócony jest o jedną godzinę w porównaniu z nauką w gimn. polskim. Ograniczyć należy dział o kręgowcach, gdyż opracowany był obszernie w kl. I i II czeskiej. Uwzględnić należy podejście biologiczne do przyrodoznawstwa w przeciwieństwie do opisowego ujęcia przedmiotu w poprzednich klasach czeskich.

Kurs zoologii przypada na miesiące zimowe i wobec tego posługiwać się trzeba okazami z założonych poprzednio hodowli, lub w niektórych wypadkach preparatami trwałymi.

Nauka botaniki zaczyna się od lutego, wobec czego można dysponować okazami żywymi nawet z zakresu roślin zarodnikowych zebranych w jesieni do hodowli.

Ze względu na obszerny materiał z zoologii, który nie wymaga wielu ćwiczeń mikroskopowych, korzystniejsze jest stosowanie jednogodzinnych lekcyj (ewentualny układ 2+1+1+1). W nauce botaniki jednak ciągłość kilku ćwiczeń wyczerpujących poszczególne zagadnienia i tworzących całość oprzeć się powinna na łączeniu dwóch godzin w lekcje (np. 2+2+1).

Z uwagi na to, że w I i II kl. czeskiej nauka przyrody była ujęta dość obszernie i że młodzież jest o rok starsza od naszych uczniów w I klasie gimn. możliwym jest opanowanie przedmiotu mimo skróconego czasu. Przy ograniczeniu ilościowym poznawanych organizmów można i należy wyczerpać zagadnienia wymagane przez nasze programy nauczania.

Podręcznik: Jaczewscy: H. i T. Podręcznik zoologii na I kl. gimn. Mul T. i Radomski J. Botanika.

Klasa V.

Według programu biologii dla I i II klasy gimnazjum polskiego. Młodzież posiada dość obszerne wiadomości opisowe z zoologii (z kursu I i II klasy czeskiej), dlatego też kurs z tego działu winien być potraktowany zwięźle z położeniem nacisku na zjawiska biologiczne.

Podręcznik: jak dla klasy III i IV.

Klasa VI, VII i VIII.

według programu czeskiego. Można się posługiwać podręcznikami czeskimi lub następującymi polskimi:

zoologia: Nusbaum - Hilarowicz i Fuliński. Zoologia dla wyższych klas gimn. Lwów. Jakubowski 1929. Domaniewski. Zoologia. Podręcznik dla szkół średnich. Warszawa. Arct. 1929;

botanika: Arct - Golczewska, Kołodziejczykowie. Podręcznik botaniki. Warszawa. Arct 1928. Borzęcki. Podręcznik botaniki dla V klasy gimn. mat.-przyr. Lwów — Warszawa. Książnica-Atlas, 1924. Rostafiński. Botanika na kl. wyższe. Lwów. Zakłady Ossolińskich;

nauka o człowieku: Podręczniki do nauki o człowieku na IV gimn. Tołwińska. Wiadomości z anatomii i fizjologii. Lwów. Jakubowski. 1930;

geologia i mineralogia: Wiśniewski. Zasady mineralogii i geologii. Lwów, Jakubowski, 1923; Łomniccy. Mineralogia i geologia dla wyższych klas szkół średnich. Lwów. Pol. Tow. Pedagog. 1921; Lewiński. Podstawy mineralogii i geologii. Dla klas wyższych szk. średnich. Warszawa. Gebethner i Wolff 1922.

FIZYKA I CHEMIA.

Klasa V.

(materiał fizyki i chemii należy przerobić w ciągu b. r. szkol. 1938/39).

Fizyka. W klasie V gimn. realizuje się zasadniczo program fizyki klasy III-ej 4-roletniego gimn. polskiego z uwzględnieniem jego założeń i celów.

Uczniowie winni byli opanować pewien zasób wiadomości z fizyki z klasy III czeskiej, jak wynika z programu i podręczników czeskich, uczniowie poznali: mierzenie i ważenie ciał (ogólnie bez ćwiczeń), z nauki o cieple ogólne wiadomości o termometrach, ilość ciepła, ciepło właściwe, zmiany stanów skupienia. Rozchodzenie się ciepła (w ogólnych zarysach). Z równowagi cieczy i gazów poznali ciśnienie hydrostatyczne, naczynia połączone, prawo Archimedesa, balony, ciśnienie atmosferyczne, barometr, manometr, pompy wodne i powietrzne. Ze zjawisk cząsteczkowych w cieczach i gazach tylko naczynia włoskowate. Wiadomości te należy uwzględnić, pogłębiając je na materiale programu polskiego. Nacisk należy położyć na naukę o cieple i opracować ją ćwiczeniowo.

Obszerniejszego potraktowania wymagać będą zagadnienia gospodarcze, oraz zagadnienia obrony państwa i zastosowania techniczne.

Baczną uwagę należy zwrócić na wprowadzenie i utrwalenie polskiej terminologii fizycznej i wyrównanie braków językowych w tym zakresie.

Podręcznik: Gawecki. Zdobywaj przyrodę. Podręcznik fizyki dla kl. III gimnazjalnej.

Chemia. W V klasie gimn. realizuje się zasadniczo program chemii III-ej klasy 4-letniego gimnazjum polskiego z uwzględnieniem jego założeń i celów.

Uczniowie winni byli wynieść z IV klasy czeskiego gimnazjum pewne wiadomości z zakresu chemii nieorganicznej i organicznej, a mianowicie:

a) zasadnicze prawa ilościowe (prawo zachowania materii, prawo stałych i wielokrotnych stosunków ciężarowych, prawo objętości gazowych Gay-Lussaca, zasadę Avogadry),

b) teorię atomową Daltona,

c) ciężar atomowy i cząsteczkowy,

d) symbolikę chemiczną, pojęcie wartościowości i zasady równań chemicznych,

e) monograficzne opisy głównych pierwiastków oraz ich związków jak np. tlen, wodór, azot, siarka, chlorowce, azotowce, węglowce (węgiel i krzem), bór i główne ich związki jak tlenki i kwasy,

f) z nauki o metalach poznali uczniowie: złoto, platynę srebro, rtęć, żelazo i jego metalurgię, miedź, cynk, cynę, kobalt i nikiel, ołów, glin, mangan i chrom, sód i potas (wzmianka).

g) z zakresu chemii organicznej: węglowodory (ogólny zarys), ropę naftową, węglowodany, alkohole i kwasy (ogólne pojęcia), wyrób kwasu octowego, wzmianki o cyjanowodorze i cyjankach, benzen i jego pochodne (nitrobenzen, anilina, fenol), olejki eteryczne (wzmianka) alkaloidy (wzmianka), białka (wzmianka).

Przy realizacji kursu chemii III kl. polskiego gimnazjum uwzględniać należy wiadomości uczniów, wyniesione z czeskiego gimnazjum, pogłębiając je na materiale polskiego programu.

Szczególną uwagę zwrócić należy na **wprowadzenie i utrwalenie polskiej terminologii** chemicznej i wygładzenie braków językowych.

Szerszego uwzględnienia wymagać będą **zagadnienia gospodarcze,** związane z całym obszarem Państwa Polskiego oraz **zagadnienia obronności.**

W związku z pkt. 6) wymagać będzie rozdz. VI. (obrona przeciwgazowa) gruntownego potraktowania praktycznego, jako dział nie uwzględniany w programie czeskim.

Podręcznik: Szeller Z. Chemia. Dla III klasy gimnazjów.

Klasa VI.

W kl. VI gimn. realizuje się program chemii według dawnego programu klasy VI wydziału matem.-przyrodn. — (str. 57) „Program Gimnazjum Państwowego — Wydział Matem.-Przyrodn. Wydanie piąte — Lwów 1931 — Państw. Wydawnictwo Książek Szkolnych).

Kurs chemii w tej klasie obejmuje przeto chemię organiczną. (Związek organiczny. Główne jego składniki. Klasyfikacja związków organicznych. Związki tłuszczowe. Węglowodory. Ropa naftowa. Rodniki. Izomery. Wzory budowy. Alkohole. Alkohol metylowy, etylowy, gliceryna. Eter (eter siarczany). Aldehyd mrówkowy. Kwasy: mrówkowy, octowy, masłowy, palmitowy, stearowy, olejowy, szczawiowy, mlekowy. Estry. Tłuszcze. Mydło. Świece. Węglowodany. Glukoza. Sacharoza. Skrobia i jej hydroliza. Przemysł fermentacyjny. Błonnik i bawełna strzelnicza. Związki aromatyczne. Smoła pogazowa. Benzen. Naftalen. Fenol. Kwas salicylowy. Anilina (aminy). Barwniki. Białka. Skład elementarny białek).

Młodzież tej klasy przepracowała w kl. V-ej czeskiego gimnazjum systematyczny kurs chemii nieorganicznej.

Główny nacisk położyć należy między innymi na opanowanie przez młodzież polskiej terminologii naukowej i na wyrównanie ewent. braków językowych.

Przy zagadnieniach z zakresu technologii organicznej wzgl. przemysłu organicznego nawiązywać należy do zagadnień gospodarczych Państwa Polskiego. (Ropa naftowa, wyrób mydła, przemysł fermentacyjny, przemysł celulozowy i papierniczy, pochodne benzenu w lecznictwie, barwnictwie itp.).

Przy odpowiednich zagadnieniach poruszać należy kwestie związane z uzbrojeniem armii i obronnością państwa (nitrogliceryna, ropa naftowa i produkty jej destylacji, bawełna strzelnicza, kwas pikrynowy, gazy bojowe).

W razie większej liczby uczniów należy stosować podział na grupy (w myśl uwag do programu polskiego).

Klasa VII.

W klasie VII gimn. realizuje się program fizyki według programu klasy VI typu humanist. i astronomię kl. VIII typu humanist. Program Gimnazjum Państwowego. Wydział Humanistyczny. Wydanie IV. Warszawa 1928. Książnica Atlas (str. 106 i 111).

Mierzenie i jednostki. Mierzenie długości, powierzchni, objętości, czasu.

Noniusz, mikrometr, mensura, metronom, licznik sekundowy.

Jednostki zasadnicze i pochodne.

Ruch postępowy, jednostajny i zmienny. Prędkość i przyśpieszenie. Składanie ruchów, dodawanie i rozkładanie prędkości. Zasady Newtona (druga zasada jedynie w zastosowaniu do sił stałych i ruchów prostoliniowych); siła; masa. Dodawanie i rozkładanie sił.

Zjawiska ciężkości. Ciężar i jego stosunek do masy. Waga. Swobodne spadanie i rzuty ciał.

Gęstość. Sposoby wyznaczania gęstości zapomocą piknometru.

Praca i sprawność. Energia (kinetyczna i potencjalna). Zasada zachowania energii. Machiny proste, jako ilustracja tej zasady.

Wahadło i jego zastosowania.

Ciśnienie. Odszktałcenie postaci i objętości. Ściśliwość.

Prawo Pascala i jego zastosowania. Ciśnienie w cieczy pod wpływem siły ciężkości. Prawo Archimedesa; pływanie ciał. Wyznaczanie gęstości zapomocą wagi hydrostatycznej i areometru.

Ciśnienie w gazach. Manometry. Ciśnienie atmosferyczne. Barometr rtęciowy. Aneroid. Prawo Boyle'a-Mariotte'a. Pompa pneumatyczna.

Temperatura. Rozszerzalność ciał. Termometr rtęciowy. Spółczynnik rozszerzalności liniowej i objętościowej; najprostsze sposoby ich wyznaczania dla ciał stałych, ciekłych i gazowych. Rozszerzalność wody. Prawo Charles'a. Redukcja objętości gazu do 0^0 i 1 atm.

Ilość ciepła. Kaloria. Ciepło właściwe i jego wyznaczanie przy pomocy kalorymetru wodnego dla ciał stałych i cieczy. Znaczenie praktyczne

wysokiej wartości ciepła właściwego wody. Ciepło właściwe gazów w stałej objętości i pod stałem ciśnieniem.

Topnienie i krzepnięcie; ciepło topnienia. Znaczenie klimatyczne wysokiej wartości ciepła topnienia lodu.

Ciepło rozpuszczania. Mieszaniny chłodzące.

Parowanie i wrzenie; ciepło parowania. Znaczenie praktyczne wysokiej wartości ciepła parowania wody. Para nienasycona i nasycona.

Izotermy. Temperatura krytyczna. Skraplanie gazów.

Ruch ciepła; przewodnictwo i przenoszenie ciepła.

Dynamiczny równoważnik ciepła. Motory cieplne. Uogólnienie zasady zachowania energii na zjawiska cieplne.

KOSMOGRAFIA.

Elementarne wyjaśnienie astronomicznej rachuby czasu. Teoria Ptolomeusza; postać i rozmiary ziemi.

Wyjaśnienie ruchów ciał niebieskich przez teorię Kopernika.

Układ słoneczny. Stosunki odległościowe w układzie słonecznym; pomiar odległości. Prawa Keplera.

Prawo powszechnej grawitacji. Wyznaczenie masy ziemi (doświadczenie Jolly'ego); perturbacje planetarne (odkrycie Neptuna). Księżyce; przypływy i odpływy morza.

Zaćmienie księżyca i słońca.

Komety i meteory.

Gwiazdy i gwiazdozbiory. Ich odległość od ziemi.

Chemiczna i fizyczna budowa słońca, planet, komet, gwiazd stałych i mgławic.

Baczną uwagę należy zwrócić na opanowanie przez młodzież polskiej terminologii fizycznej, wyrównanie braków językowych, na zagadnienia gospodarcze i obronności państwa polskiego, oraz na zastosowania techniczne. Przy realizacji tego programu należy uwzględnić wiadomości uczniów nabyte w kl. III i IV gimnazjum czeskiego.

Klasa VIII.

W klasie VIII realizuje się program fizyki według programu kl. VII i VIII typu humanistycznego. Program Gimnazjum Państwowego. Wydział Humanistyczny. Wydanie IV. Warszawa 1928. Książnica Atlas.

Materiał nauczania:

Tworzenie się fal w ośrodkach sprężystych. Fale podłużne i poprzeczne. Predkość i długość fali. Energia fali. Odbijanie fal. Interferencja fal. (Fale stojące).

Warunki fizyczne tworzenia się głosu. Fale głosowe. Prędkość głosu. Odbijanie się głosu: echo. Uginanie się głosu. Interferencja głosu. Dudnienie. Rezonans. Wysokość; zjawisko Dopplera. Fizyczne wytłumaczenie różnic brzmienia.

Promieniowanie jako odrębny rodzaj energii. Promieniowanie ciemne i jasne. Przeźroczystość. Pochłanianie. Termometr jako uniwersalny przyrząd do badania promieniowania.

Dzielność źródeł promieniowania. Świeca normalna. Fotometr.

Prędkość światła.

Uginanie się światła. Twierdzenie przybliżone o prostoliniowym rozchodzeniu się promieniowania.

Odbijanie się i rozpraszanie promieniowania. Tworzenie się obrazów w zwierciadłach płaskich i kulistych.

Zjawisko załamania. Całkowite wewnętrzne odbicie. Przechodzenie promieni przez płytę o ścianach równoległych i przez pryzmat. Zjawisko rozszczepienia.

Tworzenie się obrazów w soczewkach wypukłych i wklęsłych. Okulary, lupa, mikroskop, teleskop, przyrząd projekcyjny, aparat fotograficzny.

Niewidzialne części widma. Różne typy widm. Zasada analizy widmowej.

Interferencja promieniowania. Doświadczenie Younga i mierzenie długości fali.

Barwy ciał.

Żarzenie się i jarzenie się. Fluorescencja i fosforescencja.

Magnesy naturalne i sztuczne. Bieguny. Prawo Coulomba. Pole magnetyczne; linie sił. Indukcja magnetyczna. Ciała paramagnetyczne i diamagnetyczne.

Magnetyzm ziemski. Zboczenie, nachylenie i natężenie pola ziemskiego, Mapy magnetyczne. Zmienność magnetycznego pola ziemskiego.

Elektryzowanie ciał przez pocieranie. Przewodniki i izolatory. Prawo Coulomba. Jednostka ładunku elektrycznego. Pole elektrostatyczne; linie sił. Indukcja elektrostatyczna.

Potencjał elektryczny. Kondensatory i ich pojemność. Rola dielektryku.

Wiadomości zasadnicze o elektrometrze.

Prąd elektryczny. Spad potencjału wzdłuż przewodnika przewodzącego prąd; Pole magnetyczne prądu. Galwanoskop. Ciepło w obwodzie prądu; prawo Joule'a. Opór elektryczny. Prawo Ohma. Galwanometr; ampermetr. Elektromagnes.

Ogniwo termoelektryczne i jego zastosowania.

Indukcja prądów; prawo Lentza. Dynamomaszyna; motor elektryczny. Transformatory; cewka Ruhmkorffa.

Dzwonek elektryczny; telegraf; telefon; światło elektryczne.

Mierzenie energii elektrycznej; watmetry.

Dysocjacja; jony. Zjawisko i prawa elektrolizy. Cechowanie ampermetru.

Ogniwa elektryczne. Akumulatory.

Jonizacja gazów. Wyładowanie elektryczne w gazach rozrzedzonych. Promienie katodowe i kanalikowe. Promienie Röntgena.

Wiadomości elementarne o ciałach promieniotwórczych.

Drgania i fale elektromagnetyczne. Telegraf iskrowy. Przedstawienie elementarne promieniowania jako procesu elektromagnetycznego.

Baczną uwagę należy położyć na opanowanie polskiej terminologii fizycznej, oraz wyrównanie braków językowych.

Należy stale zwracać uwagę na zagadnienia obronności Państwa Polskiego i zastosowania techniczne.

Przy realizacji tego programu należy uwzględnić wiadomości uczniów z kl. III i IV. gimnazjum czeskiego oraz kl. VII.

MATEMATYKA.

Klasa I.

Według programu dla 5 klasy szkoły powszechnej 3 stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Bielecki i Krasiński. Arytmetyka i geometria dla V klasy szkół powszechnych.

Klasa II.

Według programu dla 6 klasy szkoły powszechnej 3 stopnia z polskim językiem nauczania.

Podręcznik: Bielecki i Krasiński. Arytmetyka i geometria, Tom II. Dla VI klasy szkół powszechnych.

Klasa III.

Obowiązuje zasadniczo program kl. I polskiego gimnazjum. Wobec tego, że uczniowie większą część kursu już opracowali w kl. II czeskiego gimnazjum, należy te działy krótko powtórzyć, wprowadzając terminologię polską. Nieco więcej uwagi będą wymagały działania przybliżeniami dziesiętnymi oraz pojęcie stosunku i jego zastosowania (wielkości proporcjonalne i rachunek procentów). Przerobić dokładniej własności działań i powiązać je z systematycznymi ćwiczeniami w rachunku pamięciowym. W związku ze znakowaniem literowym należy szerzej uwzględnić zagadnienia geometryczne i podać uczniom wzory na obliczenia powierzchni i objętości względnie obwodu graniastosłupa, ostrosłupa, koła, walca, stożka i kuli.

W klasie zaawansowanej będzie pożyteczne przerobienie działań na liczbach względnych oraz wstępnych rozważań z kursu geometrii kl. II polskiego gimnazjum.

Podręcznik: Wojtowicz i Krysicki. Matematyka. Podręcznik dla klasy I gimnazjum.

Klasa IV.

Obowiązuje program kl. II polskiego gimnazjum.

Ponieważ znaczna część kursu algebry była przerobiona już w klasie III czeskiego gimnazjum, a przygotowanie uczniów z propedeutyki geometrii jest zupełnie dostateczne — nauczyciel dysponuje czasem potrzebnym na wprowadzenie terminologii polskiej.

W klasie zaawansowanej będzie możliwe dokładne przerobienie działu zadań tekstowych oraz rozkładu na czynniki.

Podręcznik: Banach i Stożek. Algebra. Dla II klasy gimnazjalnej. Straszewicz i Kulczycki. Geometria. Dla II klasy gimnazjalnej.

Klasa V.

Obowiązuje zasadniczo program kl. III polskiego gimnazjum. Kurs algebry kl. III gimnazjum polskiego aż do funkcji liniowej i jej wykresu został przerobiony w kl. IV czeskiego gimnazjum. Działania na ułamkach algebraicznych, układanie i rozwiązywanie równań oraz graficzne rozwiązywanie równań będzie powtórzeniem, które należy wykorzystać dla wprowadzenia uczniów w polską terminologię. Szerzej wypadnie omówić pojęcie funkcji.

Należy przerobić dział o pierwiastkach wg kursu kl. IV polskiego gimnazjum — natomiast można opuścić dyskusję równań o spółczynnikach literowych.

Większej uwagi nauczyciela wymagać będzie realizacja kursu geometrii. Wprawdzie szereg fragmentów tego kursu należy do czeskiego programu klas poprzednich, lecz będą również luki i powiązania odbiegające od programu polskiego. Braki te należy stopniowo uzupełniać.

Podręczniki: Nikliborc i Stożek. Algebra. Dla III klasy gimnazjalnej. Łomnicki A. Geometria. Dla III klasy gimnazjalnej.

Klasa VI.

Program klasy VI czeskiego gimnazjum realnego lub realnego reformowanego (programy identyczne).

Algebra według programu czeskiego: postęp arytmetyczny i geometryczny. Rachunek procentu składanego z zastosowaniami do zagadnień gospodarczych.

Trygonometria: program polski dla kl. I liceum przyrodniczego. Należy się ograniczyć do czterocyfrowych tablic logarytmów.

Klasa VII.

Program czeski. Algebra: Zasady kombinatoryki. Wzór dwumianowy Newtona. Zasady rachunku prawdopodobieństwa z zastosowaniami do prostych zagadnień o ubezpieczeniach.

Geometria analityczna: Kurs kl. II polskiego liceum humanistycznego: Okolicznościowe uwagi historyczne i filozoficzne.

Klasa VIII.

Program czeski. Powtórzenie i pogłębienie materiału. Porównanie metod analitycznej i syntetycznej w geometrii. Przegląd materiału z punktu widzenia historycznego i filozoficznego.

Uwagi. Program czeskiego gimnazjum jest podobny do programu dawnego polskiego gimnazjum, nie ma w nim jednak nacisku na kształcenie formalne (nie ma np. rozważań dyskusyjnych), a raczej — staranne uwzględnienie wiadomości matematycznych, które mogą mieć użyteczność praktyczną (kombinatoryka, rachunek prawdopodobieństwa, zagadnienia ubezpieczeniowe, pochodna i całka). Okolicznościowe uwagi historyczne i filozoficzne (logiczne) mają powiązać wiedzę matematyczną z ogólną kulturą ucznia.

Przejście do programu polskiego, który zwłaszcza dla gimnazjum jest opracowany b. szczegółowo ze znacznym uwzględnieniem kształcenia formalnego, wymaga zmiany nastawienia ucznia z faktów matematycznych i ich stosowania — na tworzenie tych faktów (rozważania i dowodze-

nia). Wobec tego, że w programie algebry a częściowo i w geometrii szkoła czeska wyprzedza gimnazjum polskie pogłębienie wiadomości posiadanych przez uczniów w duchu polskiego programu jest możliwe już w pierwszym roku przejściowym aż do klasy V czeskiego gimnazjum. Przechodząc na program polski w tych klasach znaczną część materiału powtarzamy, co pozwala zarówno na jego pogłębienie jak i na zapoznanie z terminologią polską.

Projekt programu przejściowego na rok szkolny 1938/39 został opracowany w przewidywaniu dość znacznych trudności językowych (między innymi — terminologia polska). Realizacja tego programu nie powinna nastręczać trudności.

Program klas wyższych (od kl. VI czeskiego gimnazjum), jako oparty na swoistej podbudowie, powinien być realizowany w myśl czeskiego programu.

PROPEDEUTYKA FILOZOFII.

Klasa VIII.

Według programu dla II klasy liceum ogólnokształcącego z polskim językiem nauczania.

PRZYSPOSOBIENIE WOJSKOWE.

Klasa VI, VII i VIII.

Według programu dla IV klasy gimnazjum oraz w klasie VII i VIII dla I klasy liceum ogólnokształcącego. W klasie IV większą liczbę godzin należy wykorzystać na przysposobienie sportowe (w związku z p. w.).

ĆWICZENIA CIELESNE.

Dla wszystkich klas według odpowiednich programów polskich:
dla I i II — program 5 i 6 klasy szkoły powszechnej,
dla III, IV, V, VI — program I, II, III, IV gimnazjum ogólnokształcącego,
dla VII i VIII — program I i II klasy liceum ogólnokształcącego.

RYSUNEK I ŚPIEW.

Klasa I i II.

Według programu dla 5 i 6 klasy szkoły powszechnej 3 stopnia z polskim językiem nauczania.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE.

Klasa I.

Według programu dla 5 klasy szkoły powszechnej 3 stopnia z polskim językiem nauczania.

Klasa II.

Według programu dla 6 klasy szkoły powszechnej 3 stopnia z polskim językiem nauczania.

Klasa III.

Według programu dla I klasy gimn. ogólnokształcącego z polskim językiem nauczania.

Klasa IV.

Według programu dla I klasy gimn. ogólnokształcącego z polskim językiem nauczania.

Minister
W. Świętosławski

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

273.

INSTRUKCJA

z dnia 4 listopada 1938 r. (Nr II Pr-10026/38)

w sprawie planu godzin i programu nauczania w klasie IV seminarium nauczycielskiego z polskim językiem nauczania przy państwowym liceum pedagogicznym w Cieszynie.

§ 1. Ustalam na rok szkolny 1938/39 poniższy plan godzin dla klasy IV (końcowej) seminarium nauczycielskiego z polskim językiem nauczania, zorganizowanego przy państwowym liceum pedagogicznym w Cieszynie dla młodzieży z terenu Odzyskanych Ziem Śląska Cieszyńskiego.

Tygodniowy plan godzin:

Religia	2	godz.
Język polski	6	„
Historia	4	„
Geografia	2	„
Matematyka	1	„
Fizyka i chemia	2	„
Biologia	1	„
Język czeski	1	„
Pedagogika i metodyka . .	3	„
Praktyka pedagogiczna . .	6	„
Śpiew	2	„
Zajęcia praktyczne i rysunek	3	„
Ćwiczenia cielesne . . .	2	„
Przysposobienie wojskowe	2	„
Razem . .	37	godz. tygodniowo

§ 2. Ustalam następujące wytyczne programowe, którymi należy się kierować przy organizowaniu pracy wymienionej wyżej klasy IV w roku szkolnym 1938/39.

A. Uwagi ogólne.

Zorganizowanie klasy IV seminarium ma na celu umożliwienie młodzieży z terenu Odzyskanych Ziem Śląska Cieszyńskiego zakończenia studiów, rozpoczętych w całkowicie innych warunkach w Morawskiej Ostrawie. Praca w seminarium musi więc stale uwzględniać z jednej strony przygotowanie dotychczasowe młodzieży, z drugiej zaś strony zupełnie zmienione warunki, w jakich młodzież będzie swoje studia kończyć, a następnie pracować. Wobec tego program nauczania w seminarium musi być całkowicie swoisty i nie będzie można go porównywać ani wzorować na istniejących zakładach kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół powszechnych polskich.

Za sprawy najistotniejsze uznać należy przepojenie całości programu nauczania, a zwłaszcza

przedmiotów humanistycznych duchem i treścią kultury polskiej, danie młodzieży możności głębszego, a często innego niż dotąd wniknięcia w najważniejsze zagadnienia kultury polskiej oraz poznania stanu obecnego i potrzeb państwa polskiego. Rozbudzanie i utrwalanie intelektualnego i emocjonalnego stosunku młodzieży do narodu i państwa polskiego powinno przenikać całość pracy szkolnej.

Drugą bardzo ważną sprawą będzie przystosowanie się młodzieży, która przygotowywała się dotąd do zawodu nauczycielskiego według czeskich metod i treści postępowania pedagogicznego, do treści i metod polskich. Młodzież ta bowiem od przyszłego roku szkolnego pracować będzie w szkołach powszechnych, które już obecnie przechodzą zasadniczo na polskie programy nauczania, zachowując jeszcze nadal organizację według systemu czeskiego. Absolwenci seminarium muszą więc zorientować się należycie i uświadomić sobie w pełni zasadnicze cele i zadania wychowania i nauczania w szkole powszechnej polskiej oraz poznać drogi i sposoby, którymi są one realizowane.

Trzecim wreszcie zagadnieniem istotnym będzie uświadomienie młodzieży, iż zasadniczo otrzymuje jedynie podstawy niezbędne do dalszego samokształcenia w czasie późniejszej pracy zawodowej.

Ministerstwo zdaje sobie sprawę z trudności, jakie nastręczą się przy realizacji powyższych celów, a wynikną przede wszystkim z krótkiego czasu, bo niespełna roku pracy, z braku odpowiednich podręczników, z niedostatecznych informacyj o treści, poziomie i wynikach nauczana w seminarium w Morawskiej Ostrawie. To też Ministerstwo podaje poniżej nie programy nauczania, ale mniej czy więcej szczegółowe wytyczne, wyznaczające zasadnicze kierunki, którymi należy w poszczególnych przedmiotach zdążać do realizowania wyżej wymienionych celów. Grono nauczycielskie klasy IV seminarium po zapoznaniu się z zasobem wiadomości i poziomem swoich uczniów dobierze szczegółową treść nauczania.

B. Uwagi szczegółowe.

1. Religia.

Program zostanie ustalony osobno.

2. Język polski.

Na plan pierwszy wysunie się zagadnienie swobodnego i poprawnego mówienia i pisania, pogłębienia i uzupełnienia znajomości współczesnego systemu gramatycznego języka polskiego, rozbudzenie zamiłowania do czytania wartościowych dzieł literatury polskiej, oraz zaznajomienia z literaturą polską w jej historycznym rozwoju. Zakres wiadomości z literatury polskiej będzie uzależniony od zasobu wiadomości posiadanego przez uczniów. W ramach godzin języka polskiego uwzględnione być winno zaznajomienie z współczesną literaturą dla dzieci oraz z programem i metodyką nauczania języka polskiego w szkołach powszechnych.

3. Historia.

Program winien objąć całokształt historii Polski aż do współczesności włącznie, a nadto poczynając od 1848 r. uwzględnić także najważniejsze zagadnienia z historii powszechnej. Jako **minimum** zakresu nauczania z historii Polski postawiony być powinien zasób wiadomości, jaki otrzymują uczniowie szkół powszechnych, w ujęciu oczywiście odmiennym ze względu na wiek i poziom umysłowy uczniów. Należy zwrócić baczną uwagę na przyswojenie i pogłębienie wiadomości z zakresu nauki obywatelstwa (klasa VII szkoły powszechnej). Byłoby pożądane uwzględnianie także i historii Śląska.

W ramach godzin historii mieści się również metodyka nauczania historii w szkołach powszechnych.

4. Geografia.

Program obejmie geografię Polski z należytym uwzględnieniem nastawienia gospodarczego i geografii Śląska. Jako **minimum** zakresu nauczania z geografii Polski postawiony być winien zasób wiadomości, jaki otrzymują uczniowie szkół powszechnych w ujęciu oczywiście odmiennym ze względu na wiek i poziom umysłowy uczniów. Przewidziane w programie czeskim dla klasy IV seminarium: nauka o mapie i zasady geografii astronomicznej (základy zeměpisu hvězdářského) należy objąć programem, o ile nie będą uwzględnione w innych przedmiotach, tj. jeśli chodzi o mapę w przysposobieniu wojskowym, bądź też, jeśli chodzi o elementy geografii astronomicznej, o ile nie była ona opracowana w odpowiedni sposób i w wystarczajacym zakresie przy nauce fizyki w klasie II seminarium. Dział ten może być ewentualnie przeniesiony do nauki fizyki i chemii w klasie IV seminarium.

W ramach godzin geografii mieści się również metodyka nauczania geografii w szkołach powszechnych.

5. Matematyka.

Program obejmie przede wszystkim metodykę nauczania matematyki w szkole powszechnej oraz równocześnie w miarę potrzeby pogłębienie zasobu wiadomości w tym zakresie. Należy zwrócić uwagę na odmienny niż w programach i podręcznikach szkolnych w Czechosłowacji sposób i treść nauczania matematyki w szkołach powszechnych polskich.

6. Fizyka i chemia.

Zgodnie z projektem przedłożonym przez dyrekcję liceum pedagogicznego w Cieszynie program obejmuje przerobienie materiału programowego z przyrody martwej VI i VII klasy szkoły powszechnej metodą laboratoryjną ze szczególnym uwzględnieniem i pogłębieniem naukowym nauki o magnetyźmie i elektryczności, których to działów fizyki młodzież jeszcze nie opracowywa-

ła na poziomie seminarium. Ponadto do programu wejdzie metodyka nauczania przyrody martwej w szkole powszechnej oraz nauka obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w zakresie programu osobnych zajęć obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w szkole powszechnej oraz programu dla klasy I liceum ogólnokształcącego.

7. Biologia.

Program obejmie przede wszystkim metodykę nauczania przyrody żywej w szkole powszechnej oraz równoczesne w miarę możliwości pogłębienie tematów poruszanych w szkole powszechnej. Uczniowie powinni w miarę możności prowadzić hodowle. O ile czas na to pozwoli, może być uwzględnione projektowane przez dyrekcję seminarium zagadnienie ogrodu szkolnego.

8. Język czeski.

Celem nauki języka czeskiego jest takie zakończenie nauki, pobieranej w latach poprzednich, by uczniowie mogli otrzymać uprawnienie do nauczania nie tylko w szkołach z polskim, ale także i z czeskim językiem nauczania. Program obejmuje więc ćwiczenia w mówieniu, pisaniu i czytaniu, oraz zaznajomienie z metodyką nauczania języka czeskiego, terminologią czeską w różnych przedmiotach nauczania, oraz literaturą czeską w zakresie niezbędnym dla szkoły powszechnej z czeskim językiem nauczania w Polsce.

9. Pedagogika i metodyka.

Program winien objąć najważniejsze zagadnienia pedagogiki i metodyki ze szczególnym uwzględnieniem programu nauczania w szkole powszechnej. Ujęcie tych zagadnień winno uwzględniać dorobek myśli pedagogicznej i doświadczenia pedagogicznego w Polsce współczesnej. Ministerstwo zwraca z naciskiem uwagę, iż z rozważania programów i podręczników stosowanych w szkołach powszechnych z polskim językiem nauczania na Zaolziu za czasów okupacji czeskiej wynika, iż treść i metody pracy pedagogicznej są całkowicie odmienne od stosowanych we współczesnej szkole polskiej i wskutek tego konieczna jest wytężona praca całego grona nauczycielskiego seminarium, a zwłaszcza nauczyciela przedmiotów pedagogicznych, by przyswoić młodzieży inne zasady i inną treść postępowania. Tak np. w metodyce musi być opracowana ponownie klasa I, która była już opracowywana w ubiegłym roku szkolnym w sposób całkowicie odmienny. Uczniowie muszą poznać również obecną organizację szkolnictwa w całej Polsce (a zwłaszcza ustrój szkolnictwa i statut szkoły powszechnej) i specjalny stan przejściowy, jaki istnieje w bieżącym roku szkolnym na Odzyskanych Ziemiach Śląska Cieszyńskiego.

Historię wychowania ograniczyć należy do krótkiej historii szkolnictwa w Polsce. Niezbędne jest wprowadzenie młodzieży w czytelnictwo przystępnych dzieł i czasopism pedagogicznych polskich.

10. Praktyka pedagogiczna.

Organizacja praktyki pedagogicznej uwzględni możność praktyki uczniów w szkołach powszechnych z obu stron Olzy, tak aby uczniowie byli praktycznie zaznajomieni z jednym i drugim sposobem wewnętrznej organizacyjnej i programowej pracy szkolnej. Nie ma przy tym potrzeby stosowania się do organizacji pracy, przewidzianej w odpowiednim programie czeskim, o ile nauczyciel w porozumieniu z dyrekcją inną organizację pracy uzna w swoich warunkach za bardziej dogodną i celową. Ministerstwo uważa za możliwe ewentualne przeniesienie w razie potrzeby części materiału, wyżej omówionego w punkcie 9 na godziny praktyki z tym jednakże zastrzeżeniem, że może to być tylko niewielka część godzin, by praktyka nie została w żadnym razie upośledzona.

11. Śpiew.

Program obejmuje przede wszystkim metodykę nauczania śpiewu w szkole powszechnej oraz zapoznanie uczniów z repertuarem odpowiednich pieśni w ogóle, a zwłaszcza narodowych i ludowych, ze szczególnym uwzględnieniem pieśni śląskich. Ponieważ uczniowie uczyli się w latach ubiegłych gry na skrzypach, która w bieżącym roku szkolnym nie będzie uwzględniona, należy przy nauce śpiewu opracować zagadnienie wyzyskania skrzypiec przy nauce śpiewu w szkole powszechnej.

12. Zajęcia praktyczne i rysunek.

Ponieważ w ubiegłych latach uczniowie nie uczyli się zajęć praktycznych jako przedmiotu obowiązkowego, przeto przeważająca ilość czasu — co najmniej 2 godziny tygodniowo — poświęcona być winna na zajęcia praktyczne. Program ich obejmie opracowywanie materiału programowego szkoły powszechnej, poczynając od klas najmłodszych, z równoczesnym podawaniem wskazówek metodycznych. Zakres i poziom nauki zależeć będzie od tego, co uczniowie umieją, czy uczęszczali na nadobowiązkową naukę robót w roku ubiegłym. Z rysunku opracować należy metodykę nauczania w szkole powszechnej.

13. Ćwiczenia cielesne.

Z programu czeskiego dla klas I—III seminarium można sądzić, że wyćwiczenie osobiste uczniów stoi na poziomie dostatecznym. Chodzić więc bedzie o utrzymanie tego poziomu, a przede wszystkim o opracowanie metodyki nauczania w szkole powszechnej według programów polskich z równoczesnym sprawdzeniem wiadomości i sprawności z materiału programowego szkoły powszechnej.

14. Przysposobienie wojskowe.

Program obejmie analogicznie jak w ósmej klasie gimnazjalnej według ustroju czeskiego program klasy I liceum ogólnokształcącego.

§ 3. Opanowanie wyżej zakreślonego programu będzie niewątpliwie sprawiało uczniom znaczne trudności ze względu na całkowicie odmienne jego nastawienie niż programu dotychczasowego. Należy więc specjalnie zatroszczyć się o należytą organizację pracy, zwłaszcza dydaktycznej w szkole, by osiągnąć możliwie najdalej posuniętą ekonomię pracy, uniknąć niepotrzebnego powtarzania, podawania niekoniecznych szczegółów itp.

§ 4. Doboru podręczników i książek pomocniczych dokona grono nauczycielskie klasy IV seminarium po zapoznaniu się z zasobem wiadomości i poziomem umysłowym uczniów. Ze względu na to, iż w przeważającej liczbie przedmiotów potrzebna będzie pewna liczba książek pomocniczych, których kupienia nie należy wymagać od uczniów, np. w historii w razie obrania za podstawę pracy podręczników do szkoły powszechnej niezbędne będą dla dopełnienia podręczniki gimnazjalne, należy specjalną opieką otoczyć sprawę zaopatrzenia biblioteki państwowego liceum pedagogicznego w Cieszynie w większą liczbę podręczników i książek pomocniczych.

§ 5. Instrukcja niniejsza wchodzi w życie z dniem 4 listopada 1938 r.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
(—) **W. Świętosławski.**

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

274.

OKÓLNIK Nr 49

z dnia 21 września 1938 r. (II Pr-1997/38)

w sprawie programów nauki w nowych publicznych szkołach powszechnych stopnia pierwszego oraz publicznych szkołach powszechnych, zmieniających stopień wskutek dodania etatu nauczycielskiego.

I. Zgodnie z zapowiedziami, danymi w dziale III załącznika 1 i w dziale III załącznika 2 do okólnika Nr 56 z dnia 5 czerwca 1937 r. (II P-2504/37) w sprawie nowozorganizowanych publicznych szkół powszechnych I stopnia oraz w sprawie zmiany stopnia publicznych szkół powszechnych (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1937, Nr 7, poz. 209), ustalam w załączonych instrukcjach specjalne programy przejściowe i drobniejsze dostosowania programowe.

II. Jednocześnie wyjaśniam i zarządzam, co następuje:

A. W sprawie nowych publicznych szkół powszechnych stopnia pierwszego, otwieranych w miejscowościach dotąd bezszkolnych.

1. Sytuacja pierwsza: do szkoły zgłaszają się tylko takie dzieci w wieku obowiązku szkolnego, które jeszcze do żadnej szkoły nie chodziły i obowiązku szkolnego nie spełniały.

a) Organizację pracy, przewidzianą w tym przypadku, roszerza się również na takie okoliczności, gdy do szkoły zgłasza się **niewielka** liczba dzieci, które już rozpoczęły naukę poza szkołą lub w innej szkole, gdy jednak nie ma podstaw do tworzenia choćby nielicznej klasy III. W takim razie można podzielić klasę nadzwyczajną I/II na dwie grupy: pierwszą i drugą, zaliczając do grupy **drugiej** dzieci umiejące czytać i pisać, do grupy **pierwszej** — pozostałe. Podział ten ma być stosowany tylko przy nauce języka polskiego i arytmetyki. Godziny języka polskiego mniej więcej do dnia 1 lutego dzieli się wówczas: na godziny nauki osobnej dla każdej grupy — przy tym na grupę pierwszą winno przypaść znacznie więcej godzin nauki głośnej niż cichej, a na drugą odwrotnie — oraz na godziny głośnej nauki wspólnej; w końcowej części roku, mniej więcej od dnia 1 lutego, powinny przeważać lekcje wspólne, mniejszą część czasu tylko można poświęcić na naukę głośną grupy pierwszej a cichą grupy drugiej. Z godzin arytmetyki wydziela się jedną lub dwie na osobną naukę głośną grupy pierwszej i cichą grupy drugiej — reszta lekcyj pozostaje wspólną. Celem podziału w zakresie języka polskiego będzie zapewnienie grupie pierwszej **osobnej nauki głośnej czytania i pisania,** a później dalszego ciągu elementarnych ćwiczeń w tym zakresie, grupie drugiej zaś — możności osobnego czytania materiału bardziej odpowiadającego jej zainteresowaniom i poziomowi oraz przerabiania nieco trudniejszych ćwiczeń. W zakresie arytmetyki osobne lekcje głośne winny służyć grupie pierwszej do głębszego wpojenia i utrwalenia elementarnych wiadomości, gdy tymczasem grupa druga jest zajęta ćwiczeniami nieco trudniejszymi. Dział I. B. załącznika 1 oświetla jeszcze tę sprawę bardziej szczegółowo oraz uzupełnia ją wskazaniami dotyczącymi innych przedmiotów nauczania.

W ciągu roku szkolnego uczniowie mogą być przesuwani z grupy pierwszej do drugiej i odwrotnie. Ci, którzy pozostaną do końca w grupie drugiej, uzyskują promocję do klasy III; uczniowie z grupy pierwszej przy wyniku pomyślnym nauki uzyskują tę samą promocję mimo nieco mniejszego przygotowania, co może być potem wyrów-

nane, lub też w razie wyniku niepomyślnego przechodzą do normalnej klasy II.

b) Jeżeli będą do tego zmuszały trudności budżetowe, można w pierwszym roku istnienia szkoły — przy liczbie ogólnej uczniów nie większej od 40 i objęciu nauki religii przez nauczyciela wszystkich innych przedmiotów — stosować także następujący plan oszczędnościowy bez godzin nadliczbowych:

Przedmioty	Klasy I	Klasy nadzwyczajna I/II
Religia	2	2
Język polski	6	8
Arytmetyka	3	5
Rysunek i zajęcia praktyczne	1	1
Śpiew i ćwiczenia cielesne	1	1
Razem	13	17

c) W drugim roku istnienia szkoły należy stosować następujący plan godzin:

Przedmioty	Klasy I	Klasy II	Klasy III jednoroczna
Religia	2		2
Język polski	4+3	3+4	7
Geografia i nauka o przyrodzie	—	—	3
Arytmetyka z geometrią	2+2	2+2	4
Rysunek	1		1
Zajęcia praktyczne			1
Śpiew i cwiczenia cielesne	1		1
Liczba godzin ucznia	15	15	19
Liczba godzin nauczyciela	15		19

Razem 30 godzin etatowych + 4 godziny nadliczbowe.

2. Sytuacja druga: do szkoły zgłaszają się obok dzieci, które dotąd nie spełniały obowiązku szkolnego, także dzieci, które pobierały już naukę w zakresie szkoły powszechnej.

Jeżeli się otwiera w pierwszym roku tylko trzy klasy normalne, wówczas stosuje się taki plan godzin, jak w drugim roku istnienia szkoły w pierwszej sytuacji (a więc podany powyżej w dziale II. A. l. c).

B. W sprawie publicznych szkół powszechnych, zmieniających stopień wskutek dodania etatu nauczycielskiego.

1. Szkoła stopnia drugiego, powstająca ze szkoły stopnia pierwszego.

W przypadku, gdy podział liczby uczniów według klas łącznie z warunkami lokalowymi czynią celowym połączenie klas III i IV w jeden komplet, można stosować w klasach I—IV plan godzin z wariantu **a** dla szkoły o 3 nauczycielach (str. 6 programu szkoły powszechnnej stopnia drugiego: klasa I — 15 godzin nauczycielskich, II — 16, III i IV — 29, razem 60). Plan ten należy łączyć: a) bądź z planem dla klasy V według wariantu **b** tabeli planów przejściowych, co da razem 86 godzin, a więc usunie potrzebę godzin nadliczbowych; b) bądź z planem dla klasy V i 4. szkoły stopnia pierwszego według wariantu **c**, co da 94 godziny; c) bądź z planem dla klas V i VI według wariantu **d**, co da również 94 godziny.

2. Szkoła stopnia trzeciego, powstająca ze szkoły stopnia drugiego.

Ponieważ w pierwszym roku po przemianowaniu względy programowe zmuszają do przeznaczenia na historię i geografię w klasie VII po 2 godziny w ciągu całego roku szkolnego, zamiast 3 godzin nauki głośnej i 1 godziny nauki cichej każdego z tych przedmiotów w ciągu jednego półrocza, przeto w celu uniknięcia powiększenia liczby ogólnej godzin nauczycielskich zmniejsza się w tym roku liczbę godzin geografii i nauki o przyrodzie w klasie IV z 5 do 4. W pierwszym roku po przekształceniu obowiązuje zatem plan godzin dla szkoły o 5 nauczycielach (str. 5 programu szkoły powszechnej stopnia trzeciego) z powyższymi zmianami i zastrzeżeniami z działu II. A. załącznika 2 co do organizacji nauki śpiewu, a w roku następnym i dalszych — bez zmian i zastrzeżeń.

III. Postanowienia programowe, zawarte w obu instrukcjach, oraz zarządzenia i polecenia powyższe z działu II wchodzą w życie z dniem ogłoszenia.

IV. W szkołach z niepolskim językiem nauczania i dwujęzycznych należy opierać się na tych samych wytycznych — po ich odpowiednim dostosowaniu.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego:
W. Świętosławski

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.
Nr O.P. I. 41/3. Katowice, dnia 2 listopada 1938 r.

Inspektoratom Szkolnym
i Kierownictwom szkół powszechnych
w województwie śląskim
do wiadomości i stosowania.

Okólnik Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Nr 56 z dnia 5. VI. 1937 r. (II. P. 2504/37) ogłoszony został w Gazecie Urzędowej Wojew. Śląskiego — Dział Administracji Szkolnej Nr 8 dnia 31. VIII. 1937 r. poz. 224.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr M. Gajer,**
p. o. Kierownika Oddziału I. Ogólnego
Referendarz.

Załącznik 1, zawierający instrukcję dotyczącą programów nauki w publicznych szkołach powszechnych stopnia pierwszego o 1 nauczycielu, otwieranych w miejscowościach dotąd bezszkolnych — pominięto.

Załącznik 2 do okólnika Nr 49 z dnia 21 września 1938 r. (II Pr-1997/38).

INSTRUKCJA, DOTYCZĄCA PROGRAMÓW NAUKI W PUBLICZNYCH SZKOŁACH POWSZECHNYCH, ZMIENIAJĄCYCH STOPIEŃ WSKUTEK DODANIA ETATU NAUCZYCIELSKIEGO.

I. SZKOŁA STOPNIA DRUGIEGO, POWSTAJĄCA ZE SZKOŁY STOPNIA PIERWSZEGO.

A. KLASA III

w pierwszym roku po zmianie stopnia szkoły.

Według normalnego programu klasy III w szkołach powszechnych stopnia drugiego z przewidzianymi dostosowaniami do różnych planów godzin i uzupełnieniem następującym:

ŚPIEW

Tygodniowo przeciętnie ½ godziny nauki osobnej. lub 1 godzina nauki osobnej, lub 1 godzina nauki łącznej z klasą IV.

Przy 1 godzinie tygodniowo nauki osobnej obowiązuje program na pół godziny tygodniowo, zamieszczony na str. 89 — 91 programu szkoły stopnia drugiego, ze zwiększeniem liczby pieśni, które należy przyswoić, co najmniej do 8 i poświęceniem większej ilości czasu na ćwiczenia rytmiczne i melodyjne.

Uwaga. Przy 1 godzinie tygodniowo nauki łącznej z klasą IV obowiązuje zastosowanie części przemiennej, przypadającej na dany rok szkolny w tym komplecie.

B. KLASA IV

w pierwszym roku po zmianie stopnia szkoły.

RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

2 godziny tygodniowo nauki osobnej lub łącznej z klasą III.

W klasie IV uczącej się osobno należy w r. szk. 1938/39 wykonywać program nauki osobnej w klasie IV szkoły powszechnej stopnia drugiego bez żadnych zmian, w latach następnych zaś:

a. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs B, w programie nauki osobnej w klasie IV można znacznie skrócić działy 1, 2 i 3 jako już opracowane w nieco innym układzie, natomiast należy rozwinąć dział 4, opracowując szczegółowo przykazania Boskie, oraz uzupełnić dział 5 szczegółowszymi wiadomościami o Sakramentach Spowiedzi i Komunii św., w myśl działów 3 i 4 programu nauki osobnej w klasie III szkoły stopnia drugiego lub działów 6 i 7 kursu A programu dla kompletu z klas III i IV.

b. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs A — wówczas należy stosować program nauki osobnej w klasie IV szkoły powszechnej stopnia drugiego bez żadnych zmian.

W komplecie z klas III i IV należy zawsze stosować kurs programu dla tego kompletu, przypadający na ten rok w szkołach stopnia drugiego.

JĘZYK POLSKI

Tygodniowo 5 godzin, lub 6 godzin, lub 4 godziny nauki głośnej i 3 godziny nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według normalnego programu klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 98 — 100) z następującymi nowymi redakcjami działu: „Tematy ćwiczeń w mówieniu, czytaniu i pisaniu".

a. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego w poprzednim roku szkolnym przechodziła kurs B:

Tematy ćwiczeń w mówieniu, czytaniu i pisaniu.

Przejawy życia w domu, szkole, miejscowości i okolicy (ludzie i rzeczy, prace, zajęcia, zabawy, zwyczaje i obyczaje).

Podania i legendy miejscowe i okoliczne; podania polskie: Krak, Wanda, Lech, Popiel, Piast.

Najbliższe miasto: targi, jarmarki, władze i urzędy; zajęcia i prace mieszkańców wsi i miast; bezpieczeństwo naszej okolicy, policja, wojsko; życie i zajęcia żołnierza.

Opowiadania na tle dzisiejszego życia różnych okolic Polski, np.: nad morzem, w górach, na Polesiu, na Kujawach, na Śląsku, w Warszawie, w Krakowie itp.

Opowiadania, sceny i obrazy z przeszłości Polski, związane z wybitnymi postaciami, jak Sobieski, Kościuszko, Dąbrowski itp. (bez porządku chronologicznego).

Opowiadania z życia Marszałka Piłsudskiego.

Najważniejsze zdarzenia bieżące z życia Polski.

Baśnie, bajki i legendy.

b. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego w poprzednim roku szkolnym przechodziła kurs A.:

Tematy ćwiczeń w mówieniu, czytaniu i pisaniu.

Przejawy życia w domu, szkole, miejscowości i okolicy (ludzie i rzeczy, prace, zajęcia, zabawy, zwyczaje i obyczaje).

Wypadki i zdarzenia w naszej okolicy, ze szczególnym uwzględnieniem okresu walk 1914—1920.

Sposoby podróżowania w naszej okolicy.

Opowiadania na tle dzisiejszego życia różnych okolic Polski, np. nasze rzeki (spław drzewa, owoców, z życia flisaków itp.), na Polesiu, na Kujawach, na Śląsku, w Warszawie, w Krakowie itp.

Opowiadania, sceny i obrazy z przeszłości Polski, związane z wybitnymi postaciami (innymi niż uwzględnione w poprzednim roku w klasie III — bez porządku chronologicznego).

Opowiadania z życia Marszałka Piłsudskiego na tle walki o niepodległość i odrodzenie Państwa Polskiego.

Najważniejsze zdarzenia bieżące z życia Polski.

Baśnie, bajki i legendy.

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w zwykłej klasie III szkoły stopnia drugiego (str. 100) z dodaniem w przypadku *a:* „znajomość podań polskich".

GEOGRAFIA I NAUKA O PRZYRODZIE
4 godziny tygodniowo.

MATERIAŁ NAUCZANIA

a. Jeżeli klasa III w poprzednim roku szkolnym przechodziła kurs B:

Od początku roku szkolnego do pierwszych dni listopada:

NAUKA O PRZYRODZIE

Rozpoznawanie roślin ozdobnych w najbliższym otoczeniu szkoły, np. petunia, nasturcja, malwa; powstawanie owoców ze słupka. Rozróżnianie kilku drzew najbliższej okolicy.

Przegląd najpospolitszych warzyw; wyróżnianie części jadalnych.

Opracowanie pomidora jako przykładu rośliny rocznej, oraz innej rośliny jednorocznej, np. fasoli, bobu lub ogórka.

Rośliny dwuletnie: kapusta — budowa główki jako podstawa do zrozumienia budowy pąka.

Korzenie marchwi, buraka, w porównaniu z korzeniami poprzednio poznanych roślin. Zapasy roślin dwuletnich; ich zużytkowanie przez roślinę i przez człowieka. Przegląd tych roślin w drugim roku ich życia.

Zbiór warzyw, przechowywanie ich w ciągu zimy. Wskazówki higieniczne, związane ze spożywaniem surowych warzyw. Znaczenie odżywcze warzyw. Handel warzywami w danej miejscowości.

Krótkie powtórzenie wiadomości z porzedniego roku o drzewach i krzewach owocowych. Tegoroczny urodzaj owoców; co na ten urodzaj wpłynęło (pogoda, szkodniki). Przechowywanie owoców w ciągu zimy.

Jesienne prace na polach. Mechaniczna uprawa roli; narzędzia, używane w danej okolicy.

Oziminy, opracowanie jednego gatunku zboża; rozpoznawanie części dojrzałego żyta lub pszenicy, ich znaczenie w życiu rośliny. Rozpoznawanie gatunków zbóż krajowych po ziarnie i kłosach.

Zimowanie poznanych roślin: zabezpieczenie drzew przez korę, pąki na drzewach.

Czystość i porządek w chacie. Znaczenie okien jako źródła światła i powietrza; otwieranie okien. Przeznaczenie i rozmieszczenie budynków w zagrodzie. Utrzymywanie czystości w zagrodzie. Utrzymywanie studni w czystości.

Od pierwszych dni listopada do pierwszych dni lub środka kwietnia, zależnie od terminu świąt Wielkanocnych:

GEOGRAFIA

1. Obrazy terenu, przyrody, życia i pracy ludzi w Polsce.

Staw lub jezioro; brzegi, wyspy, półwyspy, zatoki.

Nad morzem.

Nad brzegiem morza. Połów ryb. Latarnia morska. Zwiedzenie okrętu w Gdyni.

Krajobraz naszej okolicy.

Nierówności terenu; góra lub wzgórza; rozróżnianie podnóża, zbocza, wierzchołków (zależnie od miejscowych warunków).

W górach.

Nad Morskim Okiem. Lawina śnieżna. Dzień z juhasami na halach. Powódź w górach. U źródeł Wisły Łodzią przez Pieniny. Spław drzewa na Czeremoszu.

Wśród bagien i lasów.

Łodzią po spokojnej rzece poleskiej (bobry). Zbiór siana na Polesiu. Żubry w puszczy Białowieskiej. Zima na Wileńszczyźnie — wilki.

W krainach pól uprawnych.

Wieś wielkopolska. Jarmark w Łowiczu. Dożynki w Spale.

Najbliższe miasto.

Droga do miasta; różnice pomiędzy wsią i miastem pod względem sposobów zabudowania, dróg, zajęć mieszkańców.

Z życia wielkich miast.

Na Wawelu. Pod Ostrą Bramą. Na kopcu Unii Lubelskiej we Lwowie. Przechadzka po Poznaniu. Ruch uliczny w Warszawie; na zamku Prezydenta Rzeczypospolitej.

Podróże po Polsce dawniej a dziś.

Sposoby podróżowania dawniejsze a dzisiejsze. Z flisakami do Gdańska, tratwy, galary, spichrze i młyny.

2. Wprowadzenie planu i mapy.

Ślad a plan, rysowanie planów małych przedmiotów. Podziałka, rysowanie planów klasy, mieszkania, podwórza lub boiska, ew. ogrodu szkolnego. Kompas. Szkic drogi ze szkoły do domu. Czytanie planu szkoły, planu wsi lub miasta.

Plan dróg, rzek i osad w powiecie i województwie.

Uzupełnienie wiadomości o urzędach państwowych i instytucjach społecznych własnej miejscowości.

3. Czytanie mapy politycznej Polski.

Przegląd większych rzek: Wisła z dopływami: Dunajcem, Sanem, Bugiem, Narwią, Pilicą; Odra z Wartą. W związku z siecią rzeczną umiejscowienie okolicy własnej oraz okolic poznanych w pierwszej części kursu. Przegląd ważniejszych miast: Kraków, Lublin, Warszawa, Gdynia, Gdańsk, Katowice, Częstochowa, Łódź, Poznań, Wilno, Pińsk, Lwów — z przypomnieniem wiadomości, zdobytych w pierwszej części kursu.

Przegląd linii granicznej Polski. Z jakimi sąsiadami Polska graniczy.

Obliczanie odległości według mapy. Notowanie poznanych rzek i miast oraz granic na mapie konturowej.

Od pierwszych dni lub środka kwietnia, zależnie od terminu świąt Wielkanocnych, do końca roku szkolnego:

NAUKA O PRZYRODZIE

Ssaki domowe, dokładniejsze opracowanie: konia, krowy, psa. Sposób ich życia i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Wymagania ich pod względem pożywienia i pomieszczenia. Małe tych ssaków i opieka rodzicielska. Korzyści, jakie te zwierzęta przynoszą człowiekowi.

Ptaki domowe: kura, kaczka lub gęś. Sposób życia tych ptaków i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Wysiadywanie jaj przez ptaki domowe i opieka rodzicielska. Korzyści, jakie człowiek czerpie z chowu ptaków domowych.

Wiosenne prace na roli. Gleba: wyróżnianie piasku, gliny i próchnicy; przepuszczalność piasku dla wody, nieprzepuszczalność gliny. Gleby urodzajne i nieurodzajne. Gleby piaszczyste i gliniaste. Zachowanie się wody deszczowej i pochodzącej z roztopów. Znaczenie wody w glebie dla roślin. Gruzełkowa budowa dobrze uprawionej gleby.

Na przykładzie wiśni, śliwy lub tarniny rozróżnianie w kwiecie: kielicha, korony, pręcików, słupka.

Bielinek kapustnik, jego przeobrażenia. Pszczoły, ich przeobrażenia i ustrój roju. Trzmiele: podobieństwo do pszczół, znaczenie dla zapylania roślin uprawnych. Owady w niechlujnych mieszkaniach i pasożyty zewnętrzne człowieka (bez opisu budowy); sposoby zapobiegania i tępienia.

Ślimak, np. winniczek. Szkody, wyrządzane przez ślimaka w warzywniku i na łąkach. Rola ropuch w tępieniu ślimaków.

b. Jeżeli klasa III w poprzednim roku szkolnym przechodziła kurs A:

Od początku roku szkolnego do pierwszych dni listopada:

NAUKA O PRZYRODZIE

Opracowanie jednego warzywa rocznego, np. pomidora, fasoli, grochu lub bobu.

Rośliny dwuletnie: kapusta — budowa główki jako podstawa do zrozumienia budowy pąka.

Korzenie marchwi, buraka w porównaniu z korzeniami poprzednio poznanych roślin.

Zapasy roślin dwuletnich, ich zużytkowanie przez roślinę i przez człowieka. Przegląd tych roślin w drugim roku ich życia.

Zbiór warzyw i przechowywanie ich w ciągu zimy. Wskazówki higieniczne, związane ze spożywaniem surowych warzyw. Handel warzywami w danej miejscowości.

Zaznajomienie z drzewami owocowymi, pospolitymi w okolicy. Tegoroczny urodzaj owoców; co na ten urodzaj wpłynęło (pogoda, szkodniki). Owoce „robaczywe"; prace w sadzie, związane z zabezpieczeniem drzew przed szkodnikami.

Przechowywanie owoców w ciągu zimy. Wskazówki higieniczne, związane ze spożywaniem surowych owoców. Znaczenie odżywcze owoców.

Jesienne prace na polach. Mechaniczna uprawa roli; narzędzia, używane w danej okolicy.

Perz: rozmnażanie się z kłącza, sposoby tępienia, Rozmnażanie ziemniaków za pomocą bulw. Len i jego zastosowania.

Zimowanie poznanych roślin: zabezpieczenie drzew przez korę, pąki na drzewach.

Od pierwszych dni listopada do pierwszych dni lub środka kwietnia, zależnie od terminu świąt Wielkanocnych:

GEOGRAFIA

1. Obrazy terenu, przyrody, życia i pracy ludzi w Polsce. Drogi.

Drogi we wsi; porównywanie różnych dróg: ścieżki, drogi polne, gościńce; kierunek głównej drogi we wsi. Odległość od wsi do sąsiednich miejscowości. Utrzymywanie dróg. Sposoby lokomocji, spotykane na drogach. Kolej żelazna.

Strumień lub rzeka.

Kierunek biegu; brzeg prawy i lewy, wysoki i niski; szybkość prądu, podmywanie brzegów; nanoszenie piasku i kamieni. Zużytkowanie spadku wody: młyn, tartak (zależnie od okoliczności).

Nad morzem.

Nad brzegiem morza. Zwiedzenie okrętu w Gdyni.

W górach.

W Zakopanem. U źródeł Wisły. Łodzią przez Pieniny. Spław drzewa na Czeremoszu.

Wśród bagien i lasów.

Łodzią po spokojnej rzece poleskiej (bobry). Zbiór siana na Polesiu. Żubry w puszczy Białowieskiej. Zima na Wileńszczyźnie — wilki.

W krainach pól uprawnych.

Wieś wielkopolska. Jarmark w Łowiczu. Dożynki w Spale.

Wśród górników.

W podziemiach Wieliczki. W kopalni węgla.

Z życia wielkich miast.

Na Wawelu. Przechadzka po Poznaniu. Na zamku Prezydenta Rzeczypospolitej w Warszawie. W łódzkiej fabryce tkanin.

Podróże po Polsce dawniej a dziś.

Sposoby podróżowania dawniejsze a dzisiejsze. Z flisakami do Gdańska, tratwy, galary, spichrze i młyny.

2. Wprowadzenie planu i mapy.

Ślad a plan, rysowanie planów małych przedmiotów. Podziałka, rysowanie planów klasy, mieszkania, podwórza lub boiska, ew. ogrodu szkolnego. Kompas. Szkic drogi ze szkoły do domu. Czytanie planu szkoły, planu wsi lub miasta.

Plan drogi, rzek i osad w powiecie i województwie.

Uzupełnienie wiadomości o urzędach państwowych i instytucjach społecznych własnej miejscowości.

3. Czytanie mapy politycznej Polski.

Przegląd większych rzek: Wisła z dopływami: Dunajcem, Sanem, Bugiem, Narwią, Pilicą; Odra z Wartą i Notecią; Niemem z Wilią; Dźwina; Prypeć, Dniestr. W związku z siecią rzeczną umiejscowienie okolicy własnej oraz okolic, poznanych w pierwszej części kursu. Przegląd ważniejszych miast: Kraków, Lublin, Warszawa, Gdynia, Gdańsk, Katowice, Częstochowa, Łódź, Poznań, Wilno, Pińsk, Lwów — z przypomnieniem wiadomości, zdobytych w pierwszej części kursu.

Przegląd linii granicznej Polski. Z jakimi sąsiadami Polska graniczy.

Obliczanie odległości według mapy. Notowanie poznanych rzek i miast oraz granic na mapie konturowej.

Od pierwszych dni lub środka kwietnia, zależnie od terminu świąt Wielkanocnych, do końca roku szkolnego:

NAUKA O PRZYRODZIE

Przylot ptaków, wicie gniazd. Jaskółka, bocian.

Zwierzęta, związane z pracą człowieka na roli i towarzyszące człowiekowi w polu: skowronek, wrona (kawka lub gawron, zależnie od występowania tych lub innych gatunków w okolicy), dżdżownica, kret; inne do wyboru, np. kuropatwa, zając, sowa, myszołów. Obyczaje i odżywianie się tych zwierząt oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej; znaczenie tych zwierząt dla gospodarki człowieka na roli.

Pierwsze chwasty zjawiające się na polach i w ogrodach: rozróżnianie ich, obserwacje kwitnienia i owocowania; szkodliwość chwastów.

Wiosenne prace na roli. Gleba: wyróżnianie piasku, gliny i próchnicy; przepuszczalność piasku dla wody, nieprzepuszczalność gliny. Gleby urodzajne i nieurodzajne. Gleby piaszczyste i gliniaste. Zachowanie się wody deszczowej i pochodzącej z roztopów. Znaczenie wody w glebie dla roślin. Gruzełkowa budowa dobrze uprawionej gleby.

Na przykładzie wiśni, śliwi lub tarniny rozróżnianie w kwiecie: kielicha, korony, pręcików, słupka.

Chrabąszcz: sposób życia, przeobrażenia. Mucha domowa: przenoszenie zarazków, konieczność zabezpieczenia pożywienia przed muchami. Owady w niechlujnych mieszkaniach i pasożyty zewnętrzne człowieka (bez opisu budowy); sposoby zapobiegania i tępienia.

Ślimak, np. winniczek. Szkody, wyrządzane przez ślimaka w warzywniku i na łąkach. Rola ropuch w tępieniu ślimaków.

W obu przypadkach *a i b:*

Hodowle, prowadzone w różnych okresach roku szkolnego, w związku z programem i w zależności od warunków.

Hodowla gąsienic owadów.

Kiełkowanie zboża.

Hodowla cebuli na wodzie i w ziemi.

Hodowla ziemniaków na wodzie i w ziemi.

W szkole bez ogrodu hodowla w skrzynkach: buraków, marchwi, kapusty w drugim roku ich życia.

WYNIKI NAUCZANIA

W zakresie geografii.

Praktyczne orientowanie się w najbliższym otoczeniu; znajomość głównych kierunków (Pn, Pd, W, Z); umiejętność nazywania i rozróżniania elementów krajobrazu najbliższej okolicy, jak góra, rzeka, staw itp.

Znajomość kilku charakterystycznych krajobrazów polskich; znajomość najważniejszych przejawów życia i pracy człowieka w poznanych okolicach; znajomość rozmieszczenia rzek i położenia miast, wymienionych w materiale nauczania.

Rozumienie planu i umiejętność rysowania łatwych planów: klasy, mieszkania, podwórza lub boiska; umiejętność posługiwania się kompasem; umiejętność wskazania na mapie politycznej Polski poznanych rzek i miast.

W zakresie nauki o przyrodzie.

W przypadku a.

Znajomość pewnej ilości najpospolitszych roślin uprawnych i kilku chwastów, z uwzględnieniem zapylania przez owady, powstawania owocu ze słupka, rozsiewania się poznanych owoców i rozmnażania się rośliny przez nasiona i kłącza.

Umiejętność rozróżniania i nazywania organów rośliny: korzeń, łodyga nadziemna, kłącze, bulwa, cebula, liść, kwiat, części kwiatu (kielich, korona, pręciki, słupek), owoc.

Znajomość sposobu życia i obyczajów oraz łączących się z tym szczegółów budowy zewnętrznej zwierząt domowych, wskazanych w materiale nauczania, oraz korzyści, jakie człowiek czerpie z ich chowu.

W przypadku b:

Znajomość pewnej ilości najpospolitszych roślin uprawnych i kilku chwastów, z uwzględnieniem zapylania przez owady, powstawania owocu ze słupka, rozsiewania się poznanych owoców i rozmnażania się rośliny przez nasiona i kłącza.

Umiejętność rozróżniania i nazywania organów rośliny: korzeń, łodyga nadziemna, kłącze, bulwa, cebula, liść, kwiat, części kwiatu (kielich, korona, pręciki, słupek), owoc.

Znajomość sposobu życia i obyczajów oraz łączących się z tym szczegółów budowy zewnętrznej kilku pospolitych zwierząt, związanych z pracą człowieka na roli.

ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ

4 godziny nauki głośnej tygodniowo lub 3 godziny nauki głośnej i 2 godziny nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według programu klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 112—114), ze zmianami następującymi:

a. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodziła w poprzednim roku kurs B, to należy uwzględnić (w dziale 1) obliczenia w tuzinach, mendlach i kopach. w zadaniach dotyczących czasu (w dziale 2) zwrócić większą uwagę na praktyczne obliczenia kalendarzowe, przy rozważaniu odcinków wprowadzić próby oceny długości „na oko"; za to można skrócić dział 4 materiału nauczania (pierwsze wiadomości o ułamkach) jako już przygotowany w poprzednim roku szkolnym.

b. Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodziła w poprzednim roku kurs A, to w zadaniach dotyczących czasu należy zwrócić większą uwagę na praktyczne obliczenia zegarowe; za to można wydatnie skrócić opracowanie tematów, wskazanych w dziale 3 materiału nauczania (elementarne pojęcia geometryczne) a przeważnie już przerobionych w poprzednim roku szkolnym.

W obu przypadkach przy opracowaniu działu 1 materiału nauczania należy zwrócić uwagę na zaprawianie do pamięciowego dodawania i odejmowania bez ograniczeń, wskazanych w programie klasy III szkoły stopnia pierwszego.

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w programie klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 114).

RYSUNEK

1 godzina tygodniowo nauki osobnej lub 2 godziny tygodniowo łącznie z klasą III.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według normalnego programu klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 116 i 117) w odmianie odpowiadającej rozporządzalnej liczbie godzin (bez uwzględnienia lub z uwzględnieniem tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w programie klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 117).

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE

1 godzina tygodniowo nauki osobnej lub 2 godziny tygodniowo łącznie z klasą III.

MATERIAŁ I WYNIKI NAUCZANIA

Według normalnego programu klasy IV szkoły stopnia drugiego (str. 121 i 122) w odmianie, odpowiadającej rozporządzalnej liczbie godzin.

ŚPIEW

Tygodniowo przeciętnie 1/2 godziny nauki osobnej, lub 1 godzina nauki osobnej, lub 1 godzina nauki łącznej z klasą III.

a. Przy półgodzinie tygodniowo nauki osobnej:

Według programu, zamieszczonego na str. 130—132 programu szkoły stopnia drugiego.

b. Przy 1 godzinie tygodniowo nauki osobnej:

Według tego samego programu ze zwiększeniem liczby pieśni, które należy przyswoić, co najmniej do 8, wprowadzeniem 1—2 łatwych kanonów dwugłosowych i poświęceniem większej ilości czasu na ćwiczenia rytmiczne i melodyjne oraz wprowadzenie pisma nutowego.

c. Przy 1 godzinie tygodniowo nauki łącznej z klasą III:

Według programu, zamieszczonego na str. 127—130 programu szkoły stopnia drugiego, z zastosowaniem części przemiennej, przypadającej na dany rok szkolny.

We wszystkich trzech przypadkach należy zwrócić uwagę na to, ażeby przy jakimkolwiek biegu nauki poprzedniej do wyników nauczania należało przyswojenie i hymnu *„Jeszcze Polska nie zginęła“*, i pieśni *„Pierwsza Brygada“*.

ĆWICZENIA CIELESNE

Tygodniowo przeciętnie 1/2 godziny nauki osobnej, lub 1 godzina nauki osobnej, lub 1 godzina nauki łącznej z klasą III.

Według programu wspólnego dla klas III i IV szkoły powszechnej stopnia drugiego (str. 133—137) w odmianie dostosowanej do rozporządzalnej liczby godzin (tj. bez uwzględnienia lub z uwzględnieniem tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

C. KLASA V w pierwszym roku istnienia.

RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

Tygodniowo 2 godziny albo 1 godzina nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej.

Obowiązuje normalny program klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 25—28) w odmianie odpowiadającej organizacji pracy (bez uwzględnienia lub z uwzględnieniem tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

JĘZYK POLSKI

Tygodniowo 5 godzin albo 4 godziny nauki głośnej i 3 godziny nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według programu klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 139 — 141) ze zmianą tekstów, dotyczących materiału ortograficznego i wiadomości gramatycznych, na następujące:

Materiał ortograficzny: a) użycie liter: *ó* obok *u*, *ż* powstałe z *g* i *h*, *rz* po spółgłoskach, *rz* obok *ż* i *sz*, *h* obok *ch;* litery *ą* i *ę* obok połączeń literowych *om, on, em, en* w wyrazach rodzimych i obcych (typy: *wąs — słonko, zamęt — atrament);* pisownia końcówek narzędnika i miejscownika liczby pojedyńczej oraz narzędnika liczby mnogiej w deklinacji zaimkowej i przymiotnikowej; pisownia niektórych cząstek wyrazów: *ski, dzki, cki, stwo, dztwo, ctwo* itp.; pisownia cząstki *szy;* łączne pisanie wyrazu *nie* i cząstki *by;* znaki przestankowe w zdaniu rozwiniętym i złożonym z uwzględnieniem najprostszych przypadków użycia dwukropka;

b) pisownia czasowników: *ą, ę, em, am, emy, imy;* pisownia często spotykanych wyrazów obcych (litery *i* i *j*), pisownia początkowych cząstek wyrazu *z* i *s*.

Nauka o zdaniu: ćwiczenia w rozpoznawaniu zdań oznajmujących, pytających, wykrzyknikowych i rozkazujących; ćwiczenia w podziale zdania na podmiot i orzeczenie; praktyczne rozpoznawanie i nazywanie podmiotu rozwiniętego i orzeczenia rozwiniętego; wyszukiwanie podmiotu zasadniczego i orzeczenia zasadniczego; określenia i ich rodzaje: przydawka, okolicznik, dopełnienie, bez rozróżniania poszczególnych gatunków i sposobów wyrażania; rozpoznawanie zdania pojedyńczego i złożonego.

Nauka o wyrazie: ćwiczenia w rozpoznawaniu części mowy, znanych z klas poprzednich (rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika i przysłówka); rozpoznawanie zaimka; zaznajomienie się z deklinacją: na tle zdania zestawianie przypadków tego samego rzeczownika, nazwy przypadków, rozpoznawanie tematu i końcówki, zestawienie przypadków przymiotników, zaimków, liczebników; wyróżnianie stopni przymiotnika i osób czasownika; ćwiczenia w rozpoznawaniu przypadków w tekście na podstawie odpowiednich pytań; odróżnianie wyrazów odmiennych i nieodmiennych.

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w programie klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 142).

HISTORIA

Tygodniowo 3 godziny lub 2 godziny nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według programu klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 146 — 148) w odmianie, odpowiadającej organizacji nauczania (z uwzględnieniem lub bez uwzględnienia tematów, oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w programie klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 148).

GEOGRAFIA

Tygodniowo przeciętnie 3½ godziny (3 godziny w pierwszym, 4 w drugim półroczu), lub 3 godziny, lub 2 godziny nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Część wstępna — wprowadzenie planu i mapy.

Ślad a plan, rysowanie planów małych przedmiotów. Podziałka, rysowanie planów klasy, podwórza lub boiska, ew. ogrodu szkolnego. Kompas. Szkic drogi ze szkoły do domu. Czytanie planu szkoły, planu wsi lub miasta. Plan dróg, rzek i osad w powiecie. Obliczanie odległości na planie. Ew. czytanie mapy województwa.

Następnie cały materiał nauczania w klasie V szkoły stopnia drugiego (str. 150 — 152) z tym samym zastrzeżeniem, że tematy oznaczone drukiem rozstrzelonym nie obowiązują przy 2 godzinach nauki głośnej i 1 godzinie nauki cichej.

WYNIKI NAUCZANIA

Znajomość granic, ukształtowania pionowego i sieci rzecznej Polski; podziału na województwa i miast wojewódzkich. Elementarna znajomość krain Polski: krajobrazu, bogactw naturalnych, głównych ośrodków gospodarczych i życia człowieka.

Znajomość ukształtowania poziomego, gór, nizin, sieci rzecznej, typowych krajobrazów i podziału politycznego Europy; znajomość wskazanych w programie właściwości państw sąsiadujących z Polską, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch, Grecji i krajów słowiańskich półwyspu Bałkańskiego.

Rozumienie planu i umiejętność rysowania łatwych planów: klasy, podwórza lub boiska; umiejętność posługiwania się kompasem. Umiejętność czytania szkolnej mapy politycznej i fizycznej.

NAUKA O PRZYRODZIE

Tygodniowo przeciętnie 3½ godziny (4 godziny w pierwszym, 3 w drugim półroczu), lub 3 godziny nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej, lub 3 godziny, lub 2 godziny nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej.

W materiale nauczania oznaczono drukiem rozstrzelonym tekst, nie obowiązujący przy 2 godzinach nauki głośnej i 1 godzinie nauki cichej (część tych tematów można w razie konieczności opuścić także przy 3 godzinach tygodniowo).

MATERIAŁ NAUCZANIA

Od początku roku szkolnego do pierwszych dni listopada:

NAUKA O PRZYRODZIE ŻYWEJ

1. Zaznajomienie z kilku roślinami przybrzeżnymi i wodnymi, np. trzciną, tatarakiem, grążelem, zabiściekiem, moczarką, rogatkiem: rozmnażanie rostowe za pomocą kłączy i pąków zimowych; rozsiewanie owoców lub nasion przez wodę i ptaki wodne, przystosowania do życia w wodzie, zimowanie pod lodem.

Ryba — na przykładzie ryby, hodowanej w akwarium: ruchy, pobieranie pożywienia, oddychanie oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Sposób życia i związane z nim szczegóły budowy zewnętrznej karpia i szczupaka.

2. Jesienne prace na polach. Mechaniczna uprawa roli; narzędzia używane w danej okolicy. Zmiany zachodzące w jesieni: temperatura, opady, długość dnia, zmiany w świecie roślinnym i zwierzęcym. Przechowywanie warzyw i owoców w ciągu zimy. Zimowanie drzew, krzewów i bylin.

3. Wilk, ryś, sarna, wiewiórka, bóbr, nietoperz: sposób życia, przystosowania do poruszania się w różnych środowiskach, sposób zdobywania i przyjmowania pożywienia oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Sen zimowy niektórych ssaków.

Sposób życia i obyczaje niedźwiedzia brunatnego, jelenia, łosia, żubra. Zwierzęta ginące.

Hodowle.

Hodowla roślin wodnych.

Hodowla owadów wodnych jako przygotowanie do kursu wiosennego.

Hodowla ryb w akwarium.

Od pierwszych dni listopada do pierwszych dni lub środka kwietnia zależnie od terminu świąt Wielkanocnych:

NAUKA O PRZYRODZIE MARTWEJ

— według normalnego programu klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 155 — 157) w odmianie, dostosowanej do planu godzin.

Do końca roku szkolnego:

NAUKA O PRZYRODZIE ŻYWEJ

1. Kilka ptaków krajowych, pozostających podczas zimy, np. sikorka, dzięcioł, przylatujących do nas na zimę, np. jemiołuszka, odlatujących, np. kukułka, czapla, krzyżówka: obyczaje tych ptaków i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Pokrycie ciała ptaków, przystosowania do lotu, budowa gniazd, opieka rodzicielska. Przeloty ptaków. Znaczenie ptaków w gospodarce przyrody i w gospodarce ludzkiej.

2. Budowa pąków. Kwitnienie drzew kotkowych; wiatropylność i owadopylność.

Byliny kwitnące wczesną wiosną, np. przylaszczka, sasanka, zawilec, fiołek; zapasy, krótki okres rozwoju tych roślin, kwitnienie, rozmnażanie przez nasiona i rozmnażanie rostowe.

3. Wiosenna praca na roli. Gleba: wyróżnianie piasku, gliny i próchnicy, przepuszczalność piasku dla wody, nieprzepuszczalność gliny. Gleby urodzajne i nieurodzajne. Gleby piaszczyste i gliniaste. Zachowanie się wody deszczowej i pochodzącej z roztopów. Znaczenie wody w glebie dla roślin. Gruzełkowa budowa dobrze uprawionej gleby.

4. Żaba: ruchy, oddychanie, sposób przyjmowania pokarmu i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej.

Przeobrażenia żab. Porównanie żab i ropuch.

Zaskroniec: obyczaje, ruchy w związku z ukształtowaniem ciała, paszcza, przyjmowanie pokarmu. Różnice między zaskrońcem i żmiją.

Rak: sposób życia, ruchy i sposób pobierania pożywienia w związku z budową zewnętrzną.

Komar, jego przeobrażenia, oraz przykład innego owada wodnego, wzgl. sposób życia kilku owadów wodnych (np. pływaka, ważki). Zatoczek i błotniarka: osobliwości budowy zewnętrznej w związku z ruchami i sposobem pobierania pożywienia. Ślimak, np. winniczek. Rola ropuch w tępieniu ślimaków lądowych.

Hodowle.

Hodowla żab.
Obserwacja rozwoju skrzeku żabiego.
Hodowla ściętych gałązek dla obserwowania rozwoju pąków.
Rozmnażanie roślin pokojowych z sadzonek.
Obserwacje nad ptakami.

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w normalnym programie klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 158 i 159).

ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ

Tygodniowo 4 lub 3 godziny nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej, lub 2 godziny nauki cichej i 2 godziny nauki głośnej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Jak w programie klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 161 — 163) z zamianą działu 1 na następujący:
1. Pozycyjny układ dziesiątkowy i metryczny układ jednostek miary.

Rozszerzenie pozycyjnego układu dziesiątkowego na dowolne liczby całkowite. Numeracja rzymska.

Działania na dowolnych liczbach całkowitych. Związki między liczbami w dodawaniu i odejmowaniu; w mnożeniu i dzieleniu. Dodawanie i odejmowanie wyrażeń dwumianowanych z zamiennikiem 1000 (metry — milimetry).

Pełny układ metrycznych jednostek miary długości od kilometra do milimetra — ze szczególnym uwzględnieniem jednostek używanych w praktyce (kilometr, metr, centymetr i milimetr).

Metryczny układ jednostek wagi: kilogram, dekagram, gram, kwintal (cetnar metryczny) i tona. Jednostki miary pojemności: litr, hektolitr.

Stosowanie nabytych umiejętności do zagadnień czerpanych z różnych dziedzin życia praktycznego, w szczególności zaś: notowanie wpływów i wydatków (w rubrykach); książeczka oszczędności, wkłady i wypłaty; opłaty pocztowe; tabelki statystyczne; rachunki za towar lub wykonaną pracę; spisy inwentarzowe (np. w sklepiku szkolnym); książka kasowa; rachuba czasu; zadania dotyczące prędkości, drogi i czasu.

Przy 4 godzinach tygodniowo zaleca się, o ile to będzie możliwe, uwzględnić przynajmniej część tematów, oznaczonych w dalszych działach programu drukiem rozstrzelonym a przeznaczonych zasadniczo dla szkoły o 4 nauczycielach.

WYNIKI NAUCZANIA

Według tekstu na str. 167 programu szkoły stopnia drugiego, z pominięciem wymagań oznaczonych drukiem rozstrzelonym.

RYSUNEK

1 godzina tygodniowo nauki osobnej lub 2 godziny łącznie z inną klasą (4. szkoły stopnia pierwszego, gdy jest zachowana, lub VI).

MATERIAŁ NAUCZANIA

Według programu klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 168 i 169) ze wskazanym tam dostosowaniem do liczby godzin i ze zwróceniem szczególnej uwagi na zaznajomienie uczniów z użyciem farb i pędzla, a także zakładaniem rysunku farbami — ze względu na uczniów. którzy przychodzą do klasy V bezpośrednio z klasy III szkoły stopnia pierwszego.

WYNIKI NAUCZANIA

Według tekstu na str. 169 programu szkoły stopnia drugiego, z pominięciem wymagań oznaczonych drukiem rostrzelonym.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE

2 godziny tygodniowo nauki osobnej lub 3 godziny tygodniowo nauki, odbywającej się całkowicie lub częściowo łącznie z inną klasą.

MATERIAŁ NAUCZANIA I WYNIKI NAUCZANIA

Według łatwiejszego wariantu programu klasy V szkoły stopnia drugiego (str. 177 — 180).

ŚPIEW

1 godzina tygodniowo nauki osobnej lub 2 godziny tygodniowo nauki łącznej z klasą VI.

a. Przy 1 godzinie tygodniowo obowiązuje odpowiedni wariant programu dla kompletu z klas V i VI szkoły stopnia drugiego (str. 187 — 190), z zastosowaniem części przemiennej przypadającej na dany rok szkolny.

b. Przy 2 godzinach tygodniowo — obowiązuje także odpowiedni wariant dla tego kompletu (str. 185 — 187, z uwagami na str. 189).

W obu przypadkach, ze względu na uczniów przychodzących bezpośrednio z klasy III szkoły stopnia pierwszego, należy na początku roku szkolnego przepracować wprowadzenie pisma nutowego na pięciolinii w zakresie gamy C major z włączeniem sposobu wyrażania wartości rytmicznych (ćwierćnuta, ósemka, półnuta i odpowiednie pauzy).

ĆWICZENIA CIELESNE

1 godzina tygodniowo nauki osobnej lub 1 godzina tygodniowo nauki łącznej w zespole chłopców wzgl. dziewcząt z klasy V i innej (4. szkoły stopnia pierwszego lub VI szkoły stopnia drugiego).

Według programu wspólnego dla klas V i VI szkoły stopnia drugiego (str. 190 — 195), w granicach możliwości bez pomijania tematów i wymagań, oznaczonych drukiem rozstrzelonym.

II. SZKOŁA STOPNIA TRZECIEGO, POWSTAJĄCA ZE SZKOŁY STOPNIA DRUGIEGO.

A. KLASY I—VI.

Programy normalne szkoły powszechnej stopnia trzeciego z zastrzeżeniami następującymi.

GEOGRAFIA I NAUKA O PRZYRODZIE W KLASIE IV

Ze względu na zachowanie mniejszej liczby godzin (4 zamiast 5) w pierwszym roku po przemianowaniu można stosować przejściowo w tym roku program nauki o przyrodzie w klasie IV szkoły stopnia drugiego przy 4 godzinach tygodniowo (str. 103 i 104, 107).

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE W KLASIE VI

— w pierwszym roku po przemianowaniu.

Można pomijać tematy trudniejsze, należy natomiast w razie potrzeby uwzględniać niektóre roboty i szczegóły techniczne z kursu klasy V szkoły stopnia trzeciego, zwłaszcza w zakresie szycia.

ŚPIEW W KLASACH III, IV i VI

a. W pierwszym roku po przemianowaniu można łączyć w komplet klasy III i IV, nie zaś IV i V; w komplecie tym należy opracowywać tę część przemienną odpowiedniego materiału nauczania (str. 71 — 73), która przypada we wszystkich szkołach stopnia trzeciego na dany rok szkolny.

b. W komplecie z klas VI i VII obowiązują wskazania następujące:

W pierwszym roku po przemianowaniu:

Program dla kompletu z klas V i VI szkoły stopnia drugiego przy 2 godzinach nauki (str. 269 i 270), z uwzględnieniem tej części przemiennej, która przypada na dany rok szkolny.

W drugim roku po przemianowaniu:

Program dla kompletu z klas VI i VII szkoły stopnia trzeciego (str. 196 — 199), z uwzględnieniem tej części przemiennej, która we wszystkich szkołach stopnia trzeciego przypada na dany rok szkolny, przy tym jednak w części przemiennej A należy uwzględnić dodatkowo skrócone opracowanie tonacji F major i łatwiejszych postępów chromatycznych, jeżeli te tematy nie były opracowane w roku poprzednim, w części zaś przemiennej B — tonacji G major i trójdźwięku minorowego w podobnym przypadku.

B. KLASA VII.

w pierwszym roku istnienia.

RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

Tygodniowo 1 godzina nauki cichej i 1 godzina nauki głośnej (lub 2 godziny nauki głośnej).

Obowiązuje ten sam program, który przypadłby na dany rok szkolny w dwuletniej klasie VI, gdyby szkoła nie została przemianowana. Jeżeli to jest kurs klasy VI szkoły stopnia trzeciego (co się może zdarzyć w r. szk. 1938/39), klasy VI i VII uczą się według tego programu razem, bez podziału czasu na naukę głośną i cichą.

PODRĘCZNIK

Od r. szk. 1939/40 — podręcznik dla klasy VI szkół stopnia drugiego, odpowiadający kursowi przypadającemu na dany rok szkolny.

JĘZYK POLSKI

Tygodniowo 3 godziny nauki głośnej i 3 godziny nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Kurs A lub B dwuletniej klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego, przypadający na dany rok szkolny (str. 197 — 200 lub 201 — 203). Ponadto:

W dziale *„Czytanie"* uwzględnić należy, o ile czas pozwoli, jeszcze utwory następujące:

a) przy przechodzeniu kursu A:

Mickiewicza fragment z *„Dziadów"* cz. II (od początku do sceny z Aniołkami włącznie), Słowackiego jeszcze jeden wyjątek z *Balladyny*, mianowicie początek sceny drugiej z aktu pierwszego: Skierka, Chochlik, Goplana; Reymonta *Z ziemi chełmskiej* (wyjątki);

b) przy przechodzeniu kursu B:

Mickiewicza fragment z *Dziadów* cz. II (od początku do sceny z Aniołkami włącznie); Konopnickiej kilka wybranych liryk.

Należy uwzględnić zaznajamianie się z rymem, rytmem i zwrotką.

W dziale *„Mówienie"* należy stosować także opowiadania dzieci na tle odpowiednio dobranych wycinków z pism i dzienników, rozwinąć bardziej streszczenia, z uwzględnieniem artykułów itp., opracowywać plany przemówień.

W materiale ortograficznym zwrócić należy dodatkowo uwagę na najważniejsze przypadki pisowni poszczególnych form deklinacji rzeczowników (np. końcówki *ą* i *om*, *ę* i *e*, *i*, *ii*, *ji*, i *ij*, *yj* itp.) oraz w ciągu całego kursu dbać o utrwalenie pisowni wyrazów, najczęściej używanych w życiu praktycznym.

W kursie A należy powtórzyć i uzupełnić, a w kursie B rozwinąć wiadomość o gwarach możliwie do zakresu, przewidzianego w programie klasy VII szkoły stopnia trzeciego (przystępne rozróżnianie mowy wykształconej i gwar ludowych; na tle urywków pisanych gwarą zwrócenie uwagi na główne różnice między gwarą a mową warstw wykształconych w zakresie wymowy, odmiany i słownika — bez wchodzenia w szczegóły i bez jakichkolwiek uogólnień).

MATERIAŁ NAUCZANIA

Utrwalenie sprawności w czytaniu głośnym i cichym; umiejętność samodzielnego czytania łatwych utworów ze zrozumieniem ich treści; umiejętność poprawnego wypowiadania się w mowie i piśmie; opracowanie ortografii w zakresie wyrazów, używanych najczęściej w życiu praktycznym; przyswojenie wskazanych w materiale nauczania w kursach A i B wiadomości o zdaniu i wyrazie; praktyczne rozróżnianie gwary i języka warstw wykształconych; elementarne wiadomości o najwybitniejszych przedstawicielach kulturalnego życia Polski w zakresie, wskazanym w materiale nauczania.

PODRĘCZNIKI

Czytanka, gramatyka i ćwiczenia ortograficzne dla klasy VI szkół stopnia drugiego — odpowiadające kursowi, przypadającemu na dany rok szkolny.

HISTORIA

2 godziny tygodniowo.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Kurs (A lub B) klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego, przypadający na dany rok szkolny (str. 210 i 211 lub 212 i 213 programu szkół powszechnych stopnia drugiego — z możnością opuszczania tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w klasie VI szkoły powszechnej stopnia drugiego (str. 213 i 214).

PODRĘCZNIK

Podręcznik dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający kursowi, który przypada na dany rok szkolny.

GEOGRAFIA

2 godziny tygodniowo.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Kurs (A lub B) klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego, przypadający na dany rok szkolny (str. 217 — 219 lub 219 — 221 programu szkół powszechnych stopnia drugiego — z możnością opuszczania tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym).

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w klasie VI szkoły powszechnej stopnia drugiego (str. 221).

PODRĘCZNIK

Podręcznik dla klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego, odpowiadający kursowi, który przypada na dany rok szkolny.

NAUKA O PRZYRODZIE

3 godziny tygodniowo nauki głośnej i 1 godzina nauki cichej.

Podział roku szkolnego na okresy, poświęcone nauce o przyrodzie żywej i nauce o przydzie martwej — jak w klasie VI szkoły stopnia drugiego, z tą samą różnicą zależnie od kursu.

MATERIAŁ NAUCZANIA

a. Jeżeli klasa VI przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs B:

W zakresie *nauki o przyrodzie żywej* obowiązuje materiał, należący do kursu A i podany na str. 225 i 226, 227 i 228 programu szkoły powszechnej stopnia drugiego, bez opuszczania tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym i z dodaniem w zakresie higieny i nauki o człowieku działu następującego:

„7. Oddziaływanie pasożytów zewnętrznych na ustrój ludzki i sposoby walki z nimi. Pasożyty wewnętrzne: trychiny, soliter. Krótkie wiadomości o ich przystosowaniach do życia pasożytniczego. Zarażanie się tymi pasożytami i sposoby zapobiegania.“

(W związku z tym dodatkiem w dziale 3 pomija się temat, stanowiący część wprowadzonego działu 7: „Pasożyty przewodu pokarmowego, trychiny, soliter“).

NAUKA O PRZYRODZIE MARTWEJ

(Materiał czerpany głównie z kursu A klasy VI szkoły stopnia drugiego).

1. *Skład powietrza.* Spalanie pod kloszem. Prażenie proszku żelaza przy wolnym dostępie powietrza. Główne składniki powietrza: tlen i azot. Palenie się węgla i siarki w powietrzu, w tlenie.

2. *Obieg węgla.* Dwutlenek węgla. Obieg węgla w przyrodzie: udział w tym obiegu człowieka i zwierząt; przyswajanie węgla przez rośliny zielone; zależność świata zwierzęcego od roślinnego.

3. *Skład chemiczny wody.* Otrzymywanie wodoru za pomocą ogrzewania wilgotnego proszku żelaza w rurze. Otrzymywanie wody przez spalanie wodoru. Tlen jako drugi składnik wody.

4. *Przetwory z węgla kamiennego.* Sucha destylacja węgla kamiennego; fabrykacja gazu świetlnego. Ciężar gazu świetlnego w stosunku do ciężaru powietrza, główne części składowe gazu świetlnego. Obchodzenie się z domową instalacją gazową i jej konserwacja. Koks. Smoła pogazowa.

5. *Ropa naftowa.* Jej główne przetwory: benzyna, nafta, smary, parafina; środki ostrożności przy obchodzeniu się z benzyną i naftą; środki ratownicze w chwili przypadkowego zapalenia się benzyny, nafty i innych łatwopalnych materiałów.

6. *Sól kuchenna.* Sól kopalniana; warzonka.

7. *Przetwory ze zbóż, ziemniaków, buraków.* Mąka, chleb, krochmal, cukier, spirytus. Napoje alkoholowe i bezalkoholowe.

8. *Przetwory z mleka. Jaja. Tłuszcze. Owoce.* Części składowe mleka; przetwory z mleka. Mleko i chleb w odżywianiu. Części składowe jaja, działanie na białko: ogrzewania, spirytusu, względnie kwasu octowego. Tłuszcze zwierzęce i roślinne i ich zastosowanie. Przetwory owocowe.

9. *O obronie przeciwgazowej.* Powtórzenie wiadomości o obronie czynnej i biernej z przeszłorocznego kursu B. Praktyczne wskazówki: użycie maski, zachowanie się w schronie.

10. *Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości o zjawiskach elektrycznych z przeszłorocznego kursu B.* Sposoby otrzymania prądu indukowanego. Model prądnicy; model motoru. Instalacja oświetleniowa w mieszkaniu. Telefon. Iskra z maszyny elektrostatycznej; działanie iskry. Środki ostrożności przy obchodzeniu się z prądem; środki ratownicze w wypadku porażenia prądem.

11. *Najważniejsze przyrządy optyczne.* Załamanie światła. Soczewka. Lupa. Okulary: daleko i krótkowzroczność. O barwach tęczy, rozszczepienie światła białego.

12. *Mierzenie czasu.* Wahadło; zasady budowy zegara ciężarowego i sprężynowego.

b. Jeżeli klasa VI przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs A:

W zakresie *nauki o przyrodzie żywej* obowiązuje materiał, należący do kursu B i podany na str. 228, 229 i 231 programu szkół powszechnych stopnia drugiego, bez opuszczania tematów oznaczonych drukiem rozstrzelonym i z zamianą działu 4 kursu jesiennego (str. 228) na ujęcie bardziej szczegółowe:

„4. Elementarne wiadomości o bakteriach. Zjawiska z życia codziennego, wywołane przez bakterie: kwaszenie kapusty, ogórków, mleka. Sposoby zabezpieczania produktów spożywczych od psucia się. Działalność bakteryj w ściółce leśnej, kompoście, oborniku próchnicy. Bakterie chorobotwórcze. Ich działalność w ustroju ludzkim na przykładzie gruźlicy. Zakażenie przyranne. Wskazówki praktyczne z zakresu zapobiegania najważniejszym chorobom zakaźnym. Główne sposoby roznoszenia chorób zakaźnych: pieniądz, woda, mleko itp.“

NAUKA O PRZYRODZIE MARTWEJ

(Materiał czerpany głównie z kursu B klasy VI szkoły stopnia drugiego).

1. *Wapień, granit, glina.* Wapień pospolity; wapno palone, gaszone, zastosowanie wapna w budownictwie, rolnictwie i zabiegach sanitarnych; cement, beton.

Główniejsze składniki granitu; zastosowanie granitu; produkty jego wietrzenia.

Glina. Zachowanie się surowej gliny wobec wody; plastyczność gliny. Wypalanie gliny; cegła, jej porowatość, zachowanie się cegły wobec wody; zabezpieczenie murów od nasiąkania wodą; dreny; gliniane naczynia kuchenne niepolewane i polewane, kafle.

2. *Żelazo.* Rudy żelaza; otrzymanie żelaza z rudy przy pomocy węgla; wielki piec. Gatunki żelaza: surowiec, stal. Zastosowanie tych gatunków żelaza do wyrobu przedmiotów codziennego użytku. Znaczenie stali w przemyśle wojennym. Konserwacja przedmiotów żelaznych.

3. *Kompas.* Magnes w kształcie „igły“. Oddziaływanie igły kompasu na opiłki i przedmioty żelazne. Wzajemne oddziaływanie dwóch igieł. Stały kierunek igły w kompasie: biegun północny i południowy. Inne kształty magnesów.

4. *Prąd galwaniczny.* Elektromagnes. Praktyczne poznanie budowy dzwonka elektrycznego ze szczególnym uwzględnieniem elektromagnesu. Ogniwo Leclanché'go. Obwód prądu.

Latarka elektryczna; praktyczne zaznajomienie się z jej budową. żarówką jako sygnalizator prądu. Wprowadzenie do obwodu prądu przewodników o różnych długościach, grubościach i z różnych materiałów; posługiwanie się stosem zamiast pojedyńczego ogniwa.

5. *Prąd indukowany i jego zastosowania.* Sposoby otrzymania prądu indukowanego. Model prądnicy; model motoru. Instalacja oświetleniowa w mieszkaniu. Telefon, Radioodbiornik kryształkowy: obchodzenie się, konserwacja.

6. *Zjawiska elektryczne w atmosferze.* Błyskawica. Iskra z maszyny elektrycznej; działanie iskry. Gromnik. Środki ostrożności przy obchodzeniu się z prądem; środki ratownicze w wypadku porażenia prądem.

7. *Powtórzenie i uzupełnienie wiadomości* o *przetworach węgla kamiennego z przeszłorocznego kursu A.* Sucha destylacja węgla kamiennego; fabrykacja gazu świetlnego. Ciężar gazu świetlnego w stosunku do ciężaru powietrza, główne części składowe gazu świetlnego. Obchodzenie się z domową instalacją gazową i jej konserwacja. Koks. Smoła pogazowa.

8. *O obronie przeciwgazowej.* Praktyczne wskazówki: użycie maski, zachowanie się w schronie. Znaczenie silnego lotnictwa dla obrony przeciwgazowej; obrona czynna i bierna.

9. *Pływanie ciał.* Prawo Archimedesa dla wody i powietrza. Areometr; balon. Zasady czynnego pływania, samolot.

10. *O pracy, tarciu i środku ciężkości.* Przykłady prac, wykonywanych przez ludzi i zwierzęta, wodę i wiatr, z określaniem wykonywanej czynności i zwracaniem uwagi na to, że dla wykonania pracy są konieczne: siła i przesunięcie. Przykłady narzędzi, przyrządów i prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy, ze stopniowym wyodrębnieniem dźwigni i równi pochyłej. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy.

Przykłady tarcia w działaniu poznanych narzędzi, przyrządów i maszyn. Przykłady celowego wzmacniania i osłabiania tarcia.

11. *Silniki.* Środek ciężkości; trzy stany równowagi. Główne zasady budowy i działania wiatraka, maszyny parowej, turbiny wodnej. Przegląd przykładów zastosowań silników.

12. *Mierzenie czasu.* Wahadło; zasady budowy zegara ciężarowego i sprężynowego.

WYNIKI NAUCZANIA

W zakresie nauki o przyrodzie żywej.

Znajomość najpospolitszych drzew krajowych i aklimatyzowanych, kilku roślin zarodnikowych podszycia leśnego, kilku roślin stanowisk suchych, z uwzględnieniem parowania roślin, przystosowań do stanowisk suchych, wpływu światła na życie i kształtowanie się roślin i przyswajanie przez nie węgla.

Elementarne wiadomości o kiełkowaniu roślin, czynnościach korzenia, właściwościach gleby jako środowiska, w których żyją korzenie.

Znajomość pewnej liczby owadów leśnych szkodliwych i użytecznych oraz ich znaczenia w gospodarce leśnej.

Zrozumienie potrzeby ochrony przyrody.

Znajomość higieny osobistej oraz środków doraźnej pomocy na podstawie elementarnych wiadomości o budowie i czynnościach organizmu ludzkiego.

Przyswojenie elementarnych wiadomości o bakteriach. Zdobycie najważniejszych wiadomości o chorobach zakaźnych a zwłaszcza gruźlicy i o najpospolitszych pasożytach; uświadomienie o zgubnych wpływach alkoholizmu.

W zakresie nauki o przyrodzie martwej.

W przypadku *a:*

Zrozumienie znaczenia tlenu przy spalaniu, znajomość chemicznego składu wody, znajomość rodzimych kopalin, wskazanych w programie, oraz sposobów ich użytkowania; znajomość wskazanych w materiale nauczania głównych produktów użytkowych suchej destylacji węgla kamiennego i destylacji ropy naftowej. Zapoznanie się z pierwszymi środkami obrony przed napadem gazowym.

Orientacja w zasadniczej kolejności prac i produktów przy otrzymywaniu przetworów rolnych. Znajomość budowy i działania dzwonka elektrycznego, latarki elektrycznej, sprawność w obchodzeniu się z nimi; orientacja w głównych sposobach wytwarzania prądu indukowanego; umiejętność należytego obchodzenia się z odbiorczą instalacją oświetleniową (żarówka, wyłącznik, przełącznik); zrozumienie zjawiska piorunu. Znajomość prostych przyrządów optycznych.

Pojęcie o pracy, tarciu, o trzech zasadniczych stanach równowagi; rozumienie działania dźwigni i kołowrotu; orientacja w głównych zasadach budowy i działania omówionych silników.

W przypadku *b:*

Zrozumienie znaczenia tlenu przy spalaniu, znajomość chemicznego składu wody; znajomość rodzimych kopalin, wskazanych w programie, oraz sposobów ich użytkowania. Zapoznanie się z pierwszymi środkami obrony przed napadem gazowym. Zrozumienie zasad pływania ciał.

Orientacja w otrzymywaniu przetworów rolnych, wskazanych w materiale nauczania. Znajomość budowy i działania dzwonka elektrycznego, latarki elektrycznej, sprawność w obchodzeniu się z nimi; orientacja w głównych sposobach wytwarzania prądu indukowanego; umiejętność należytego obchodzenia się z odbiorczą instalacją oświetleniową (żarówka, wyłącznik, przełącznik); zrozumienie zjawiska piorunu. Znajomość prostych przyrządów optycznych.

Pojęcie o pracy, tarciu, o trzech zasadniczych stanach równowagi; rozumienie działania dźwigni i kołowrotu; orientacja w głównych zasadach budowy i działania omówionych silników.

PODRĘCZNIKI

Podręczniki, odpowiadające temu kursowi klasy VI szkoły powszechnej stopnia drugiego, który stanowi główną część programu na dany rok szkolny, z ew. wykorzystaniem przez nauczyciela do tematów dodatkowych podręcznika dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego (w braku podręcznika do nauki o przyrodzie żywej — tymczasowo podręczniki dla klasy VI i klasy VII szkoły stopnia trzeciego).

ARYTMETYKA I GEOMETRIA

Tygodniowo 2 godziny nauki głośnej i 2 godziny nauki cichej.

MATERIAŁ NAUCZANIA

a. Jeżeli klasa VI przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs B:

ARYTMETYKA

1. *Utrwalenie sprawności w rachunku na liczbach całkowitych i ułamkowych. Stosunek i diagram.*

Powtórzenie i utrwalenie znajomości działań na liczbach całkowitych i ułamkowych, ze szczególnym uwzględnieniem przybliżeń dziesiętnych, — na zadaniach, czerpanych z życia praktycznego oraz dostępnych dla uczniów dziedzin nauki i techniki.

Stosunek dwóch lub kilku wielkości jednorodnych Podział wielkości na części w danym stosunku.

Porównawcze przedstawianie kilku wielkości za pomocą diagramów prostokątnych; przedstawianie podziału wielkości na części na diagramie prostokątnym. Wykresy zmian wielkości, np. temperatury (powyżej zera i poniżej zera), cen rynkowych itp.

2. *Znakowanie literowe.*

Wprowadzenie znakowania literowego przy budowie wzorów na wyrażenie związku między wielkościami; użycie nawiasów i kreski ułamkowej. Wyznaczanie liczbowej wartości wyrażeń literowych.

3. *Wielkości wprost i odwrotnie proporcjonalne.*

Przykłady wielkości wprost proporcjonalnych; wyznaczanie współczynnika proporcjonalności; rozwiązywanie zagadnień na wielkości wprost proporcjonalne.

Przykłady wielkości odwrotnie proporcjonalnych; wyznaczenie stałego iloczynu odpowiadających sobie wartości; rozwiązywanie zagadnień na wielkości odwrotnie proporcjonalne.

4. *Powtórzenie i rozszerzenie obliczeń procentowych.*

Wyznaczanie procentu danej wielkości; wyznaczanie wielkości na podstawie danego jej procentu; wyznaczanie stosunku procentowego jednej wielkości do drugiej. Wyznaczanie stosunku procentowego części składowych do całości; przedstawianie składu procentowego na diagramie prostokątnym.

Stosowanie obliczeń procentowych do zagadnień praktycznych; rabat i skonto w rachunkach za towary. Procenty w prostych zestawieniach statystycznych. Promil.

Obliczanie oprocentowania pieniędzy w czasie. Obliczanie kapitału, czasu oprocentowania i stopy procentowej.

GEOMETRIA

Kurs A klasy VI szkoły stopnia drugiego (str. 237 i 238).

b. Jeżeli klasa VI przechodziła w poprzednim roku szkolnym kurs A:

ARYTMETYKA

1. *Utrwalenie sprawności w rachunku na liczbach całkowitych i ułamkowych.*

Powtórzenie i utrwalenie znajomości działań na liczbach całkowitych i ułamkowych — na zadaniach czerpanych z różnych dziedzin.

Rozwinięcie dziesiętne ułamka zwykłego. Przybliżenie dziesiętne jako wynik zaokrąglenia i jako wynik pomiaru; praktyczne reguły dodawania i odejmowania przybliżeń dziesiętnych oraz zaokrąglania iloczynu i ilorazu przybliżeń. Zadania z uwzględnieniem ciężaru właściwego ciał. Przeliczanie walut obcych (z uwzględnieniem potrzeb środowiska); Zadania praktyczne z innych dziedzin.

2. *Stosunek i diagram.*

Stosunek dwóch lub kilku wielkości jednorodnych. Podział wielkości na części w danym stosunku.

Porównawcze przedstawienie kilku wielkości za pomocą diagramów prostokątnych; przedstawianie podziału wielkości na części na diagramie prostokątnym. Wykresy zmian wielkości, np. temperatury (powyżej zera i poniżej zera), cen rynkowych itp.

3. *Znakowanie literowe.*

Wprowadzenie znakowania literowego przy budowie wzorów na wyrażenie związku między wielkościami;

użycie nawiasów i kreski ułamkowej. Wyznaczanie liczbowej wartości wyrażeń literowych.

4. *Powtórzenie i rozszerzenie obliczeń procentowych.*

Wyznaczanie procentu danej wielkości; wyznaczanie wielkości na podstawie danego jej procentu; wyznaczanie stosunku procentowego jednej wielkości do drugiej. Wyznaczanie stosunku procentowego części składowych do całości; przedstawianie składu procentowego na diagramie prostokątnym.

Obliczanie oprocentowania pieniędzy w czasie. Obliczanie kapitału, czasu oprocentowania i stopy procentowej.

Wiadomości o zobowiązaniach dłużnych i o wekslach. Wiadomości o Pocztowej Kasie Oszczędności (P. K. O.): wpłaty czekowe, książeczki oszczędności.

Przykłady stosowaian procentów w zagadnieniach statystycznych i ekonomicznych (np. w obliczaniu niektórych podatków bezpośrednich oraz ubezpieczeń). Procenty w zadaniach z dziedziny handlu.

GEOMETRIA

Kurs B klasy VI szkoły stopnia drugiego (str. 240) z dodaniem w ostatnim ustępie działu 1 tematu „Ćwiczenia w czytaniu planów gruntowych".

WYNIKI NAUCZANIA
w obu przypadkach.

Umiejętność wykonywania działań na ułamkach zwykłych;

rozumienie pozycyjnego układu numeracji w zastosowaniu do liczb dziesiętnych i umiejętność wykonywania działań na liczbach dziesiętnych wraz z umiejętnością praktycznego stosowania przybliżeń dziesiętnych;

znajomość metrycznego układu jednostek miary wraz z umiejętnością wykonywania działań na wyrażeniach mianowanych;

rozumienie pojęcia stosunku wielkości jednorodnych i umiejętność stosowania tego pojęcia; umiejętność obliczania części wielkości przy podziale w danym stosunku;

umiejętność czytania i konstruowania diagramów prostokątnych i wykresów jako swoistej odmiany przedstawienia matematycznego;

rozumienie elementarnych wyrażeń literowych i umiejętność wyznączania ich wartości liczbowej;

umiejętność wyznaczania procentu danej wielkości. wyznaczania wielkości na podstawie danego jej procentu, wyznaczania stosunku procentowego jednej wielkości do drugiej oraz obliczania odsetek przy oprocentowaniu pieniędzy w czasie — łącznie z zastosowaniami praktycznymi procentów;

umiejętność rozpoznawania poznanych figur płaskich i utworów przestrzennych;

umiejętność obliczania pola wielokąta oraz długości okręgu i pola koła;

umiejętność obliczania pola powierzchni oraz objętości graniastosłupów prostych i walców obrotowych;

umiejętność stosowania nabytych wiadomości do zagadnień praktycznych, wymagających wykonania kilku czynności rachunkowych.

PODRĘCZNIKI I KSIĄŻKA POMOCNICZA

Podręcznik, odpowiadający temu kursowi klasy VI szkoły stopnia drugiego, który stanowi główną podstawę nauki w danym roku. Podręcznik dla klasy VII szkoły stopnia trzeciego może być oprócz tego stosowany jako książka pomocnicza dla nauczyciela i uczniów.

RYSUNEK
2 godziny tygodniowo.

Do wyboru zależnie od istotnego przygotowania i uzdolnień uczniów:

a) kurs A lub B klasy VI szkoły stopnia drugiego, przypadający na dany rok szkolny (str. 245 i 246 lub 246 i 247); odpowiednie wyniki nauczania (str. 247);

lub:

b) materiał nauczania w klasie VII szkoły stopnia trzeciego (str. 228 i 229); odpowiednie wyniki nauczania (str. 229) — z dodaniem słów: „umiejętność wykonania krótkiego napisu".

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE
3 godziny tygodniowo.

Według programu, obowiązującego w klasie VI szkoły stopnia drugiego przy 3 godzinach nauki osobnej (str. 254 — 259 programu szkół powszechnych stopnia drugiego).

ŚPIEW
2 godziny tygodniowo łącznie z klasą VI.

Materiał nauczania w komplecie z klas VI i VII — według programu dla kompletu z klas V i VI szkoły stopnia drugiego przy 2 godzinach nauki (str. 269 i 270), z uwzględnieniem tej części przemiennej, która przypada na dany rok szkolny. Dla klasy VII — odpowiednie wyniki nauczania w klasie VI (str. 271 programu szkół powszechnych stopnia drugiego).

ĆWICZENIA CIELESNE
2 godziny tygodniowo.

MATERIAŁ ĆWICZEBNY

Według programu wspólnego dla klas V, VI i VII szkół stopnia trzeciego (str. 241 — 244 programu szkół powszechnych stopnia trzeciego).

WYNIKI NAUCZANIA

Jak w dwuletniej klasie VI szkoły stopnia drugiego (str. 277 programu szkół powszechnych stopnia drugiego).

C. *W następnych latach nauka w klasie VII odbywa się według normalnego programu tej klasy w szkole powszechnej stopnia trzeciego z zastrzeżeniem następującym:*

ŚPIEW W KOMPLECIE Z KLAS VI I VII
w drugim roku po przemianowaniu.

Obowiązuje program dla kompletu z klas VI i VII szkoły stopnia trzeciego (str. 239 i 240), z uwzględnieniem tej części przemiennej, która we wszystkich szkołach stopnia trzeciego przypada na dany rok szkolny, przy tym jednak w części przemiennej A należy uwzględnić dodatkowo skrócone opracowanie tonacji F major i łatwiejszych postępów chromatycznych, jeżeli te tematy nie były opracowane w roku poprzednim, w części zaś przemiennej B — tonacji G major i trójdźwięku minorowego w podobnym przypadku.

275.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

OKÓLNIK Nr 50

z dnia 29 września 1938 r. (II Pr-3035/38)

w sprawie douczania się uczniów szkoły powszechnej w celu przejścia do szkoły powszechnej wyższego stopnia lub do gimnazjum.

A. W związku z okólnikiem Nr 71 z dnia 19 lipca 1937 r. (II P-4285/37) w sprawie ułatwiawiania uczniom szkół powszechnych, przede wszystkim stopnia I i II, przechodzenia i uczęszczania do szkół wyższego stopnia lub innego typu (Dz. Urz. Ministerstwa W. R. i O. P. z roku 1937, Nr 9, poz. 310), podaję w załączniku wskazania, dotyczące programów nauki, uzupełniającej przygotowanie do innej szkoły, w przypadkach następujących:

1. Przejście po jednym roku nauki z wynikiem pomyślnym w klasie III szkoły powszechnej stopnia I do klasy IV szkoły powszechnej stopnia II lub III.

2. Przejście po drugim roku nauki z wynikiem pomyślnym w klasie IV szkoły powszechnej stopnia I do klasy VI szkoły powszechnej stopnia II lub III.

3. Przejście po jednym roku nauki z wynikiem pomyślnym w klasie VI szkoły powszechnej stopnia II do klasy VII szkoły powszechnej stopnia III.

4. Przejście po jednym roku nauki z wynikiem pomyślnym w klasie VI szkoły powszechnej stopnia II do klasy I gimnazjum ogólno-kształcącego.

5. Przejście po ukończeniu szkoły powszechnej stopnia I do klasy I gimnazjum ogólnokształcącego.

B. Wskazania, podane w załączniku, opierają się na zasadach następujących.

1. Przy przechodzeniu do szkół powszechnych wyższego stopnia (przypadki 1, 2 i 3 w dziale A):

Uczniowie powinni zasadniczo opracować tematy brakujące w porównaniu z normalnym przygotowaniem do klasy, do której chcą wstąpić, z pewnymi jednak opuszczeniami i ułatwieniami. Szczegóły pominięte bądź będą uwzględnione w dalszej nauce, choćby w innym ujęciu, bądź też są już zrównoważone innym materiałem nauczania. Przy ułatwionym w ten sposób przygotowaniu uczeń powinien w każdym razie osiągnąć rzetelne opanowanie zasobu wiadomości istotnie podstawowych i odpowiedni poziom podstawowych sprawności.

2. Przy przechodzeniu do klasy I gimnazjum ogólnokształcącego (przypadki 4 i 5 w dziale A):

Praca przygotowawcza winna być skupiona przede wszystkim na dwu przedmiotach: *języku polskim i arytmetyce,* w celu wyrównania wszystkich braków i osiągnięcia możliwie takiego samego poziomu wiedzy i sprawności, jak po przygotowaniu w 6 klasach szkoły powszechnej stopnia trzeciego. W zakresie innych przedmiotów egzaminu obowiązuje program szkoły, z której uczeń wychodzi, z uwzględnieniem tylko pewnych dodatków, wskazanych w załączniku, przy tym rzeczą istotną jest *dobre opanowanie* ograniczonego w ten sposób materiału.

W szczególności zaznaczam, że przy egzaminie do gimnazjum będzie stosowana do wszystkich kandydatów *jednakowa miara* w zakresie:

sprawności w czytaniu głośnym i cichym, umiejętności *poprawnego wypowiadania* się w mowie i piśmie, opanowania *ortografii;*

biegłości w działaniach arytmetycznych na *liczbach całkowitych,* umiejętności (ale jeszcze nie w stopniu biegłości) wykonywania działań na *ułamkach* zwykłych i dziesiętnych oraz umiejętności stosowania zdobytej wiedzy w dostępnych zagadnieniach praktycznych;

umiejętności praktycznego posługiwania się *mapą* i globusem.

C. 1. Kandydatów do szkół powszechnych stopnia drugiego i trzeciego w przypadkach 1, 2 i 3 z działu A egzaminuje się tylko z przedmiotów wymagających douczania się według odpowiedniego działu załącznika; egzamin opiera się na programie klasy, z której uczeń przychodzi, oraz na materiale uwzględnionym w tym dziale załącznika. W tym celu nauczyciele egzaminujący są obowiązani do znajomości programów niższego, względnie niższych stopni.

2. Osobny okólnik Nr 51 z dnia 29 września 1938 r. (Nr II Pr-3036/38) ustala do wiadomości nauczycieli gimnazjów ogólnokształcących wymagania, jakie należy stawiać kandydatom, przybywającym ze szkoły stopnia drugiego oraz ze świadectwem ukończenia szkoły stopnia pierwszego, w zakresie historii, geografii i nauki o przyrodzie.

D. Różne formy *organizacji douczania się* zostały wskazane ogólnie w dziale III okólnika Nr 71 z r. 1937. Zwracam jeszcze szczególną uwagę na możliwości następujące:

1. Grupa uczniów (wyjątkowo jeden uczeń), nabywszy lub wypożyczywszy potrzebne podręczniki, ma z nauczycielem szkoły lub inną osobą dodatkowe lekcje, przeznaczone na wypełnienie braków. Jest to stosunkowo nietrudne ze względu na niewielką ilość materiału, a najbardziej celowe, w przypadku 1 (klasa III — wczesny wiek dzieci).

2. Grupa uczniów (wyjątkowo jeden uczeń), nabywszy lub wypożyczywszy dodatkowe podręczniki, otrzymuje od nauczyciela (nauczycieli) dokładne wskazanie rozdziałów do opracowania

i ćwiczeń do przerobienia w ciągu miesiąca lub paru tygodni. Pracę tę uczniowie wykonywają w zasadzie w szkole, po lekcjach ogólnych, przy tym jednak, nie można tu żądać od nauczyciela stałej opieki. Każdy przydział materiału i zadań jest sprawdzany po upływie określonego jak wyżej czasu, co może wymagać zależnie od liczby uczniów 1 — 2 godzin w tym okresie na każdy przedmiot.

Ten sposób douczania się jest zwłaszcza możliwy i korzystny w przypadku 4 (klasa VI — dzieci 12 — 13 letnie).

3. Połączenie sposobów 1 i 2 lub szczególnej opieki nauczyciela, ale bez lekcyj dodatkowych, nad indywidualną pracą niektórych uczniów — z kursem specjalnym, złożonym z codziennych lekcyj a zorganizowanym bezpośrednio przed egzaminem. Sposób taki nasuwa się w przypadku 5.

Rzeczą bardzo ważną jest szczególna opieka nauczyciela tej szkoły, *do której* uczeń przechodzi; nauczyciel powinien jak najżyczliwiej ułatwić mu dostosowanie się do nowego środowiska i w razie potrzeby udzielać rad i pomocy w wyrównywaniu braków, które by mu jeszcze przeszkadzały w dalszej nauce.

Minister Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego
W. Świętosławski

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.
Nr O.P. I. 41/3. Katowice, dnia 2 listopada 1938 r.

Inspektoratom Szkolnym
i Kierownictwom szkół powszechnych
w województwie śląskim

do wiadomości i stosowania.

Okólnik Min. Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Nr 71 z dnia 19 VII. 1937 r. (II P. 4285/37) ogłoszony został w Gazecie Urzędowej Wojew. Śląskiego — Dział Administracji Szkolnej Nr 9 z dnia 30. IX. 1937 r. poz. 248.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr M. Gajer,**
p. o. Kierownika Oddziału I. Ogólnego
Referendarz.

Załącznik do okólnika Nr 50 z dnia 29 września 1938 r. (II Pr-3035/38).

WSKAZANIA DOTYCZĄCE PROGRAMÓW DOUCZANIA SIĘ W CELU PRZEJŚCIA DO SZKOŁY POWSZECHNEJ WYŻSZEGO STOPNIA LUB DO GIMNAZJUM *)

I. PRZEJŚCIE PO JEDNYM ROKU NAUKI W KLASIE III SZKOŁY STOPNIA PIERWSZEGO DO KLASY IV SZKOŁY STOPNIA DRUGIEGO LUB TRZECIEGO.

A. KSIĄŻKI DODATKOWE.

Z zakresu geografii i nauki o przyrodzie — podręcznik dla klasy III szkoły stopnia pierwszego, odpowiadający drugiemu kursowi (podręcznik B, gdy klasa przechodzi kurs A; podręcznik A, gdy klasa przechodzi kurs B).

Jeżeli klasa przechodzi kurs B — podręcznik A do nauki języka polskiego w kasie III szkoły stopnia pierwszego, oraz ew. podręcznik A do nauki religii rzymskokatolickiej w tej samej klasie.

B. TREŚĆ NAUKI.

1. RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

a) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs A, nie potrzeba uzupełnień i kandydat, który opracował ten kurs (i wchodzi do szkoły stopnia drugiego lub trzeciego z początkiem roku następnego), nie jest egzaminowany.

b) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs B, a klasa IV szkoły, do której uczeń ma zdawać, uczy się osobno (nie w komplecie), uczeń winien opracować z podręcznika A do nauki religii w tej klasie, a przed jego ukazaniem się w druku — z podręcznika dla klasy III szkół stopnia drugngo i trzeciego, tematy następujące:

Sakrament Pokuty na tle przypowieści ewangelicznych. O grzechu i pięciu warunkach Sakramentu Pokuty.

Nauka o Przenajświętszym Sakramencie na tle opowiadań z Ewangelii św. Ustanowienie Najświętszego Sakramentu. Nawiedzenie Najświętszego Sakramentu. O Mszy św. jako ofierze Nowego Zakonu, o Komunii św. i jej skutkach.

Jeżeli jednak klasa IV szkoły, do której uczeń zdaje, uczy się razem z klasą III, nie należy przeprowadzać egzaminu, gdyż wskazane tematy znajdą się w kursie A programu dla tego kompletu.

2. JĘZYK POLSKI

a) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs A, nie potrzeba uzupełnień, i kandydat, który opracował ten kurs, nie jest egzaminowany.

b) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs B, uczeń winien poznać **podania polskie.**

---

*) Działy I, IV i V załącznika zostały wyróżnione większym drukiem ze względu na większe znaczenie praktyczne.

3. GEOGRAFIA I NAUKA O PRZYRODZIE

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A, uczeń winien opracować z podręcznika B tematy następujące:

Drog we wsi; porównywanie różnych dróg ścieżki, drogi poine, gościńce. Kierunek głównej drogi we wsi. Odległość od wsi do sąsiednich miejscowości, znaczenie napisów na słupach przydrożnych. Utrzymywanie dróg. Sposoby podróżowania dawniejsze i dzisiejsze. Kolej żelazna. Praca ludzi, rzemieślnicy we wsi.

Strumień lub rzeka. Kierunek biegu; brzeg prawy i lewy, wysoki i niski; szybkość prądu, podmywanie brzegów; nanoszenie piasku i kamieni. Zużytkowanie spadku wody: młyn, tartak (zależnie od okoliczności). Kąpiele; dodatnie strony kąpieli, niebezpieczeństwa.

Jaskółka, bocian. Sposób życia tych ptaków i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Wicie gniazd i opieka nad potomstwem.

Mucha domowa; przenoszenie zarazków, konieczność zabezpieczenia pożywienia przed muchami.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B, uczeń winien opracować z podręcznika A tematy następujące:

Rozpoznawanie kilku roślin ozdobnych, rosnących w pobliżu szkoły. Rozróżnianie kilku drzew najbliższej okolicy. Z jakiego materiału są pobudowane chaty we wsi; zabezpieczenie od pożaru. Czystość i porządek w chacie. Znaczenie okien jako źródła światła i powietrza, otwieranie okien.

Przeznaczenie i rozmieszczenie budynków w zagrodzie. Utrzymywanie czystości w zagrodzie, utrzymywanie studni w czystości.

Sołtys, posterunek policji (jeżeli jest we wsi). Najbliższe miasto, różnice między wsią a miastem pod względem sposobów zabudowania, dróg, zajęć mieszkańców. Wzajemna zależność mieszkańców wsi i miasta.

Nierówności terenu, wzgórze (zależnie od miejscowych warunków). Rozróżniane podnóża, zboczy łagodnych i stromych, wierzchołka.

Staw lub jezioro; brzgi, wyspy, półwyspy, zatoki.

Ssaki domowe; dokładniejsze opracowanie: konia, krowy, psa. Sposób ich życia i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Wymagania ich pod względem pożywienia i pomieszczenia. Małe tych ssaków; opieka rodzicielska. Pożytek, jaki te zwierzęta przynoszą człowiekowi.

Ptaki domowe: kura, kaczka lub gęś. Sposób ich życia i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Wysiadywanie jaj przez ptaki domowe i opieka rodzicielska. Znaczenie chowu ptaków domowych ze względu na ich pożytek.

4. ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ

a) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs A, uczeń winien dodatkowo poznać obliczenia zegarowe.

b) Jeżeli klasa III szkoły stopnia pierwszego przechodzi kurs B, uczeń winien dodatkowo poznać obliczenia w tuzinach, mendiach i kopach oraz obliczenia kalendarzowe, przerobić trochę ćwiczeń w ocenie odległości na oko.

W obu przypadkach materiał .dodatkowy może być wzięty z zadań dla drugiego rocznika, poza tym można również zużytkować odpowiednie działy drugiej części podręcznika.

C. UWAGA OGÓLNA.

Na przygotowanie mogą się składać dodatkowe godziny lekcyjne łącznie z osobistą pracą ucznia o charakterze zwykłych zadań domowych. Godziny lekcyjne najlepiej rozłożyć w taki sposób, aby zachować pewien związek tematów z równoczesną nauką szkolną.

II. PRZEJŚCIE PO DWU LATACH NAUKI W KLASIE IV SZKOŁY STOPNIA PIERWSZEGO DO KLASY VI SZKOŁY STOPNIA DRUGIEGO LUB TRZECIEGO

A. KSIĄŻKI DODATKOWE

Podręcznik do nauki religii rzymskokatolickiej dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

Podręcznik do ćwiczeń gramatycznych i ew. podręcznik do ćwiczeń ortograficznych dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

Podręcznik do nauki historii dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

Podręcznik do nauki geografii dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

Podręcznik do nauki o przyrodzie dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

Podręcznik do nauki arytmetyki z geometrią dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego.

B. TREŚĆ NAUKI

1. RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA

Uczeń winien uzupełnić swe wiadomości do zakresu przytoczonego poniżej minimalnego programu klasy V szkoły stopnia drugiego (z uwzględnieniem także powtórzenia i utrwalenia rzeczy znanych).

OBJAWIENIE BOŻE W STARYM ZAKONIE ORAZ W NOWYM ZAKONIE AŻ DO NAUKI PANA JEZUSA O KRÓLESTWIE BOŻYM

A. O Objawieniu Bożym: Pismo św. i Tradycja.

Opowiadania oparte o tekst Pisma św.:

O Bogu Stworzycielu świata, aniołów, człowieka; o duszy ludzkiej, o Opatrzności Boskiej; o grzechu pierworodnym i jego skutkach, obietnicy zesłania Zbawiciela: o oczekiwaniu Zbawiciela; o ofierze Kaina i Abla, ocaleniu Noego z potopu, powołaniu Abrahama, o Jakubie i jego synach, o Józefie Egipskim; o Mojżeszu, nadaniu przykazań i ofiarach w Starym Zakonie; o Dawidzie królu i proroku, o Salomonie;

o prorokach i przepowiedniach mesjańskich; o ostatnich czasach przed Chrystusem.

Opowiadania oparte o tekst Ewangelii św.:

O św. Janie Chrzcicielu (Łuk. I, 5—25; 57—80); o Zwiastowaniu Najświętszej Pannie Marii i Nawiedzeniu św. Elżbiety (Łuk. I, 26—56), o Narodzeniu Pana Jezusa i pokłonie pasterzy (Łuk. II, 1—21), ofiarowaniu w kościele (Łuk. II, 22—39), o pokłonie królów (Mat. II, 1—12), ucieczce do Egiptu (Mat. II, 13—23), znalezieniu Pana Jezusa w kościele (Łuk. II, 40—52); o chrzcie Pana Jezusa (Mat. III, 13—17), poście i kuszeniu na pustyni (Mat. IV, 1—11), o powołaniu pierwszych uczniów (Jan I, 35—51); o Panu Jezusie, nauczającym w bóżnicy w Nazarecie (Łuk IV, 16—30); o cudach stwierdzających Jego Boskie posłannictwo (np. o rozmnożeniu chleba i chodzeniu po morzu — Mat. XIV, 13—36).

B. W związku z opowiadaniami biblijnymi w ciągu całego roku przypomnienie, rozszerzenie i pogłębienie prawd wiary w zakresie artykułów I—III Składu Apostolskiego.

Okolicznościowe rozwijanie i utrwalanie zasad moralnych na przykładach zaczerpniętych z opowieści wskazanych pod A.

W związku z biegiem roku kościelnego krótkie omawianie najważniejszych uroczystości i obrzędów, zwłaszcza tych, które łączą się z opracowywanymi opowiadaniami biblijnymi.

2. JĘZYK POLSKI

Tematy do opracowania dodatkowego **z materiału ortograficznego:**

a) gdy należy uzupełnić kursy A i B: pisownia końcówek narzędnika i miejscownika liczby pojedynczej i narzędnika liczby mnogiej w deklinacji zaimkowej i przymiotnikowej: **ym, ymi, im, imi;** znaki przestankowe w zdaniu złożonym, pisanie początkowych cząstek wyrazu z i s;

b) w przypadku BC: łączne i rozdzielne pisanie wyrazu **nie** i cząstki **by,** znaki przestankowe w zdaniu złożonym; pisownia czasowników: **ą, ę, am, emy, imy;**

c) w przypadku CA: pisownia niektórych cząstek wyrazów: **ski, dzki, cki, stwo, dztwo, ctwo;** znaki przestankowe w zdaniu złożonym; pisownia często spotykanych wyrazów obcych (litery **i i j).**

Uzupełnienie i uporządkowanie wiadomości gramatycznych.

Uczeń winien przepracować szczegółowo w ostatnim roku z gramatyki dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego:
rodzaje określeń,
deklinację,
ponadto utrwalić według tego podręcznika inne podane w nim określenia i rozróżnienia

3. HISTORIA.

Uczeń winien opanować przytoczony poniżej program minimalny klasy V szkoły stopnia drugiego według odpowiedniego podręcznika, co mu sprawi najwięcej pracy, gdy przechodzi kursy B i C. Najlepiej zrobi to w końcu drugiego roku lub na kursie wakacyjnym, przy tym ze względu na chronologię i powiązanie nie powinien opuszczać obrazów znanych, ale je przeczytać i jeszcze raz utrwalić. Należy korzystać z pytań w podręczniku, ułatwiających powtórzenie.

Materiał nauczania obejmuje zatem, co następuje:

Budowa Państwa Polskiego.

Z życia dawnych Słowian: życie pierwotne i pierwotny krajobraz Polski.

Chrzest Polski. Męczeństwo św. Wojciecha. Zjazd gnieźnieński. Życie w grodzie i na podgrodziu. Życie na wsi, wolni i niewolni w służbie księcia i grodu. W obronie niezależności: obraz walk z Niemcami. Wjazd do Kijowa, odzyskanie Grodów Czerwieńskich. Koronacja Chrobrego.

Młodość Bolesława Krzywoustego, pasowanie na rycerza. Walka Krzywoustego o Pomorze, zdobycie Nakła. Obrona Głogowa, zwycięstwo pod Wrocławiem. Testament Krzywoustego.

Upadek jedności Państwa Polskiego.

Sprowadzenie Krzyżaków do Polski. Napad Tatarów: obrona Sandomierza, bitwa pod Lignicą, zniszczenie grodów ruskich. Wieś osadnicza i jej zakładanie. Założenie miasta Krakowa, plan średniowiecznego miasta.

Gospodarka klasztorów, życie klasztorne, dawne książki.

Odrodzenie i wzmocnienie Państwa Polskiego.

Koronacja Władysława Łokietka. Bitwa pod Płowcami, Florian Szary. Giedymin, początki Wilna.

Odzyskanie Rusi Czerwonej, Kazimierz Wielki budowniczym Lwowa. Gospodarka Kazimierza Wielkiego: śpichlerze, sukiennice, drogi handlowe. Kazimierz Wielki królem chłopków. Opieka króla nad Żydami. Życie mieszczan, uczta u Wierzynka. Budowa kościoła Mariackiego i inne znakomitsze budowle tego czasu.

Rozwój potęgi Państwa Polskiego.

Królowa Jadwiga i Władysław Jagiełło, chrzest Litwy. Zwycięstwo pod Grunwaldem, Zawisza Czarny, Zjazd w Horodle.

Wyprawa i śmierć Władysława Warneńczyka. Kazimierz Jagiellończyk i odzyskanie Pomorza: przyjęcie posłów pruskich przez króla w Krakowie, zwycięstwo pod Puckiem, pokój toruński. Gdańsk za Kazimierza Jagiellończyka. Gospodarka szlachty w folwarkach, handel zbożem. Sejmik szlachecki, „nic o nas bez nas". Życie w mieście średniowiecznym: mieszczanie, cechy, kupcy, handel.

Uniwersytet Krakowski i życie żaków. Pierwsze druki polskie. Wit Stwosz.

Złoty wiek w Polsce.

Dwór Zygmunta Starego i Bony. Wawel, dzwon Zygmunta. Hołd pruski. Bitwa pod Obertynem. Zapobiegliwość gospodarcza królowej Bony. Krzemieniec. Kniaziowie Ostrogscy w służbie państwa.

Obrazki z obrad sejmików i sejmów. Pozyskanie Inflant. Początki polskiej floty. Unia Lubelska. Testament Zygmunta Augusta.

Państwo Polskie w walce o utrzymanie potęgi.

Obraz elekcji na Woli: Stefan Batory, król „niemalowany"; obrazek z wojny moskiewskiej; piechota wybraniecka. Jan Zamojski, mąż stanu, opiekun nauki i sztuki. Wieś polska, pańszczyzna, chata wiejska.

Warszawa stolicą. Zwycięstwo pod Kircholmem. Zwycięstwo pod Kłuszynem, sztandary polskie na Kremlu. Żółkiewski jako wzór obywatela, jego śmierć pod Cecorą. Obóz polski pod Chocimem, Chodkiewicz, Piotr Konaszewicz Sahajdaczny. Obraz wojska i floty za Władysława IV.

Bitwa pod Beresteczkiem. Potop szwedzki: obrona Częstochowy, Stefan Czarniecki, śluby Jana Kazimierza. Ugoda z Kozakami w Hadziaczu. Lwów w w. XVII.

Król Jan Sobieski: jego młodość, zwycięstwo pod Chocimem, odsiecz Wiednia, Wilanów. Obrazki z życia magnatów i szlachty w XVII w., dwory i dworki. Osłabienie mieszczan.

4. GEOGRAFIA.

Uczeń winien opracować **geografię Europy** według zamieszczonego poniżej programu i przy pomocy podręcznika dla klasy V szkół powszechnych stopnia drugiego i trzeciego (z uwzględnieniem także powtórzenia i utrwalenia rzeczy znanych, które muszą być włączone do nowego układu).

Część ogólna.

Rozczłonkowanie poziome. Przegląd najważniejszych gór, wyżyn i nizin. Główne rzeki.

Część szczegółowa.

Niemcy. Granica z Polską. Przegląd Krain. Wielki przemysł w Niemczech. Berlin. Polacy w Niemczech.

Czechosłowacja. W kotlinie Czeskiej. Na południowych stokach Karpat. Jak Czesi wyzyskują swoje bogactwa naturalne. Praga. Polacy na pograniczu Polski.

Rumunia. Rozmaitość krajobrazów.

Związek Socjalistycznych Republik Rad. W krainie tundry, w lasach północnych. Czarnoziem Ukrainy. Klimat lądowy. Gospodarka rolnicza i wielkie przedsięwzięcia przemysłowe, Moskwa, Kijów. Polacy w Rosji.

Sąsiedzi z nad Bałtyku: Łotwa i Litwa. Stosunki gospodarcze z Polską.

Krótkie wzmianki o Estonii, krajach skandynawskich, Holandii i Belgii.

Wielka Brytania Klimat morski. Światowa potęga przemysłowa i handlowa. Londyn — wielki port, największe miasto Europy.

Francja. Krainy naturalne. Kraj rolniczo-przemysłowy. Paryż — światowy ośrodek kultury. Stosunki z Polską.

Krótkie wzmianki o Szwajcarii i Węgrzech.

Półwysep Bałkański. Grecja — kraj zabytków starożytnej kultury. Jugosławia i Bułgaria: charakterystyczne właściwości krajobrazu, stosunki z Polską. Krótka wzmianka o Turcji.

Półwysep Apeniński. Klimat śródziemnomorski. Włochy. Rzym — stolica, miasto zabytków. Watykan.

Krótkie wzmianki o państwach półwyspu Pirenejskiego.

Zestawienie państw europejskich.

W ciągu całej nauki należy stosować pomiary długości rzek, linii kolejowych itp., zaznaczanie na mapkach konturowych różnych elementów geograficznych, n. p. granic większych miast itp.

5. NAUKA O PRZYRODZIE.

Uczeń winien opracować według podręcznika dla klasy V szkół drugiego i trzeciego stopnia ważniejsze tematy brakujące lub niedostatecznie rozwinięte. Będą to mianowicie:

a) Gdy należy uzupełnić kursy A i B:

Z nauki o przyrodzie martwej.

Produkty spalania drewna, węgla kamiennego: węgiel drzewny (koks), popiół, gazy spalinowe (głównie: dwutlenek węgla i „czad"). Charakterystyczne oddziaływanie dwutlenku węgla na wodę wapienną. Wpływ oddychania, palenie się lampy naftowej lub świecy na czystość powietrza. Budowa i działanie lampy naftowej.

Zmiany objętości wody, powietrza i metalu przy zmianach temperatury; przykład: osadzanie obręczy żelaznej na koło wozu. Zachowanie się słupa rtęci w termoskopie, wstawionym w topniejący lód (punkt 0°), w parę wrzącej wody (punkt 100°). Termometr pokojowy w klasie i termometr lekarski.

Rozpuszczanie w wodzie soli kuchennej, cukru. Woda mineralna. Woda zaskórna i źródlana. Sposoby oczyszczania wody. Urządzenia dające dobrą wodę do picia (np. studnia cembrowana, wiercona).

Ciśnienie powietrza i jego rozprężliwość. Zastosowania ciśnienia powietrza: lewar prosty, pompa ssąca.

Światło słoneczne, smuga światła, smuga cienia. O cieniu. Zwierciadło;odbicie światła; obrazy w zwierciadle.

b) W przypadku BC:

Z nauki o przyrodzie żywej.

Zaznajomienie z rybą na przykładzie ryby dostępnej dla obserwacji: ruchy, pobieranie pożywienia, oddychanie oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Zaznajomienie z karpiem i szczupakiem lub innymi rybami o znaczeniu handlowym, zależnie od warunków miejscowych.

Rośliny i drobne zwierzęta wodne, stanowiące podstawę życia ryb w wodzie.

Zaznajomienie z kilkoma ssakami krajowymi, jak np.: sarna, dzik, wilk, lis, wiewiórka, nietoperz. Sposoby poruszania się tych zwierząt w różnych środowiskach, sposoby zdobywania i przyjmowania pożywienia oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Ochrona ssaków ginących.

Żaba: jej ruchy, oddychanie, sposób przyjmowania pokarmu i związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej; przeobrażenia.

Zaskroniec i żmija.

Z nauki o przyrodzie martwej.

Znaczenie uwłosienia ssaków jako zabezpieczenia od zimna. Ubranie człowieka. Powietrze jako zły przewodnik ciepła.

Produkty spalania drewna, węgla kamiennego: węgiel drzewny (koks), popiół, gazy spalinowe (głównie: dwutlenek węgla i „czad"). Charakterystyczne oddziaływanie dwutlenku węgla na wodę wapienną.

Zmiany objętości wody, powietrza i metalu przy zmianach temperatury; przykład: osadzanie obręczy żelaznej na koło wozu. Zamarzanie wody: zmiana objętości przy zamarzaniu wody.

Rozpuszczanie w wodzie soli kuchennej, cukru. Woda mineralna. Woda zaskórna i źródlana. Sposoby oczyszczania wody. Urządzenia, dające dobrą wodę do picia (np. studnia cembrowana, wiercona).

Ciśnienie powietrza i jego rozprężliwość. Zastosowania ciśnienia powietrza: lewar prosty, pompa ssąca.

c) W przypadku C A:

Z nauki o przyrodzie żywej.

Kilka ptaków, wybranych spośród pozostających u nas na zimę i odlatujących od nas, np. dzięcioł, sikora, kukułka. Obyczaje tych ptaków oraz związane z tym szczegóły budowy zewnętrznej. Przyloty ptaków, gnieżdżenie się ptaków.

Budowa pąków. Byliny kwitnące wczesną wiosną, np. przylaszczka, sasanka, zawilec, fiołek; zapasy, krótki okres rozwoju tych roślin, kwitnienie, rozmnażanie przez nasiona i rozmnażanie rostowe.

Z nauki o przyrodzie martwej.

Gleba i podglebie, warstwy przepuszczalne i nieprzepuszczalne. Piasek, glina, próchnica. Gleby urodzajne i nieurodzajne; gleby piaszczyste i gliniaste.

Ogrzewanie mieszkań, materiały opałowe. Racjonalne palenie w piecu i trzonie kuchennym przy regulowaniu dopływu powietrza.

Produkty spalania drewna, węgla kamiennego: węgiel drzewny (koks), popiół, gazy spalinowe (głównie dwutlenek węgla i „czad"). Charakterystyczne oddziaływanie dwutlenku węgla na wodę wapienną. Powietrze czyste a zanieczyszczone; wpływ oddechania, palenia się lampy naftowej lub świecy na czystość powietrza.

Zmiany objętości wody, powietrza i metalu przy zmianach temperatury; przykład: osadzanie obręczy żelaznej na koło wozu. Zachowanie się słupa rtęci w termoskopie, wstawionym w topniejący lód (punkt 0^0), w parę wrzącej wody (punkt 100^0). Termometr pokojowy w klasie i termometr lekarski.

Para wodna; parowanie i jego znaczenie w życiu praktycznym: suszenie bielizny, siana, zboża; opady atmosferyczne.

Rozpuszczanie w wodzie soli kuchennej, cukru. Woda mineralna. Woda zaskórna i źródlana. Sposoby oczyszczania wody. Urządzenia, dające dobrą wodę do picia (np. studnia cembrowana, wiercona).

Ciśnienie powietrza i jego rozprężliwość. Zastosowania ciśnienia powietrza: lewar prosty, pompa ssąca.

6. ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ.

Uczeń powinien opracować jako rzecz nową lub powtórzyć i uzupełnić według odpowiednich rozdziałów podręcznika dla klasy V szkół stopnia drugiego i trzeciego, z zastosowaniem licznych ćwiczeń, tematy następujące:

Wielokrotność i podzielnik, cechy podzielności, rozkład liczby na czynniki pierwsze.

Ułamek całości; oznaczenie ułamka. Obliczanie ułamka danej wielkości; obliczanie wielkości na podstawie danego jej ułamka.

Porównywanie ułamków o jednakowych mianownikach. Dodawanie i odejmowanie ułamków o jednakowych mianownikach.

Ułamki właściwe i niewłaściwe. Wyłączanie całości z ułamka niewłaściwego; zamiana liczby mieszanej na ułamek niewłaściwy.

Ułamki równe; upraszczanie ułamka, ułamek nieskracalny. Sprowadzanie ułamków do wspólnego mianownika, porównywanie ułamków o niejednakowych mianownikach. Dodawanie i odejmowanie dowolnych ułamków.

Kąty płaskie, mierzenie kątów; wyznaczanie punktów na planie metodą rzutowania na oś. Opis prostopadłościanu; specjalne przypadki prostopadłościanu: prostopadłościan kwadratowy, sześcian. Obliczanie objętości prostopadłościanu w centymetrach sześciennych.

7. RYSUNEK.

Uczeń winien się wprawiać w rysowaniu odręcznym na papierze i na tablicy kwadratu i prostokąta oraz w dzieleniu na dwie i cztery części odcinków prostej, kwadratu, prostokąta, choćby ogół klasy nie robił tych ćwiczeń — oraz przyłożyć szczególniej starań do rysunku z natury.

III. PRZEJŚCIE PO JEDNYM ROKU NAUKI W KLASIE VI SZKOŁY STOPNIA DRUGIEGO DO KLASY VII SZKOŁY STOPNIA TRZECIEGO

A. KSIĄŻKI DODATKOWE.

Podręcznik do nauki religii rzymskokatolickiej dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi (podręcznik B, gdy klasa przechodzi kurs A; podręcznik A, gdy klasa przechodzi kurs B). Przed ukazaniem się tych podręczników — podręcznik dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego.

Podręczniki do ćwiczeń gramatycznych i ortograficznych dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadające drugiemu kursowi.

Podręcznik do nauki historii dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego.

Podręcznik do nauki geografii dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi.

Podręcznik do nauki o przyrodzie dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi (lub podręcznik dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego).

Podręcznik do nauki arytmetyki z geometrią dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi.

B. TREŚĆ NAUKI.

1. RELIGIA RZYMSKOKATOLICKA.

W roku szkolnym 1938/39:

a) Jeżeli klasa VI szkoły stopnia drugiego, przechodzi dawny program oddziału VI szkoły stopnia trzeciego — nie ma braków do wypełnienia i uczeń nie zdaje egzaminu.

b) Jeżeli klasa VI szkoły stopnia drugiego, przechodzi dawny program oddziału VII, uczeń winien przejść kurs klasy VI szkoły stopnia trzeciego według podręcznika dla tej klasy, z opuszczeniem tematów nie obowiązujących w szkole o 5 nauczycielach *).

W latach następnych:

a) Jeżeli klasa VI szkoły stopnia drugiego przechodzi kurs A, uczeń winien z podręcznika B dla tej klasy opracować tematy następujące:

Opowiadania oparte o tekst Pisma św.:

O ukazaniu się Pana Jezusa Marii Magdalenie, uczniom i Apostołom (Łuk. XXIV, 13—35, Jan XX, 11—29);o założeniu kościoła (Mat. XVI, 13—20; Jan XXI, 15—17; Mat. XXVIII, 16—20); o Wniebowstąpieniu (Łuk. XXIV, 50—51); o Zesłaniu Ducha Świętego (Dzieje Apost. II, 1—13); nauka o rzeczach ostatecznych i ciała zmartwychwstaniu, tudzież o sądzie ostatecznym (Mat. XXV, 31—46).

W związku z powyższymi opowiadaniami biblijnymi rozszerzenie i pogłębienie prawd wiary w zakresie artykułów VI—XII Składu Apostolskiego.

Pierwsza działalność Apostołów, pierwsze lata Kościoła. Obecna organizacja Kościoła. Obwiązki wynikające z przykazań Kościelnych.

b) Jeżeli klasa VI szkoły stopnia drugiego przechodzi kurs B, uczeń winien z podręcznika A dla tej klasy opracować tematy następujące:

Nauka Pana Jezusa o królestwie Bożym (Mat. V—VII; Łuk. XIII, 18—21); w związku z nią przy zastosowaniu obrazków z życia Świętych, szczególniej polskich, zasady moralności chrześcijańskiej:

w zakresie przykazań Boskich I—III,

stosunek dziecka do rodziców, rodzeństwa i bliźnich (miłość i uszanowanie, życzliwość i usłużność), uczucia społeczne (koleżeństwo, solidarność, wspomaganie się w dobrym), uczucia obywatelskie (ofiarność, prawość, podporządkowanie się prawu) (IV przykazanie Boże);

troska i dbałość o życie bliźniego (V przykazanie Boże); cnota czystości (VI i IX przykazanie Boże, ze szczególnym zwróceniem uwagi na wzajemny stosunek młodzieży, rozmowy, żarty, rozrywki, czytelnictwo);

dalsze obowiązki chrześcijanina wobec siebie i bliźnich: obowiązek poszanowania swojej i cudzej własności, uczciwości i sprawiedliwości: zwracania pożyczonych rzeczy; oszczędności; poszanowania dobra publicznego; prawdomówności i życia w prawdzie; życzliwego sądu o bliźnich; zwalczania obmowy, plotek itd. (przykazanie Boże VII, VIII i X).

Opowiadania, oparte o tekst Pisma św.:

O Ostatniej Wieczerzy (Jan XIII, 1—35); o Męce i Śmierci Pana Jezusa (Mat. XXVI — XXVII, 60); o Zmartwychwstaniu (Mat. XXVII, 61 — 66 i XXVIII, 1—15).

Łącznie z powyższymi opowiadaniami biblijnymi — rozszerzenie i pogłębienie prawd wiary w zakresie artykułów IV i V Składu Apostolskiego.

2. JĘZYK POLSKI

Uzupełnienie wiadomości z zakresu ortografii i gramatyki, wskazane poniżej w dziale IV. B. 1.

3. HISTORIA

Uczeń powinien od początku roku szkolnego uzupełniać materiał historyczny według podręcznika dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego. Douczanie się obejmie tematy następujące:

a) Przy opracowywaniu przez klasę kursu A:

W szkole Konarskiego. W korpusie kadetów, katechizm rycerski. Rejtan i pierwszy rozbiór.

Komisja Edukacji Narodowej. Warszawa za Stanisława Augusta, Łazienki, dwór króla, obiady czwartkowe. Niemcewicz. Zakładanie fabryk. Obrazek z Pawłowa Brzostowskiego.

Przysięga Kościuszki, Bartosz Głowacki, Maciejowice.

Legiony polskie we Włoszech. Wyprawa na Moskwę. Śmierć ks. Józefa.

Założenie Liceum Krzemienieckiego.

Zmiany w gospodarowaniu na zachodzie, wprowadzenie maszyny tkackiej i kolei żelaznej. Nowe fabryki w Polsce. Żyrardów. Zasługi Staszica.

Noc listopadowa, obrona Woli, Sowiński.

Traugutt.

Odkrycie nafty, Łukasiewicz. „Czarne diamenty“ na Śląsku i w Zagłębiu, Łódź. Emigranci w Brazylii. Polacy w fabrykach Stanów Zjednoczonych. Tajna oświata.

Przygotowania wojskowe do walki o niepodległość. Wymarsz kadrówki dnia 6 sierpnia 1914 r. Naczelnik Państwa i Wódz Naczelny Józef Piłsudski.

Zniszczenie Polski przez wojnę i jej odbudowa, port w Gdyni.

b) Przy opracowywaniu przez klasę kursu B:

Sejm niemy.

Kościuszko i Pułaski w Stanach Zjednoczonych.

Obrazy z działalności sejmu czteroletniego, uchwała o powiększeniu wojska i zasileniu skarbu. Konstytucja 3 maja.

Kościuszko, Dubienka, drugi rozbiór. Zwycięstwo racławickie, ogłoszenie uniwersału połanieckiego. Powstanie Warszawy, Kiliński.

Napoleon Bonaparte. Henryk Dąbrowski i utworzenie Księstwa Warszawskiego. Bitwa pod Raszynem, ks. Józef Poniatowski.

---

*) Według wydawnictwa z r. 1938: Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Uzupełnienie programu religii rzymskokatolickiej w publicznych szkołach powszechnych stopnia trzeciego z polskim językiem nauczania.

Wojsko i skarb w Królestwie Polskim. Powstanie listopadowe i bitwa pod Grochowem, zwycięstwo pod Iganiami; Emilia Plater. Upadek powstania.

Noc 22 stycznia 1863 r., manifest Rządu Narodowego. Przebudzenie się narodowe ludu śląskiego. Prześladowania unitów. Wóz Drzymały.

Polityczne prace dla niepodległości. Wybuch wojny światowej.

Obrona Polski w 1920 r.

Uchwalenie konstytucji w r. 1921 i jej zmiany w r. 1926. Uchwalenie nowej konstytucji w 1935 r.

Polska a inne państwa świata. Liga Narodów.

4. GEOGRAFIA.

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A, uczeń winien ponadto opracować z podręcznika B Amerykę, Australię, Oceanię i kraje polarne według programu następującego:

Ameryka Północna i Południowa.

Kanada. Nad Wielkimi Jeziorami. W puszczach kanadyjskich. Na fermie u polskiego emigranta.

Stany Zjednoczone. Kalifornia — kraina o typie śródziemnomorskim, pustynna Wielka Kotlina, stepowe prerie, urodzajna nizina Missisipi. Farmerzy, plantacje, mechanizacja rolnictwa. Chicago — miasto przemysłowe. Appalachy, bogactwa kopalne. Nowy Jork — największe miasto i targ świata. Waszyngton — stolica. Polacy w Stanach Zjednoczonych.

Rzut oka na **Meksyk** i kraje **Ameryki środkowej.** Kanał Panamski. Czerwonoskórzy.

Krótkie wzmianki o ważniejszych państwach wzdłuż Andów. Trudne warunki życia w koloniach polskich.

Brazylia — kraj kawy, lasów pierwotnych, bogactw naturalnych. Dzień w puszczy brazylijskiej i dzień na kolonii polskiej.

Argentyna. W krainie pampasów. Hodowla bydła, eksport mięsa. Polacy w Argentynie.

Australia i Oceania.

Australia. Świat roślinny i zwierzęcy. Hodowla owiec. Życie w miastach.

Oceania. Wyspy wulkaniczne i koralowe na Oceanie Spokojnym. Życie na wyspach hawajskich.

Kraje polarne.

Obrazy z wypraw polarnych.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B, uczeń winien opracować z podręcznika A Afrykę i Azję według programu następującego:

Afryka.

Egipt — dar Nilu. Wycieczka do piramid. Kanał Sueski.

Alger. Kolonizacyjna praca Francji.

Sahara. Życie w pustyni: oazy, Arabowie.

Sudan. Sawanny; życie w wiosce murzyńskiej.

Kongo. Kotlina, lasy równikowe.

Wielkie jeziora — kraina różnorodnego i bogatego świata zwierzęcego i roślinnego.

Afryka południowa. Wyżynny charakter kraju. W kopalni diamentów i złota. Hodowla bydła. Ludność.

Azja.

Półwysep Arabski. Mekka — miasto minaretów.

Indie. Nad Gangesem. U stóp Himalajów. Dżungla indyjska. Plantacje herbaty na Cejlonie.

Indochiny i wyspy Sundajskie. Krajobraz podzwrotnikowy, gospodarka plantacyjna.

Chiny. Wśród pól ryżowych. Na rzekach chińskich. Przeludnienie kraju.

Japonia. „Kraj tysiąca wysp". U stóp Fudżijamy. Wulkany, trzęsienia ziemi. Państwowy rozwój Japonii.

Syberia. Kraina największych mrozów. Tundra i tajga. Bogactwa naturalne. Polacy na Syberii.

5. NAUKA O PRZYRODZIE

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A, uczeń winien według podręcznika B (względnie według podręcznika dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego) opracować, co następuje:

Z nauki o przyrodzie żywej.

Na przykładzie jednego drzewa iglastego lub liściastego (np. dębu, świerku, sosny) zaznajomienie się z budową pnia (wyjaśnienie szczegółów dostrzegalnych gołym okiem na przekroju).

Parowanie liści, ich opadanie.

Mrówki leśne: ustrój roju; rola mrówek jako obrońców lasu i siewców roślin runa leśnego.

Grzyby jadalne i trujące. Grzyby pasożytnicze, np. rdza zbożowa lub zaraza ziemniaczana.

Budowa nasienia, zapasy w nasieniu: nasiona jednoliścienne i dwuliścienne. Przebieg kiełkowania; warunki kiełkowania.

Czynności korzenia na przykładzie młodego korzenia kiełkujących roślin. Wyjaławianie się gleby, jej nawożenie; różne rodzaje nawozów sztucznych. Znaczenie wody i powietrza w glebie; drenowanie pól i łąk.

Wpływ światła na rozwój rośliny na przykładzie roślin, wyhodowanych w świetle i ciemności.

Z nauki o przyrodzie martwej.

Kompas. Magnes w kształcie „igły". Oddziaływanie igły kompasu na opiłki i przedmioty żelazne. Wzajemne oddziaływanie dwóch igieł. Stały kierunek igły w kompasie: biegun północny i południowy. Inne kształty magnesów.

Prąd galwaniczny. Elektromagnes. Praktyczne poznanie budowy dzwonka elektrycznego ze szczególnym uwzględnieniem elektromagnesu. Obwód prądu.

Latarka elektryczna; praktyczne zaznajomienie się z jej budową; żarówka jako sygnalizator prądu. Wprowadzenie do obwodu prądu przewodników o różnych długościach, grubościach i z różnych materiałów; posługiwanie się stosem zamiast pojedyńczego ogniwa.

O pracy, tarciu i środku ciężkości. Przykłady prac, wykonywanych przez ludzi i zwierzęta, wodę i wiatr, z określeniem wykonywanej czynności i zwracaniem uwagi na to, że dla wykonania pracy są konieczne: siła i przesunięcie. Przykłady narzędzi, przyrządów i prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy, ze stopniowym wyodrębnieniem dźwigni i równi pochyłej. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy.

Przykłady tarcia w działaniu poznanych narzędzi, przyrządów i maszyn. Przykłady celowego wzmacniania i osłabienia tarcia.

Środek ciężkości, trzy stany równowagi.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B, uczeń winien według podręcznika A (względnie według podręcznika dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego) opracować, co następuje:

Z nauki o przyrodzie żywej.

Rozpoznawanie drzew iglastych i liściastych najbliższej okolicy. Wpływ oświetlenia, temperatury, wiatru, wilgotności powietrza w lesie na jego roślinność.

Mech (np. płonnik), paproć (np. paproć samcza), przystosowanie tych roślin do środowiska, sposób rozmnażania się.

Klęski lasów, powodowane przez owady szkodniki, np. barczatkę sosnówkę, brudnicę nieparkę, białkę wierzbówkę, strzygonię chojnówkę (wybór uzależniony od okoliczności). Kornik i jego niszczycielska działalność.

Lasy sztuczne i naturalne. Ochrona przyrody. Parki narodowe.

Z nauki o przyrodzie martwej.

Skład powietrza. Spalanie pod kloszem. Prażenie proszku żelaza przy wolnym dostępie powietrza. Główne składniki powietrza: tlen i azot. Palenie się węgla i isarki w powietrzu, w tlenie.

Obieg węgla. Dwutlenek węgla. Obieg węgla w przyrodzie; udział w tym obiegu człowieka i zwierząt; przyswajanie węgla przez rośliny zielone; zależność świata zwierzęcego od roślinnego.

Skład chemiczny wody. Otrzymywanie wodoru za pomocą ogrzewania wilgotnego proszku żelaza w rurze. Otrzymywanie wody przez spalanie wodoru. Tlen jako drugi składnik wody.

6. ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ.

Uzupełnienia wskazane poniżej w dziale IV, B. 5.

IV. PRZEJŚCIE PO JEDNYM ROKU NAUKI W KLASIE VI SZKOŁY POWSZECHNEJ STOPNIA DRUGIEGO DO GIMNAZJUM

A. KSIĄŻKI DODATKOWE.

Podręczniki do ćwiczeń gramatycznych i ortograficznych dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadające drugiemu kursowi (podręczniki B, gdy klasa przechodzi kurs A; podręczniki A, gdy klasa przechodzi kurs B).

Podręcznik do nauki o przyrodzie martwej dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi.

Podręcznik do nauki arytmetyki z geometrią dla klasy VI szkoły stopnia drugiego, odpowiadający drugiemu kursowi.

B. TREŚĆ NAUKI.

1. JĘZYK POLSKI

Uczeń powinien na podstawie podręczników dla drugiego z lat nauki w tej klasie uzupełnić wiadomości z zakresu ortografii i gramatyki, opracowując tematy następujące:

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A:

Grupy głosek **kie, gie** i **ke, ge** w wyrazach swojskich i zapożyczonych; najważniejsze przypadki pisowni poszczególnych form deklinacji rzeczowników (np. końcówki: **ą** i **om, ę** i **e, i** i **ij** itp.), przymiotników, zaimków, liczebników (np. końcówki **ym, ymi**, formy **dwu, dwóch** itp.), pisownia często spotykanych wyrazów obcych (litery **i** i **j**); użycie pojedyńczych i podwójnych liter (miękki, ranny, szklany).

Równoważniki zdań, powtórzenie deklinacji, rozpoznawanie przyimka, spójnika i wykrzyknika, zebranie wiadomości o głosce i sylabie, zdobytych w związku z nauką ortografii.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B:

Najważniejsze przypadki pisowni poszczególnych form deklinacji rzeczowników (np. końcówki **ą** i **om, ę** i **e, i** i **ij** itp.).; imiesłowy na **łszy** i **wszy**; pisownia form bezokolicznika: **yć, eć, ić, ć, c**; łączne i rozdzielne pisanie przymiotników złożonych, przysłówków i zrostów, cząstek: **no, że, li, czy**; pisownia początkowych cząstek wyrazu z z i s, **ś** i **ź**.

Zdanie bezpodmiotowe; wszystkie wiadomości o czasowniku (formy; osoby, czasy; tryby; strony; rodzaj czynności; koniugacja jako zespół form); zebranie wiadomości o głosce i sylabie, zdobytych w związku z nauką ortografii.

W każdym roku należy zastosować dodatkowe ćwiczenia w czytaniu, z baczeniem na poprawność i płynność, uwydatnienie akcentów logicznych i uczuciowych, oraz w mówieniu i pisaniu, ze szczególnym uwzględnieniem zwięzłych streszczeń ustnych i piśmiennych i różnych rodzajów listów — w celu osiągnięcia właściwego poziomu sprawności.

2. HISTORIA

Uczeń powinien powtórzyć w końcu roku szkolnego część historyczną tego kursu, który jest opracowywany przez klasę.

3. GEOGRAFIA

Nauka dodatkowa ma objąć:

Ustalenie i pogłębienie elementów geografii ogólnej: Kształt ziemi. Siatka geograficzna. Ruch wirowy ziemi i jego konsekwencje: dzień i noc. Ruch postępowy ziemi. Pory roku. Wiatry stałe i zmienne. Elementarne wiadomości o układzie słonecznym; gwiazdy — odległe słońca.

Szczegółowe opracowanie **przeglądu politycznej mapy świata, wielkich dróg komunikacyjnych i najważniejszych źródeł surowców,** z uwzględnieniem położenia państw i kolonij, wskazanych w kursie nie przypadającym na dany rok, oraz wiadomości, gdzie istnieją skupienia polaków.

4. NAUKA O PRZYRODZIE

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A, uczeń powinien opracować dodatkowo z podręcznika B:

Kompas. Magnes w kształcie „igły". Oddziaływanie igły kompasu na opiłki i przedmioty żelazne. Wzajemne oddziaływanie dwóch igieł. Stały kierunek igły w kompasie: biegun północny i południowy. Inne kształty magnesów.

Prąd galwaniczny. Elekromagnes. Obwód prądu. Latarka elektryczna; praktyczne zaznajomienie się z jej budową; żarówka jako sygnalizator prądu.

O pracy i środku ciężkości. Przykłady narzędzi, przyrządów, prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy. Środek ciężkości; trzy stany równowagi.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B, uczeń powinien opracować dodatkowo z podręcznika A:

Skład powietrza. Spalanie pod kloszem. Prażenie proszku żelaza przy wolnym dostępie powietrza. Główne składniki powietrza: tlen i azot. Palenie się węgla i siarki w powietrzu, w tlenie, Wydzielanie dwutlenku węgla przez człowieka i zwierzęta, przyswajanie węgla z dwutlenku przez rośliny zielone.

Skład chemiczny wody. Otrzymywanie wodoru z wody za pomocą ogrzewania wilgotnego proszku żelaza w rurze. Otrzymywanie wody przez spalenie wodoru. Tlen jako drugi składnik wody.

5. ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ

a) Jeżeli klasa przechodzi kurs A, uczeń powinien opracować z podręcznika B:

Rozwinięcie dziesiętne ułamka zwykłego, przybliżenie dziesiętne jako wynik zaokrąglenia i jako wynik pomiaru, praktyczne reguły dodawania i odejmowania przybliżeń dziesiętnych oraz zaokrąglania iloczynu i ilorazu przybliżeń; zadania z uwzględnieniem ciężaru właściwego ciał; przeliczanie walut obcych (z uwzględnieniem potrzeb środowiska).

Kreślenie trójkąta i wielokąta równego danemu lub w danej skali (metodą rzutowania wierzchołków na oś); zastosowanie metody rzutowania na oś do wyznaczania puktów na planie.

Obliczanie długości okręgu; przybliżenie dziesiętne liczby. Obliczanie pola koła (bez uzasadnienia). Opis walca obrotowego. Obliczanie pola powierzchni walca obrotowego.

Obliczanie objętości walca obrotowego. Zastosowanie do zagadnień praktycznych, z uwzględnieniem przybliżeń dziesiętnych.

b) Jeżeli klasa przechodzi kurs B, uczeń powinien z podręcznika A opracować:

Powtórzenie porównywania, dodawania i odejmowania ułamków. Wyznaczanie wielkości na podstawie danego jej procentu, wyznaczanie stosunku procentowego jednej wielkości do drugiej; rabat i skonto w rachunkach za towary; procenty w prostych zestawieniach statystycznych. Promil (bez zagadnień odwrotnych).

Powtórzenie wiadomości o kątach płaskich i mierzeniu kątów; kąty przyległe i wierzchołkowe. Równoległobok; obliczanie pola równoległoboku. Obliczanie pola podłogi lub parceli według planu.

Opis graniastosłupa prostego o podstawie trójkątnej i wielokątnej; prostopadłościan jako specjalny przypadek graniastosłupa; proste i płaszczyzny w graniastosłupie prostym. Rozumienie rysunku prostopadłościanu i graniastosłupa prostego w rzucie równoległym ukośnym. Obliczanie pola powierzchni prostopadłościanu i graniastosłupa prostego.

Obliczanie objętości graniatosłupa prostego (bez uzasadnienia). Obliczanie objętości pomieszczeń; obliczanie objętości powietrza, przypadającego na osobę w danym pomieszczeniu. Inne zastosowania nabytych umiejętności do zagadnień praktycznych z zastosowaniem przybliżeń dziesiętnych.

Uwaga. Ilość czasu i ćwiczeń w każdym poszczególnym przypadku zależy od tego, jak dalece trzeba podnieść poziom orientacji i sprawności.

V. PRZEJŚCIE PO UKOŃCZENIU SZKOŁY POWSZECHNEJ STOPNIA PIERWSZEGO DO GIMNAZJUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO

A. KSIĄŻKI DODATKOWE.

Podręczniki do ćwiczeń gramatycznych dla klas V i VI szkoły stopnia trzeciego.

Podręcznik do nauki o przyrodzie martwej dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego.

Podręczniki do nauki arytmetyki z geometrią dla klas V i IV szkoły stopnia trzeciego.

B. TREŚĆ NAUKI.

1. JĘZYK POLSKI

Uczeń winien przejść kolejno: podręcznik gramatyki dla klasy V i podręcznik gramatyki dla klasy VI szkół stopnia trzeciego, z opuszczeniem ćwiczeń łatwiejszych i dostatecznie już opanowanych. Należy przy tym poświęcić szczególną uwagę obszerniejszemu ujęciu deklinacji i rozszerzeniu wiadomości o czasowniku oraz opracować tematy nowe, a mianowicie: rodzaje określeń, zdania bezpodmiotowe i równoważniki zdań, stosunek współrzędny i podrzędny zdań.

Większą część czasu winno się jednak poświęcić na dodatkowe ćwiczenia w czytaniu, mówieniu i pisaniu. Należy zwłaszcza:

a) rozwinąć i umocnić umiejętność poprawnego, płynnego czytania, z uwydatnieniem akcentów logicznych i uczuć;

b) w zakresie ćwiczeń w mówieniu stosować samodzielne opowiadania dzieci na tematy, zaczerpnięte z życia i lektury, układanie planów opisów i opowiadań;

c) w zakresie pisania uwzględnić wypracowania na łatwe tematy zaczerpnięte z lektury, układanie i zapisywanie planów opowiadań czytanych itp.; sprawdzić opanowanie ortografii, opracować osobno użycie znaków przestankowych w zdaniu złożonym;

d) rozwinąć ćwiczenia słownikowe, stosując m. in. nazywanie dostępnych dla dziecka stanów życia wewnętrznego, np. uczuć i ich objawów, wyszukiwanie i wyjaśnianie wyrazów bliskoznacznych i wieloznacznych, poszukiwanie zwrotów zastępczych.

2. HISTORIA

Uczeń winien w ciągu drugiej połowy ostatniego roku powtórzyć kolejno:

czasy od początku Państwa Polskiego do Stefana Batorego włącznie — według podręcznika A z dodaniem w odpowiednich miejscach obrazów z tego samego okresu, zawartych w podręcznikach B i C;

czasy od Zygmunta Wazy do roku 1831 włącznie — według podręcznika B z dodaniem w odpowiednich miejscach obrazów z tego samego okresu, zawartych w podręcznikach C i A;

czasy od roku 1863 do współczesności — według podręcznika C z dodaniem w odpowiednich miejscach obrazów z tego samego okresu, zawartych w podręcznikach A i B.

Celem tej nauki oprócz utrwalenia znanych faktów ma być ich szczegółowe uporządkowanie w czasie i możliwe powiązanie.

Wiadomości obywatelskie nie należą do zakresu przygotowania i egzaminu.

Materiał, który obowiązuje według tych wytycznych, jest następujący:

Budowa Państwa Polskiego.

Chrzest Polski. Mieszko I, budowniczy Państwa Polskiego. Życie na wsi, życie w grodzie i na podgrodziu. Bolesław Chrobry walczy o niezależność i granice państwa; obrazek z walk z Niemcami ; wjazd do Kijowa i odzyskanie Grodów Czerwieńskich. Koronacja Chrobrego.

Walka Krzywoustego o Pomorze. Obrona Głogowa. Testament Krzywoustego.

Upadek jedności Państwa Polskiego.

Sprowadzenie Krzyżaków do Polski. Napady Tatarów, bitwa pod Legnicą. Wieś osadnicza i jej zakładanie. Założenie miasta Krakowa. Gospodarka klasztorów.

Odrodzenie i wzmocnienie Państwa Polskiego.

Koronacja Władysława Łokietka. Bitwa pod Płowcami.

Odzyskanie Rusi Czerwonej. Gospodarka Kazimierza Wielkiego: spichlerze, sukiennice, drogi handlowe. Kazimierz Wielki królem chłopków. Kościół Mariacki i inne znakomitsze budowle tego czasu.

Rozwój potęgi Państwa Polskiego.

Królowa Jadwiga i Władysław Jagiełło, połączenie Litwy z Polską, chrzest Litwy. Zwycięstwo pod Grunwaldem. Zjazd w Horodle.

Kazimierz Jagiellończyk i odzyskanie Pomorza; przyjęcie posłów pruskich przez króla w Krakowie, zwycięstwo pod Puckiem, pokój toruński.

Gospodarka szlachty w folwarkach, handel zbożem, zmiana w położeniu włościan. Sejmik szlachecki, „nic o nas bez nas". Życie w mieście średniowiecznym: mieszczanie, cechy, kupcy, handel.

Uniwersytet Krakowski; Kopernik.

Złoty wiek w Polsce.

Wawel, dzwon Zygmunta. Hołd pruski. Bitwa pod Obertynem.

Obrazki z obrad sejmików i sejmu. Unia lubelska, testament Zygmunta Augusta.

Państwo Polskie w walce o utrzymanie potęgi.

Wieś polska w XVI w., pańszczyzna, chata wiejska. Elekcja Stefana Batorego. Król „niemalowany"; obrazek z wojny moskiewskiej, piechota wybraniecka.

Przeniesienie stolicy Państwa do Warszawy. Zwycięstwo pod Kłuszynem, sztandary polskie na Kremlu. Żółkiewski jako wzór obywatela, jego śmierć pod Cecorą. Obóz polski pod Chocimem, Chodkiewicz, Piotr Konaszewicz Sahajdaczny. Obraz wojska i floty za Władysława IV.

Bitwa pod Beresteczkiem, ugoda z Kozakami w Hadziaczu. Potop szwedzki. Stefan Czarniecki, obrona Częstochowy.

Król Jan Sobieski, zwycięstwo pod Chocimem, odsiecz Wiednia.

Czasy odradzania się i upadku Państwa Polskiego.

Obrazek z życia Polski za Sasów. Sejm niemy. Rejtan i pierwszy rozbiór. Warszawa za Stanisława Augusta. Łazienki, obiady czwartkowe. Obrazek z Pawłowa Brzostowskiego. Sejm czteroletni, uchwała o powiększeniu wojska i zasileniu skarbu, konstytucja 3 maja.

Drugi rozbiór, przysięga Kościuszki. Zwycięstwo racławickie, Bartosz Głowacki, ogłoszenie uniwersału połanieckiego. Powstanie Warszawy, Kiliński. Klęska pod Maciejowicami, trzeci rozbiór.

Pierwszy okres walk o niepodległość.

Legiony polskie we Włoszech. Utworzenie Księstwa Warszawskiego. Wyprawa na Moskwę. Śmierć księcia Józefa Poniatowskiego. Nowe fabryki w Polsce. Żyrardów. Zasługi Staszica.

Wojsko i skarb w Królestwie Polskim. Noc listopadowa, bitwa pod Grochowem; obrona Woli, Sowiński; upadek powstania.

Czasy niewoli i nowych walk.

Noc 22 stycznia 1863 r., manifest Rządu Narodowego, obrazki z walk powstańczych. Traugutt.

Przebudzenie się narodowe ludu śląskiego. Emigranci z Brazylii, Polacy w fabrykach Stanów Zjednoczonych. Wóz Drzymały, tajna oświata, prześladowanie unitów.

Odzyskanie niepodległości i odrodzone Państwo Polskie.

Józef Piłsudski: przygotowanie do walki o niepodległość. Wymarsz Kadrówki dnia 6 sierpnia 1914 r. Obrazki z walk Legionów i działań Polskiej Organizacji Wojskowej. Obrazki wędrówek i walk innych polskich formacyj wojskowych.

11 listopada 1918 r., oswobodzenie Polski. Z walk o wyzwalanie się dzielnic. Józef Piłsudski Naczelnikiem Państwa. Obrona Polski w 1920 r. Zniszczenie Polski przez wojnę i jej odbudowa, Gdynia. Polska. jej sąsiedzi i inne państwa świata. Liga Narodów.

3. GEOGRAFIA

Uczeń winien powtórzyć wiadomości o mapie i ogólny opis Polski według podręcznika z ostatniego roku nauki oraz wiadomości o krajach europejskich i pozaeuropejskich ze zwróceniem szczególnej uwagi na sąsiadów Polski i na Polaków w różnych krajach — ze wszystkich trzech kursów, ponadto zaś opracować parę uzupełnień z geografii ogólnej (wyróżnionych poniżej). Materiał nauczania obejmie, co następuje:

a) Najważniejsze wiadomości o mapie (podziałka, kierunek, kompas), uzyskane na podstawie czytania mapy własnego województwa.

b) Ogólny obraz Polski na podstawie mapy:

Granice i obszar Polski. Przedstawianie na mapie najważniejszych form terenu przy pomocy poziomic. Ogólny przegląd gór, wyżyn i nizin Polski. Przegląd głównych rzek Polski. Podział na krainy geograficzne.

c. Przegląd mapy Europy.

Czechosłowacja, Rumunia: Polacy na pograniczu Polski; w kotlinie czeskiej; rozmaitość krajobrazów Rumunii. Krótkie wiadomości o państwach półwyspu Bałkańskiego, o Węgrzech i Szwajcarii. Francja — kraj rolniczo-przemysłowy; stosunki z Polską.

Związek Socjalistycznych Republik Rad (Z. S. R. R.): w krainach pól uprawnych; Moskwa, Kijów; wielkie przedsięwzięcia rolne i przemysłowe w Z. S. R. R. Polacy w Rosji Europejskiej. Wielka Brytania — światowa potęga przemysłowa i handlowa.

Niemcy: wielki przemysł w Niemczech; Berlin; Polacy w Niemczech. Krótkie wiadomości o innych państwach nad Bałtykiem. Włochy: krajobrazy i życie.

d. Kształt ziemi. Globus. **Siatka geograficzna.** Ruch wirowy ziemi i **jego konsekwencje: dzień i noc.** Ruch postępowy ziemi; **pory roku.**

Kolonie francuskie w Afryce północnej; Sahara; życie Murzynów w Sudanie; lasy równikowe — kraina bogatego i różnorodnego świata roślin i zwierząt; Egipt — dar Nilu.

Syberia — kraina mrozów i bogactw naturalnych; Polacy na Syberii. Japonia — kraj tysiąca wysp, trzęsień ziemi i wulkanów; Chiny — kraj ryżu, wielkich rzek, Szanghaj; Indie: w dżungli nad Gangesem. Hodowla owiec w Australii.

Stany Zjednoczone: życie farmerów na urodzajnych nizinach Missisipi; życie w miastach przemysłowych, Nowy Jork; Polacy w Stanach Zjednoczonych. Brazylia — kraj kawy i lasów pierwotnych; w kolonii polskiej.Wzmianka o Polakach w Argentynie.

Rozkład lądów i oceanów na kuli ziemskiej.

W ciągu całej nauki **utrwalanie i pogłębianie** praktycznej umiejętności posługiwania się **mapą** i globusem.

4. NAUKA O PRZYRODZIE

Uczeń winien dodatkowo opracować według podręcznika dla klasy VI szkoły stopnia trzeciego materiał następujący:

Własności i skład powietrza. Ciśnienie powietrza i jego rozprężliwość; łatwe zastosowania. Spalanie pod kloszem. Prażenie proszku żelaza przy wolnym dostępie powietrza. Główne składniki powietrza: tlen i azot. Palenie się węgla i siarki w powietrzu, w tlenie. Dwutlenek węgla; charakterystyczne oddziaływanie na wodę wapienną. Wydzielanie dwutlenku węgla przez człowieka i zwierzęta, przyswajanie węgla z dwutlenku przez rośliny zielone.

Skład chemiczny wody. Otrzymywanie wodoru z wody za pomocą ogrzewania wilgotnego proszku żelaza w rurze. Otrzymywanie wody przez spalanie wodoru. Tlen jako drugi składnik wody.

Kompas. Magnes w kształcie „igły". Oddziaływanie igły kompasu na opilki i przedmioty żelazne. Wzajemne oddziaływanie dwóch igieł. Stały kierunek igieł w kompasie; biegun północny i południowy. Inne kształty magnesów.

Prąd galwaniczny. Elektromagnes. Obwód prądu. Latarka elektryczna, jej budowa; żarówka jako sygnalizator prądu.

O pracy i środku ciężkości. Przykłady narzędzi, przyrządów, prostych maszyn, używanych przez człowieka do wykonywania pracy. Doświadczenia z dźwignią, kołowrotem, równią pochyłą w celu wykazania, że one ułatwiają wykonanie pracy. Środek ciężkości; trzy stany równowagi.

5. ARYTMETYKA Z GEOMETRIĄ

Uczeń winien opracować jako rzeczy nowe lub powtórzyć i uzupełnić według odpowiednich rozdziałów podręczników dla klas V i VI, co następuje:

Z zakresu arytmetyki.

Wielokrotność i podzielnik, cechy podzielności, rozkład liczby na czynniki pierwsze.

Ułamek całości; oznaczanie ułamka. Obliczanie ułamka danej wielkości; obliczanie wielkości na podstawie danego jej ułamka; obliczanie, jakim ułamkiem jednej wielkości jest druga wielkość tego samego rodzaju (na łatwych przykładach).

Ułamki właściwe i niewłaściwe. Wyłączanie całości z ułamka niewłaściwego; zamiana liczby mieszanej na ułamek niewłaściwy.

Ułamki równe; upraszczanie ułamka; ułamek nieskracalny. Sprowadzanie ułamków do wspólnego mianownika. Porównywanie ułamków o niejednakowych mianownikach. Dodawanie i odejmowanie dowolnych ułamków.

Ułamki o mianownikach 10, 100, 1000 itd. w związku z metrycznym układem jednostek miary; liczby dziesiętne w pozycyjnym układzie dziesiątkowym.

Porównywanie liczb dziesiętnych. Mnożenie i dzielenie liczby dziesiętnej przez 10, 100, 1000 itd.; zamiana jednostek miary.

Dodawanie i odejmowanie liczb dziesiętnych.

Ułamek jako iloraz liczb całkowitych, mnożenie ułamka przez liczbę całkowita, dzielenie ułamka przez liczbę całkowitą.

Ułamek jako mnożnik. Mnożenie liczby całkowitej przez mnożnik ułamkowy; mnożenie ułamka przez ułamek.

Ułamek jako dzielnik. Dzielenie liczby całkowitej przez dzielnik ułamkowy; sprowadzenie dzielenia przez ułamek do mnożenia przez odwrotność dzielnika; dzielenie ułamka przez ułamek. Niezmienność ilorazu w przypadku, kiedy dzielna i dzielnik zostaną pomnożone przez jedną i tę samą liczbę.

Mnożenie liczby dziesiętnej przez liczbę całkowitą. Dzielenie liczby dziesiętnej przez liczbę całkowitą. Rozwinięcie dziesiętne ułamka zwykłego.

Mnożenie i dzielenie liczby dziesiętnej przez ułamek zwykły.

Mnożenie i dzielenie liczby dziesiętnej przez liczbę dziesiętną.

Stosowanie nabytych umiejętności do zagadnień praktycznych. Przybliżenie dziesiętne jako wynik zaokrąglenia lub jako wynik pomiaru; praktyczne reguły dodawania i odejmowania przybliżeń dziesiętnych, a także zaokrąglania iloczynu i ilorazu przybliżeń dziesiętnych. Zadania z uwzględnieniem ciężaru właściwego ciał. Zamiana dawnych jednostek gruntowych na metryczne. Przeliczanie walut obcych. Zadania praktyczne z innych dziedzin.

Wyznaczanie procentu danej wielkości, wyznaczanie wielkości na podstawie danego jej procentu, wyznaczanie stosunku procentowego jednej wielkości do drugiej; rabat i skonto w rachunkach za towary, procenty w prostych zestawieniach statystycznych.

Z zakresu geometrii.

Kąty płaskie. Mierzenie kątów. Proste prostopadłe. Rzut punktu na prostą i odległość od punktu do prostej. Proste równoległe. Ćwiczenia w kreśleniu (na papierze nieliniowanym).

Kreślenie trójkąta i wielokąta równego danemu (metodą rzutowania wierzchołków na oś). Kreślenie figur w danej skali. Wyznaczanie punktów na planie metodą rzutowania na oś.

Równoległobok i jego pole. Obliczanie pola trójkąta. Trapez i jego pole. Obliczanie pola wielokąta. Obliczanie pola podłogi i parceli według planu.

Proste i płaszczyzny w graniastosłupie prostym. Rozumienie rysunku prostopadłościanu i graniastosłupa prostego w rzucie równoległym ukośnym. Obliczanie pola powierzchni prostopadłościanu i graniastosłupa prostego.

Obliczanie długości okręgu; przybliżenie dziesiętne liczby. Obliczanie pola koła.

Opis walca obrotowego. Obliczanie pola powierzchni walca obrotowego. Obliczanie objętości walca obrotowego.

W ciągu całej nauki należy stale podnosić i utrwalać orientację i sprawność za pomocą odpowiedniej liczby **zadań** o dostatecznym stopniu trudności.

276.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.

OKÓLNIK Nr 54

z dnia 28 września 1938 r. (BP-10396/38)

o numeracji legitymacyj pracowników państwowych i ich żon.

W związku z zarządzeniem Prezydium Rady Ministrów z dnia 11 maja 1938 r. Nr 40-6/38, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zmienia punkt 8 (Numer legitymacji) okólnika Nr 26 z dnia 6 marca 1935 r. (BP-3237/35) o legitymacjach urzędowych nowego wzoru dla pracowników państwowych i ich żon, nadając mu następujące brzmienie:

„8) Numer legitymacji.

Funkcjonariusz państwowy (bez względu na płeć i stan cywilny) otrzymuje legitymację zaopatrzoną w numer ewidencyjny, — który wpisany jest trwale w kwadracie (górna prawa strona) rubryki 4-ej karty ewidencyjnej (wykazu służbowego) funkcjonariusza — łamany przez arabską cyfrę 1 (jedynkę) np.: „Legitymacja Nr 329/1)“.

Legitymację żony oznacza się tym samym numerem łamanym przez arabską cyfrę 2 (dwójkę) np.: „Legitymacja Nr 329/2“.

Nie należy używać w legitymacjach numerów składanych, jak: 980/35/1390, oraz skrótów (znaczków) ustalonych w części E. pkt. 3 Okólnika Nr 26 z dnia 22 lutego 1932 r. (BP-3080/32) o wypełnianiu i prowadzeniu kart kwalifikacyjnych i ewidencyjnych“.

Równocześnie uchyla się okólnik Nr 23 z dnia 29 kwietnia 1938 r. BP-3181/38 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 5, poz. 138) o numeracji legitymacyj pracowników państwowych i ich żon.

Dostosowanie dotychczas wydanych legitymacyj do numeracji wprowadzonej okólnikiem niniejszym, przeprowadzić należy w miarę możności jak najrychlej w każdym razie nie później, niż przy sposobności przedłużania ważności legitymacyj na rok następny.

Za Dyrektora Biura Personalnego

E. Braun

Kierownik Referatu.

277.

OBWIESZCZENIE MINISTRA SKARBU

z dnia 5 maja 1938 r.

o instytucjach naukowych i zakładach naukowo-badawczych, korzystających ze zwolnienia od cła przy przywozie z zagranicy przedmiotów pokazowych i pomocy naukowych.

(Przedruk z Mon. Pol. Nr 107 z dnia 11 maja 1938 r. poz. 168).

Na podstawie § 16 ust. 2 pkt. 11 rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 9 października 1934 r., zawierającego przepisy wykonawcze do prawa celnego (Dz. U. R. P. Nr 90, poz. 820), podaję do wiadomości co następuje:

§ 1.

Ze zwolnienia od cła przy przywozie z zagranicy przedmiotów pokazowych i pomocy naukowych, przeznaczonych do celów naukowych, mogą korzystać instytucje naukowe i zakłady naukowo-badawcze, wymienione w załączonym spisie.

§ 2.

Zwolnienia od cła będą stosowane pod warunkiem przedstawienia w urzędzie celnym przy odprawie celnej zaświadczeń, wystawionych przez instytucje naukowe i zakłady naukowo-badawcze, wymienione w załączonym spisie. Zaświadczenia te powinny stwierdzać, że sprowadzane przedmioty pokazowe, względnie pomoce naukowe są przeznaczone w danej instytucji wyłącznie do celów naukowych.

§ 3.

Obwieszczenie niniejsze należy stosować od dnia ogłoszenia [1]). Jednocześnie uchylam obwieszczenie Ministra Skarbu z dnia 30 października 1934 r. o instytucjach naukowych i zakładach naukowo-badawczych, korzystających ze zwolnienia od cła przy przywozie z zagranicy przedmiotów pokazowych i pomocy naukowych (Monitor Polski z 1934 r. Nr 250, poz. 316) [2]) wraz ze wszystkimi późniejszymi zmianami [3]).

Minister Skarbu:

w/z. (—) **K. Morawski**

Załącznik do § 1 Obwieszczenia Ministra Skarbu z dnia 5 maja 1938 r.

SPIS

instytucyj naukowych i zakładów naukowo-badawczych, korzystających ze zwolnienia od cła przy przywozie przedmiotów pokazowych i pomocy naukowych:

Województwo Śląskie:

Instytut Śląski w Katowicach,

Muzeum Śląskie w Katowicach,

Państwowy Zakład Higieny i jego Oddziały,

Państwowe Zakłady Badania Żywności i Przedmiotów Użytku i ich Oddziały,

Śląska Biblioteka Publiczna im. Józefa Piłsudskiego w Katowicach.

---

[1]) tj. z dniem 11 maja 1938 r.

[2]) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1934, Nr 9, poz. 146.

[3]) Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. z r. 1936, Nr 2, poz. 39.

278.

WOJEWODA ŚLĄSKI.

OKÓLNIK Nr 5

z dnia 15 listopada 1938 r.

o remoncie i urządzeniu wewnętrznym szkół powszechnych.

Zdarzają się wypadki, że zarządy gmin, zarządy związków szkolnych, a nawet kierownictwa szkół powszechnych zwracają się do Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego — Wydziału Oświecenia Publicznego, w różnych okresach roku budżetowego, z prośbami o przyznanie subwencji na remont, drobne przeróbki, względnie urządzenie wewnętrzne szkół powszechnych z pominięciem drogi służbowej i niejednokrotnie bez dołączenia niezbędnych załączników.

Podania w ten sposób wnoszone nie mogą stanowić wystarczającej podstawy do rozpatrywania próśb, a na uzupełnienie ich traci się wiele czasu.

Aby ten stan rzeczy naprawić zarządzam co następuje:

Przeprowadzanie remontów, drobnych przeróbek oraz zaopatrywanie szkół powszechnych w urządzenie wewnętrzne należy do gmin i tylko do nich winny zwracać się z wnioskami w tej sprawie zarządy związków szkolnych względnie kierownictwa szkół. Wszystkie wymienione wyżej prace wzgl. inwestycje winny wykonywać gminy z reguły własnym kosztem i przewidywać na ten cel w budżetach gminnych odpowiednie fundusze. O subwencję z funduszów Skarbu Śląskiego, na powyższe cele mogą starać się jedynie te gminy, których stan finansowy zostanie uznany za krytyczny, bądź to ze względu na deficytowy budżet, bądź też w wypadku, gdy budżet gminy wprawdzie nie jest deficytowy, jednakowoż dochody gminy pomimo pełnego wyzyskania wszystkich dostępnych źródeł dochodowych, nie mogą pokryć w pełnej mierze wydatków ustawowych, jako też istotnie najniezbędniejszych potrzeb miejscowej ludności.

W tych tylko wyjątkowych wypadkach zarządy gmin mogą zwracać się za pośrednictwem odnośnych Inspektoratów Szkolnych, a następnie Wydziałów Powiatowych w górnośląskiej części województwa, Starostw zaś w cieszyńskiej części województwa, do Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego—Wydziału Oświecenia Publicznego z prośbą o przyznanie subwencji, przy czym winny stosować się do niżej podanych wskazówek:

I. Podania o subwencję, redagowane treściwie i zwięźle, należy wnosić **oddzielnie** dla remontu i drobnych przeróbek, a **oddzielnie** dla urządzenia wewnętrznego szkół — do właściwych Inspektoratów Szkolnych w nieprzekraczalnym terminie do dnia 31 grudnia każdego roku.

II. Podania te mogą dotyczyć tylko subwencyj na wykonanie najniezbędniejszych robót, przy czym w odniesieniu do remontów za najniezbędniejsze uważać należy następujące: naprawę dachów, naprawę lub całkowitą wymianę stropów, naprawę okien, drzwi, podłóg, pieców, suszenia murów oraz naprawę studzien i ustępów; inne roboty jak np. malowanie, naprawa tynków, drobne naprawy instalacyjne i sanitarne lub też ogrodzenie posesyj szkolnych winny wykonywać gminy wyłącznie własnym kosztem.

Na powyższe postanowienia winny zwracać uwagę Wojewódzkie Urzędy Budownictwa i nie zatwierdzać w kosztorysach robót, nie należących do najniezbędniejszych.

III. Do podań należy dołączać:

1) opracowany, o ile możności przez siłę fachową, kosztorys w trzech egzemplarzach;
2) w odniesieniu do **drobnych przeróbek** również plan budynku z oznaczeniem projektowanych robót;
3) uwierzytelniony odpis uchwał korporacyj gminnych co do 75%, a w wyjątkowych tylko wypadkach 50% udziału gotówkowego w kosztach robót, objętych kosztorysem ze szczegółowym wskazaniem źródła pokrycia zadeklarowanego udziału. Podkreśla się przy tym, że w razie niezadeklarowania udziału w podanej poprzednio wysokości, podania nie będą w ogóle rozpatrywane. W razie zaś zadeklarowania przez gminy i niedotrzymania później przepisanego udziału, przyznana subwencja zostanie bezwzględnie cofnięta.
4) odpisy zamknięć rachunkowych za rok bezpośrednio poprzedzający i budżetu gminnego za rok bieżący, oraz zestawienie stanu majątkowego gminy z wyliczeniem aktywów i pasywów.

IV. Podania w ten sposób sporządzone i nadesłane w wyżej wymienionym terminie opiniują odnośne Inspektoraty Szkolne ze stanowiska potrzeb szkolnych, po czym przesyłają je w ciągu 14 dni właściwym Wydziałom Powiatowym, względnie Starostwom, które z kolei wydają opinię co do stanu finansowego gminy oraz ewentl. uzasadniają w sposób szczegółowy cyfrowo konieczność udzielenia subwencji. PP. Przewodniczących Wydziałów Powiatowych, względnie Starostów czyni się odpowiedzialnymi za należyte i skrupulatne przedstawienie stanu finansowego gminy. Podania zaopiniowane pozytywnie przesyłają Wydziały Powiatowe, względnie Starostwa w ciągu dni 14 właściwym Wojewódzkim Urzędom Budownictwa, które po zbadaniu kosztorysu przesyłają je **najpóźniej** w ciągu 4 tygodni Urzędowi Wojewódzkiemu Śląskiemu, Wydz. Komunikacyjno - Budowlanemu, do ostatecznego sprawdzenia kosztorysów.

Jeżeli natomiast Wydziały Powiatowe względnie Starostwa stwierdzą, że ubiegające się o subwencje gminy są w możności wykonać projektowane roboty własnym kosztem, lub że opinia Inspektoratu Szkolnego jest negatywna, wreszcie,

że gminy nie zadeklarowały przepisowego udziału w kosztach robót przewidzianych kosztorysem, zwracają podania Zarządom gminnym z wezwaniem do wykonania robót we własnym zakresie.

V. Celem zbadania na miejscu konieczności robót i ustalenia kosztorysów upoważniam PP. Kierowników Wojewódzkich Urzędów Budownictwa względnie delegowanych przez nich urzędników, do odbywania potrzebnych podróży służbowych.

VI. Podania wnoszone bez zastosowania się do przytoczonych wyżej przepisów, zwracane będą bez rozpatrzenia. Przy tej sposobności zauważam, że budynki szkolne wraz z otoczeniem, które winny być wzorem ładu i czystości, przedstawiają częstokroć obraz wielkiego zaniedbania. Jest to następstwem braku należytej opieki ze strony zarządów gminnych i kierownictw szkół. Niewątpliwie zaś stałe konserwowanie budynków szkolnych i otoczenia może zapobiec wielu szkodom i uchronić gminy od większych wydatków.

Postanowienia niniejszego okólnika nie odnoszą się do budowy i rozbudowy gmachów szkół powszechnych.

Okólnik z dnia 16 września 1936 r. Nr O. P. I-28/39 w sprawie remontu i urządzenia wewnętrznego szkół powszechnych (Gaz. Urzęd. Wojew. Śląskiego, Dział Admin. Szkolnej Nr 9, poz. 176) traci równocześnie moc obowiązującą.

Wojewoda:
w z.:
(—) **Dr. Saloni**
Wicewojewoda

279.

Ministerstwo Wyznań Religijnych
i Oświecenia Publicznego.
Nr Prez. 1511/38.

Warszawa, dnia 7 listopada 1938 r.

Sprzedaż znaczków na cele budowy szkół na Spiszu, Orawie i Czadecczyźnie.

Główny Komitet dla Spisza, Orawy i Czadeckiego w Krakowie, wydaje specjalny znaczek 5 groszowy z hasłem „Budujmy szkoły na polskim Spiszu, Orawie i Czadeckim". Dochód ze sprzedaży znaczków przekazany zostanie Towarzystwu Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych z przeznaczeniem na budowę nowych szkół i zaopatrzenia w pomoce naukowe szkół istniejących na odzyskanych ziemiach Spisza, Orawy i Czadecczyzny.

W związku z tym Pan Minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Prof. Dr Wojciech Świętosławski wyraził zgodę na jednorazową sprzedaż znaczków Głównego Komitetu dla Spisza, Orawy i ziemi Czadeckiej, na terenie wszystkich szkół Rzeczypospolitej Polskiej, zastrzegając się przeciw wywieraniu jakiegokolwiek przymusu kupna na młodzież szkolną.

w z. Naczelnika Wydziału:
(—) **Dr St. Truchim.**
Ministerialny Wizytator Szkół.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.

Nr OP. I-23/1. Katowice, dnia 14 listopada 1938 r.

Inspektoraty Szkolne, Dyrekcje szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych, Dyrekcje zakładów kształcenia nauczycieli, Kierownictwa szkół powszechnych i dokształcających zawodowych

w województwie śląskim

do wiadomości, celem udzielenia poparcia akcji Komitetu.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr Miecz. Gajer**
p. o. Kierownika Oddziału I Ogólnego
Referendarz.

280.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.
Nr O. P. I. 54/12.

Katowice, dnia 3 listopada 1938 r.

Dyrekcje szkół średnich ogólnokształcących, zakładów kształcenia nauczycieli, średnich szkół zawodowych, Inspektoraty Szkolne

w województwie śląskim

w sprawie kursu sportów zimowych dla nauczycielstwa w Zakopanem.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego wespół z Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego i Poznańskiego organizuje kurs sportów zimowych dla nauczycieli(lek), według następujących zasad:

1. Czas trwania kursu od 28. XII. 1938 r. do 6. I. 1939 r. włącznie, w Zakopanem w willi Krzesanicy na Bystrem.

2. Program kursu obejmuje:
a) wyćwiczenie osobiste uczestników w zakresie narciarstwa według zasad wyszkoleniowych P. Z. N., oraz łyżwiarstwa;
b) metodykę i organizację sportów. zimowych w szkole.

3) Kierownictwo całości obejmuje p. Mgr Władysław Czarniecki, p. o. wizytatora szkół.

4) Zgłoszenia na kurs nadsyłać należy do dnia 15 grudnia br. bezpośrednio do Urzędu Wojew. Śląskiego — Wydz. Oświecenia Publicznego, podając nr legitymacji służbowej, oraz nazwę stacji kolejowej wyjazdowej.

5) Koszta utrzymania wraz z wpisowym, taksą klimatyczną, wyniosą około 60 zł. Wpisowe w wysokości 15 zł przesłać należy zwykłym przekazem pocztowym, zaznaczając na odwrocie „Wpisowe na kurs sportów zimowych w Zakopanem“ — do Urzędu Wojewódzkiego Śląskiego, Wydziału Oświecenia Publicznego na ręce p. wiz. Władysława Czarnieckiego.

6. Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego czyni starania o zniżki kolejowe według tabeli „specjalnej“.

Za Wojewodę:
(—) **M. Zawidzki,**
Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

281.

Nr O. P. I.-40/23.

Katowice, dnia 16 listopada 1938 r.

Dyrekcje Szkół Średnich Ogólnokształcących i Zawodowych oraz Zakładów Kształcenia Nauczycieli
w województwie śląskim.

w sprawie poparcia imprez operowych p. Wragi.

Na podstawie zarządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 9 listopada br. Nr II. W. 9882/38 Urząd Wojewódzki poleca uwadze Dyrekcyj imprezę p. Romana Wragi, który rozpoczyna w listopadzie br. objazd swego zespołu śpiewaczego i orkiestry celem wystawienia utworów operowych w większych miastach z uwzględnieniem przede wszystkim kresów wschodnich. Repertuar tej wędrownej opery obejmować będzie między innymi Halkę, Straszny Dwór i Fausta. Dyrekcje szkół średnich wydadzą we własnym zakresie działania zarządzenie regulujące udział młodzieży w poszczególnych przedstawieniach operowych przy uwzględnieniu jej wieku.

Za Wojewodę:
(—) **M. Zawidzki**
Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

282.

Organizacja szkół.

Ministerstwo W. R. i O. P. zarządzeniem z dnia 7 września 1938 r. nadało Państwowemu Liceum Pedagogicznemu w Cieszynie — na podstawie § 5 zarządzenia Ministra W. R. i O. P. z dnia 9 kwietnia 1938 r. Nr II S-2483/38 (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. Nr 4, poz. 87) nazwę: Państwowe Liceum Pedagogiczne im. Pawła Stalmacha w Cieszynie.

283.

KOMUNIKAT

o organizacji nadzoru nad nauką wychowania fizycznego, przysposobienia wojskowego oraz nad harcerstwem w szkołach województwa śląskiego.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego komunikuje, że:

1. P. **Dr Stanisławowi Hilewiczowi,** Wizytatorowi Szkół powierzono nadzór nad nauką przysposobienia wojskowego żeńskiego we wszystkich szkołach średnich ogólnokształcących i zakładach kształcenia nauczycieli, szkołach średnich zawodowych i dokształcających zawodowych żeńskich.
2. P. **mgr. Władysławowi Czarnieckiemu,** p. o. Wizytatora Szkół powierzono nadzór nad nauką wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego we wszystkich szkołach średnich ogólnokształcących i zakładach kształcenia nauczycieli, szkołach średnich zawodowych i dokształcających zawodowych, oraz szkołach powszechnych.
3. Okręgowemu Instruktorowi w. f. (vacat) powierzono czynności instrukcyjne w zakresie wychowania fizycznego we wszystkich szkołach powszechnych męskich i koedukacyjnych.
4. Okręgowej Instruktorce w. f. (vacat) powierzono czynności instrukcyjne w zakresie wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego żeńskiego we wszystkich żeńskich szkołach średnich ogólnokształcących i zakładach kształcenia nauczycieli, szkołach średnich zawodowych i dokształcających zawodowych żeńskich, przedszkolach i szkołach powszechnych żeńskich.
5. P. **Julianowi Karpale,** nauczycielowi p. o. Instruktorowi Harcerstwa powierzono nadzór nad harcerstwem męskim we wszystkich szkołach województwa śląskiego.
6. P. **Irenie Kuśnierzewskiej, nauczycielce** p. o. Instruktorce Harcerstwa powierzono nadzór nad harcerstwem żeńskim we wszystkich szkołach województwa śląskiego.

284.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.

Nr O. P. I-60a/5. Katowice, dnia 15 listop. 1938 r.

w sprawie harcerskich kursów instruktorskich.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego podaje do wiadomości wykaz kursów organizowanych w I półroczu br. szkolnego przez Związek Harcerstwa Polskiego w harcerskich szkołach instruktorskich na Buczu i w Górkach Wielkich.

WYKAZ KURSÓW
organizowanych przez Związek Harcerstwa Polskiego w harcerskich szkołach instruktorskich na Buczu i w Górkach Wielkich.

I. W Szkole Instruktorskiej Organizacji Harcerzy w **Górkach Wielkich** (poczta i stacja kolejowa Skoczów w powiecie cieszyńskim) odbędą się:

A) Następujące kursy mające na celu podstawowe poznanie metod prowadzenia gromad zuchowych i drużyn harcerskich:
1) w terminie od 14. X. do 24. X. — dla chorągwi Łódzkiej, Mazowieckiej i Warszawskiej (O. S. Warszawski),
2) w terminie od 24. X. do 2. XI. — dla chorągwi Wielkopolskiej (O. S. Poznański),
3) w terminie od 2. XI. do 12. XI. — dla chorągwi Poleskiej (O. S. Brzeski),
4) w terminie od 25. XI. do 4. XII. — dla chorągwi Łódzkiej, Mazowieckiej i Warszawskiej (O. S. Warszawski),
5) w terminie od 6. XII. do 16. XII. — dla chorągwi Łódzkiej (O. S. Warszawski).

Kursy powyższe, przeznaczone są wyłącznie dla mężczyzn. Celem osiągnięcia przez uczestników jak największych korzyści, kursy dzielone będą na grupy (zastępy), obejmujące:
a) kandydatów zaawansowanych w pracy zuchowej i harcerskiej (pragnących uzyskać stopnień podharcmistrza, względnie działacza harcerskiego),
b) kandydatów na opiekunów względnie kierowników gromad zuchowych i drużyn harcerskich,
c) kandydatów na wodzów gromad zuchowych, harcerzy, posiadających stopnie harcerskie i pragnących przejść przeszkolenie w zakresie próby na wodza zuchów.

Kursy oparte będą o kolonie dziatwy z III klasy szkoły powszechnej.

B. Kursy harcmistrzowskie, przeznaczone dla instruktorów harcerskich, posiadających stopień podharcmistrzowski:
1) w terminie od 13. XI. do 23. XI.,
2) w terminie od 2. I. do 10 I.

C. Kurs podharcmistrzowski dla kandydatów specjalizujących się w prowadzeniu drużyn młodzieży starszej (od lat 16 — skautów — wędrowników) w terminie od 6. XII. do 16. XII.,

D. Kursy i konferencje o charakterze specjalnym:
1) w terminie od 17. X. do 18. X. — konferencja kierowników kształcenia starszyzny w Komendach chorągwi,
2) w terminie od 8. XII. do 11. XII. — konferencja harcmistrzowska,
3) w terminie od 17. XII. do 22. XII. — kurs administracyjny dla sekretarzy i skarbników Komend Hufców i Chorągwi,
4) w terminie od 28. XII. do 30. XII. — związkowa konferencja zuchowa,
5) w terminie od 2. I. do 10. I. — kurs dla referentów zuchowych w komendach hufców (namiestników zuchowych).

Wskazówki ogólne:

Opłata za pobyt na kursie wynosi dla zarobkujących 2 zł, dla niezarobkujących 1 zł 50 gr dziennie.

W karcie przyjęcia kandydaci znajdą wskazówki w sprawie wyekwipowania, oraz uzyskania zniżki 75% na przejazd koleją.

Nauczyciel, pragnący wziąć udział w którymkolwiek z kursów, równocześnie ze zgłoszeniem do danej Komendy Chorągwi Harcerzy, względnie do Komendanta Szkoły Instruktorskiej w Górkach Wielkich, p. Skoczów, przynajmniej na miesiąc przed terminem kursu powinien wnieść do przełożonej władzy szkolnej podanie o udzielenie urlopu.

II. W Szkole Instruktorskiej Organizacji Harcerek w Buczu (poczta i stacja kolejowa Skoczów w powiecie cieszyńskim) odbędą się następujące kursy:

1) Kursy dla powołanych przez Komendy Chorągwi podharcmistrzyń i kandydatek na podharcmistrzynie, posiadających próbę na drużynową;
1) w terminie od 6. XI. do 13. XI.,
2) w terminie od 14. XII. do 21. XII.

B) Kursy dla hufcowych:
1) w terminie od 10. X. do 20. X.,
2) w terminie od 20. X. do 30. X.,
3) w terminie od 20. XI. do 30. XI.,
4) w terminie od 1. XII. do 10. XII.

C) Kursy metodyczne dla kandydatek na drużynowe, zwłaszcza dla prowadzących drużyny, lub zastępy próbne:
1) w terminie od 14. X. do 5. XI.,
2) w terminie od 15. XI. do 6. XII.

Kursy powyższe oparte będą o kolonie dziatwy ze szkoły powszechnej względnie o kolonie dziewcząt starszych.

D) Kursy o charakterze specjalnym:
1) kurs dla opiekunek dzieci w terminie od 19. IX. do 13. X.,
2) kurs dla instruktorek administracji w terminie od 6. XI. do 15. XI.,
3) kurs dla instruktorek gospodarstwa w terminie od 9. XII. do 21. XII.

Wskazówki ogólne:

Opłata za pobyt na kursie wynosi 2 zł dziennie. Niezarobkujące otrzymują zniżkę.

Zgłoszenia kierować należy do właściwej Komendy Chorągwi Harcerek, względnie do Komendantki Szkoły Instruktorskiej w Buczu, pocz-

ta Skoczów. Równocześnie ze zgłoszeniem a przynajmniej na miesiąc przed terminem kursu należy wnieść podanie o udzielenie urlopu do przełożonej władzy szkolnej.

Szczegółowe wskazówki co do wyekwipowania, oraz sposobu uzyskania 75% zniżki na przejazd koleją otrzymają kandydatki w karcie przyjęcia.

Przy kursach męskich wymienionych w dziale A, zaznaczono w nawiasach okręgi szkolne dla których w zasadzie kursa przewidziano, jednak mogą również brać w nich udział nauczyciele województwa śląskiego.

Przyjęci mogą być tylko nauczyciele (lki) zaawansowani (e) już w pracy harcerskiej i posiadający (e) wymagane stopnie harcerskie.

Za Wojewodę:
(—) **M. Zawidzki,**
Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

285.

Konkursy na Stypendia.

Konkurs na stypendia im. Jana Gołębiowskiego.

Ministerstwo W. R. i O. P. ogłasza na rok 1938/39 konkurs na 2 stypendia im. Jana Gołębiowskiego, po 623 zł każde, dla uczniów średnich i wyższych zakładów naukowych wszelkich typów, z zachowaniem praw pierwszeństwa dla uczniów z familii Gołębiowskich.

Podania kandydatów, ubiegających się o stypendia, z dołączeniem wydanych przez władze administracji ogólnej świadectw niezamożności rodziców kandydata, wykazu stopni z poszczególnych przedmiotów ze szkół, do których uczęszczają, a o ile chodzi o uczniów spokrewnionych z fundatorem, z dowodami, stwierdzającymi pokrewieństwo, winny być nadsyłane do dnia 15 grudnia 1938 r. do Ministerstwa W. R. i O. P. (Warszawa, Al. Szucha 25). (Nr I Praw — RF 289/12/C/38).

Konkurs na stypendia im. Judyty Jakubowicz.

Ministerstwo W. R. i O. P. ogłasza konkurs na rok 1938/39 na trzy sypendia w wysokości po 364 zł im. Judyty Jakubowicz dla niezamożnych uczniów szkół średnich, bez różnicy wyznania i płci, z zachowaniem praw pierwszeństwa dla niezamożnych uczniów z rodziny fundatorki.

Podania kandydatów ubiegających się o te stypendia, ze świadectwami niezamożności rodziców, wydanymi przez władze administracji ogólnej i zaświadczeniami z wykazem ocen poszczególnych przedmiotów za 2 półrocza 1937/38 r. szkół, do których kadydaci uczęszczają, oraz o ile chodzi o krewnych fundatorki, z metrykami urodzenia, stwierdzającymi pokrewieństwo z fundatorką — winny był nadsyłane w terminie do dnia 5 grudnia 1938 r. do Ministerstwa W. R. i O. P. (Nr I Praw — RF/319/7/C/38).

286.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.

Nr O.P. II-93/P-7. Katowice, dnia 22 listop. 1938 r.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego rozpisuje

KONKURS

na stanowisko **kierownika** Publicznej Szkoły Powszechnej I stopnia organizacyjnego w **Porębie** w powiecie pszczyńskim (mieszkanie służbowe).

Nr OP. II-93/I/2.

na stanowisko **kierowniczki** Publiczn. Szkoły Powszechnej stopnia III nr 2 **w Imielinie** w powiecie pszczyńskim.

Nr OP. II-93/Z-6.

na stanowisko **kierownika** Publicznej Szkoły Powszechnej II stopnia org. **w Zgoni,** w powiecie pszczyńskim (mieszkanie służbowe).

Nr OP. II-93/F/1.

na stanowisko **kierownika** Publicznej Szkoły Powszechnej II stopnia organ. **we Frydku,** w powiecie pszczyńskim (mieszkanie służbowe).

Podania należycie poparte dokumentami należy wnosić drogą służbową do Inspektoratu Szkolnego w Pszczynie w terminie 8 tygodniowym od daty niniejszego numeru Gazety Urzędowej Województwa Śląskiego.

Za Wojewodę:
(—) **M. Zawidzki,**
Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

287.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydz. Ośw. Publ.

Nr O.P. I-42/58. Katowice, dnia 28 paźdz. 1938 r.

KOMUNIKAT

o wydawnictwie prof. dra Komarnickiego p. t. „Ustrój Państwowy Polski Współczesnej".

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego zawiadamia, że autor pracy pt. „Ustrój Państwowy Polski Współczesnej" prof. dr. Komarnicki, pragnąc uprzystępnić nabycie jej szkołom, nauczycielom i młodzieży obniżył cenę nabycia egzemplarza z 15 zł, płaconych przy zakupnie w księgarniach do ceny 10 zł. łącznie

z przesyłką przy zamówieniach szkolnych, dokonywanych za pomocą wpłat na konto P. K. O. 704.104.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr M. Gajer,**
p. o. Kierownika Oddziału I. Ogóln.
Referendarz.

288.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.
Nr O.P. I. 42/59. Katowice, dnia 21 paźdz. 1938 r.

KOMUNIKAT

o tablicy propagandowej p. t. „Higiena w domu i w szkole".

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego podaje do wiadomości, że zalecona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Dz. Urz. Min. W. R. i O. P. nr 8, poz. 259 ex 1938 r.) dla szkół tablica propagandowa p. n. „Higiena w domu i w szkole" jest do nabycia w Sekretariacie Państwowej Szkoły Higieny w Warszawie, ul. Chocimska 24, po cenie 2 zł 50 gr. za egzemplarz i może być wysyłana na zamówienie poszczególnych szkół lub Inspektoratów Szkolnych.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr M. Gajer,**
p. o. Kierownika Oddz. I. Ogólnego
Referendarz.

289.

Komunikat o programie liceum pedagogicznego.

Ukazał się w druku i jest do nabycia Program nauki (tymczasowy) w państwowym liceum pedagogicznym z polskim językiem nauczania, wydany nakładem Państwowego Wydawnictwa Książek Szkolnych, Lwów — 1938. Stron 244. Cena egzemplarza broszurowanego wynosi zł 3 gr 20, w oprawie zł 4 gr 40. (Nr II Pr-8277/38).

290.

KOMUNIKAT

o wydawnictwie pism Cypriana Norwida.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwraca uwagę Dyrektorów i Nauczycieli szkół wszystkich typów na wydawnictwo pt.: Norwid C. K. Wszystkie pisma Cypriana Norwida do dziś w całości odszukane. Wydanie i nakład Z. Przesmyckiego. Skład Główny: Kasa im. Mianowskiego. Warszawa 1937.

Ukazały się 4 tomy: III i IV — Pisma dramatyczne oraz VIII i IX — Listy.

Całość obejmować będzie 9 tomów: I i II Poezje, V, VI i VII — Pisma prozą.

W wydanych czterech tomach znajdują się utwory i listy dotychczas nie drukowane. Cena tomów: III, IV, VIII i IX wynosi 15 zł, dla nauczycieli szkół zniżka wynosi 10%. Kasa im. Mianowskiego nie liczy nauczycielom i bibliotekom szkolnym kosztów przesyłki. (Nr II Pr- 15937/37).

291.

Komunikat o czasopiśmie „Przegląd Doświadczalnictwa Rolniczego".

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zwraca uwagę na nowe czasopismo, wydawane staraniem Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych pt. „Przegląd Doświadczalnictwa Rolniczego", które ze względu na swoje cele i poziom nadaje się do bibliotek nauczycielskich szkół rolniczych st. gimnazjalnego i licealnego. Pismo wychodzi jako miesięcznik, prenumerata kosztuje 18 zł roczne, adres redakcji i administracji: Warszawa, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, ul. Senatorska 15. (Nr III PU 5153/38).

292.

Komunikat o poszukiwaniu subskrybentów akcyj Banku Polskiego.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego jest w posiadaniu nieodebranych akcyj Banku Polskiego, wystawionych na następujące osoby:

1. Szołkowską Malwinę.
2. Kluge Wiktora, cedowaną na Kurłowiczową Marię.

Ministerstwo wzywa zainteresowanych, by zgłosili miejsce swego pobytu i udowodnili prawa do powyższych akcyj. (Nr I R-641/36).

293.

Urząd Wojewódzki Śląski
Wydział Ośw. Publ.
Nr O.P. I-23/22. Katowice, dnia 28 paźdz. 1938 r.

KOMUNIKAT

o wycieczkach do Włoch i na Rivierę.

Stowarzyszenie Rodzina Urzędnicza, Koło Administracji Szkolnej w Krakowie, ul. Wielopole 19 organizuje w czasie od 27 grudnia 1938 r. do 6 stycznia 1939 r. 2 wycieczki do Włoch i na Rivierę.

Wycieczka na Rivierę:

odjazd z Katowic o godz. 22.02 nia 27. XII. 1938 r. powrót do Poznania o godz. 0,22 dnia 5 stycznia 1939 r. Cena ryczałtowa 261 zł od osoby.

Wycieczka do Włoch:

odjazd z Katowic o godz. 21,47 dnia 27. XII. 1938 r. powrót do Katowic o godz. 18,44 dnia 5 stycznia 1939 r., cena ryczałtowa 210 zł od osoby.

Poza tym przewidziane są wycieczki fakultatywne do: I Neapolu, Pompei i na Wezuwiusz, II Neapolu i na Capri, III Asyżu.

Zapisy na obie wycieczki przyjmuje p. **Seweryn Szczepański, Kraków,** ul. Wielopole 19, Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, tylko do dnia 15 grudnia 1938 r.

O szczegóły należy zwracać się pod w. w. adresem.

Za Wojewodę:
(—) **Mgr M. Gajer,**
p. o. Kierownika Oddziału I. Ogóln.
Referendarz.

294.

Nr O. P. V-214/15.

Katowice, dnia 26 października 1938 r.

KOMUNIKAT

o zezwoleniu na prowadzenie kursów kierowców samochodowych.

Urząd Wojewódzki Śląski — Wydział Oświecenia Publicznego udzielił **p. Franciszkowi Adamcowi w Chorzowie** odwołalnego zezwolenia na otwarcie i prowadzenie kursów pod nazwą: „Prywatne Kursy dla Kształcenia Kierowców Samochodowych i motocyklowych Franciszka Adamca w Chorzowie".

Za Wojewodę:
(—) **M. Zawidzki,**
Naczelnik Wydziału Oświecenia Publicznego.

295.

KOMUNIKAT O WYDAWNICTWACH.

NOWOŚCI WYDAWNICZE.

K. Starmach, S. Skowroń i J. Mikulski: PODRĘCZNIK BIOLOGII dla I kl. lic. mat. fiz., hum, i klas Książnica — Atlas. Lwów — Warszawa. Str. 176, zł 3.40.

J. Mihułowicz: GEOMETRIA ANALITYCZNA dla II kl. liceum ogólnokształcącego Wydział humanistyczny i przyrodniczy. Książnica-Atlas. Lwów — Warszawa. Str. 62, zł 1.30.

T. Sinko: WYPISY ŁACIŃSKIE dla II klasy liceów humanistycznych i klasycznych. Książnica-Atlas. Lwów — Warszawa. Str. I 168, cena zł 2.10, Ia 109, cena zł 1.50, II 64, cena zł 0,90.

Zeszyt I Wybór z dzieł Tacyta z dodatkiem historyków Cesarstwa,
„ Ia — Wybór z Liwiusza z dodatkiem historyków późniejszych,
„ II Proza historyczna i naukowa polsko-łacińska.

M. Mikuta: LEGENDA O KARCZMARZU CENTORYI. Widowisko regionalne w 2 obrazach. (Teatr Polski żywej). Książnica-Atlas. Lwów — Warszawa. Str. 120, zł 4,—.

Widowisko to jest próbą dostosowania repertuaru w treści i formie do założeń oświatowych i wychowawczych teatru ludowego, a więc pracy samokształceniowej, prowadzonej w zespole teatralnym.

W treści widowisko oparte zostało o legendę ludową z okolic ujścia Dunajca do Wisły.

Wydawnictwo obok tekstów widowiska i szczegółowych wskazówek inscenizowanych zawiera nuty 23 melodyj ludowych, opracowanych na kapelę wiejską przez Jana Czecha i Józefa Swatonia, a nadto ilustracje wykonane przez Czesława Lenczowskiego.

296.

SPROSTOWANIE.

W nr 10 Gazety Urzędowej Województwa Śląskiego Dział Administracji Szkolnej z dnia 29. X. b. r. str. 266 w komunikacie p. n. „Ruch służbowy I. Awanse a) w szkolnictwie średnim ogólnokształcącym 1) powinno być: **Heczce Janowi** zamiast Heczce Pawłowi.

Redakcja: Katowice — Urząd Wojewódzki Śląski. ul. Jagiellońska I p. pokój 326. — Tel. 106.
Administracja: II p. pokój 538. — Tel. 178. — Konto P. K. O. Nr. **304.121.**

Czcionkami i drukiem: **Drukarnia Urzedu Wojewódzkiego Śląskiego w Katowicach.**